

NEVYRIAUSYBINIŲ
ORGANIZACIJŲ
INFORMACIJOS IR
PARAMOS CENTRAS

NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ IR VALSTYBINIO SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMAS

STUDIJA

Įvadas

Šioje studijoje tiriamos Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos valstybių nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimo sąlygos, planuojant ir įgyvendinant viešąsias paslaugas, apžvelgiamos galimybės ir konkrečios priemonės stiprinti NVO dalyvavimą viešajame valdyme. Tuo tikslu studijoje analizuojamos šios sritys:

- I. 2007-2013 Struktūrinių ir Sanglaudos fondų skiriamos paramos NVO sektoriui rezultatai bei gerosios Lietuvos ir kitų ES valstybių patirties pavyzdžiai;**
- II. Rekomendacijos 2014-2020 finansinės perspektyvos planui apimant NVO sektoriaus stiprinimo, NVO ir valstybinio sektorių bendradarbiavimo prioritetų įgyvendinimo aspektus;**
- III. Viešųjų pirkimų reglamentavimo taikymas nepelno subjektams skirtingose ES šalyse;**
- IV. Valstybės biudžeto skiriama parama NVO sektoriui bei projektų finansavimui pagal temines sritis.**

Remiantis surinktais duomenimis, pateikiamos rekomendacijos 2014-2020 finansinės perspektyvos planui dėl NVO sektoriaus stiprinimo ir bendradarbiavimo su valstybės institucijomis prioritetų, taip pat numatant valstybės biudžeto optimizavimo siūlymus

Kadangi šiuo metu tiek Lietuvoje, tiek ir kitose ES šalyse vyksta 2007-2014 struktūrinių fondų lėšų panaudojimo ataskaitos bei 2014-2020 metų struktūrinių fondų prioritetų ir veiksmų programa, duomenys ir informacija šioje tarpinėje studijoje yra negalutiniai.

Studija parengta viešosios įstaigos Europos namai, pagal Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro užsakymą, įgyvendinant projektą "Nevyriausybinių organizacijų ir valstybės institucijų bendradarbiavimo stiprinimas (NOVIBEST)", pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4-o prioriteto priemonę VPI-4.1-VRM-08-V „Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimas ir partnerystė“.

I DALIS

2007-2013 Struktūrinių ir Sanglaudos fondų skiriamos paramos NVO sektoriui rezultatai bei gerosios Lietuvos ir kitų ES valstybių patirties pavyzdžiai

Ši studijos dalis – tai pirmasis bandymas visapusiškai apžvelgti Lietuvos nevyriausybiinių organizacijų dalyvavimą ES struktūrinėje paramoje (toliau ESSP). Nevyriausybiinių organizacijų dalyvavimas iki šiol įvairių institucijų atliktose studijose nebuvo įtrauktas į paramos strateginius ar veiklos vertinimo planus, todėl iš esmės nebuvo tiriamas. Apie NVO dalyvavimą užsimenama tik *Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinime*¹ ir *Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinime*² kartu su socialiniais ekonominiais partneriais. Tad šioje studijoje analizuojama, kokios galimybės buvo sudarytos nevyriausybiniams organizacijoms ir kaip šios galimybės buvo išnaudotos³.

Nevyriausybiinių organizacijų dalyvavimas 2007-2013 metų ES struktūrinės paramos įgyvendinime vertinamas dviem pagrindiniais aspektais:

- Nevyriausybiinių organizacijų dalyvavimas įgyvendinant konkrečias ESSP veiksmų programas ir priemones;
- NVO sektoriaus dalyvavimas įgyvendinant ESSP partnerystės principą.

Nevyriausybiinių organizacijų dalyvavimas įgyvendinant konkrečias ESSP veiksmų programas ir priemones

Šioje dalyje apžvelgiamos ESSP veiksmų programos, prioritetai ir priemonės, kuriose nevyriausybines organizacijas buvo įtrauktos kaip galimi pareiškėjai ir dalyvavo kaip projektų vykdytojai. Taip pat aptariamos programos, kuriose NVO turėjo būti įtrauktos, atsižvelgiant į šių programų tikslus ir jų įgyvendinimo vertinimus.

Šiuo struktūrinės paramos laikotarpiu NVO poreikiai ir dalyvavimo ESSP galimybės nebuvo vertintos, o paramos duomenų bazė (www.esparama.lt) nesudaro galimybių išskirti nevyriausybiinių organizacijų. Be to, tikslų duomenų surinkimą apsunkina ir šie veiksniai:

- (1) ESSP įgyvendinimo laikotarpiu nebuvo NVO įstatymo, nustatančio nevyriausybiinių organizacijų apibrėžimą, esminius jų požymius ir kriterijus, todėl šiam sektoriui buvo priskiriamos visos organizacijos pagal teisinį pagrindą. Tokiu būdu sektoriui buvo priskiriamos valstybės bei savivaldybių įsteigtos viešosios įstaigos, verslo asociacijos, profesinės sąjungos, religinės bendruomenės, sodininkų bendrijos ir kt.
- (2) Registrų centro duomenų bazėje nevyriausybines organizacijas neatskirtos nuo valstybės ar privataus sektoriaus įsteigtų organizacijų;
- (3) Valstybės institucijose nėra bendros nuovokos apie sektorių, todėl dažnai vadovautasi skirtingais teisės aktais (asociacijų, labdaros ir paramos fondų, viešųjų įstaigų įstatymais). Su tuo susijęs struktūrinėse paramos priemonėse numatytas skirtingas galimų viešojo sektoriaus pareiškėjų įvardijimas, pavyzdžiui viešieji juridiniai asmenys, viešosios įstaigos, asociacijos ir kt.

¹ Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinimas, 2011. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas (Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos užsakymu).

² Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimas, 2010. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas.

³ Kadangi 2007-2013 m. ESSP parama yra įgyvendinama iki 2015 m., pateikiami duomenys yra negalutiniai. Remtasi informacija, pateikta svetainėje www.esparama.lt iki 2014 m. sausio 31 d.

Dėl aiškių kriterijų ir teisinio pagrindo trūkumo valstybės institucijų pateikiami duomenys apie NVO dalyvavimo ES struktūrinėje paramoje galimybes yra klaidingi. Žemiau pateikiami duomenys, surinkti empiriniu būdu, remiantis pagrindiniais *Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatyme*⁴ (toliau NVO įstatymas) nustatytais NVO požymiais: organizacijų steigėjais ir dalininkais bei organizacijos tikslais. Žemiau pateikiami duomenys yra indikatyvūs, kadangi kai kurių organizacijų statusą yra sudėtinga nustatyti dėl informacijos trūkumo (nėra svetainių arba jose nepateikta aiški informacija apie organizaciją) bei dėl NVO įstatyme aiškiai neapibrėžto viešosios naudos principo. Kitas tikslios informacijos surinkimo ribotumo aspektas yra tas, jog ESSP paramos įgyvendinimas vyksta iki 2015 metų, pagrindinėje svetainėje www.esparama.lt duomenys yra nuolat atnaujinami, atsižvelgiant į projektų įgyvendinimo eigą ir rezultatus. Todėl nepaisant galimos paklaidos skalės, šis tyrimas parodo bendrą NVO dalyvavimo struktūrinėje paramoje padėtį ir leidžia numatyti sektoriaus įtraukimo į tolesnį paramos įgyvendinimą kryptis.

Daugiausia galimybių dalyvauti struktūrinėje paramoje nevyriausybiniams organizacijoms teoriškai sudaryta *Žmogiškųjų išteklių plėtros programoje*. Iš 71 šios programos priemonės, NVO dalyvavimas numatytas 18 priemonių, iš kurių dalyvavo 11.

Organizacijos taip pat galėjo dalyvauti:

- 6 *Ekonomikos augimo veiksmų programos* priemonėse (dalyvavo 2) bei 8 *Sanglaudos politikos skatinimo veiksmų programos* priemonėse (dalyvavo 3).
- Pagrindinės organizacijų veiklos sritys - socialinės paslaugos, švietimas ir bendradarbiavimas su valstybės institucijomis:
 - *Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo* priemonėje NVO vykdė 9 projektus iš 22;
 - *Diskriminacijos mažinimas ir socialinių problemų prevencija darbo rinkoje* - 8 iš 11;
 - *Socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką* - 108 iš 133;
 - *Kalbų mokymo, verslumo ugdymo ir inovatyvių švietimo metodų kūrimas ir diegimas* - 18 iš 53;
 - *Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra* - 13 iš 28;
 - *Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimas ir partnerystė* - 16 iš 17;
 - *Visuomenės informavimo ir švietimo apie aplinką priemonių įgyvendinimas* - 19 iš 48.

Visose priemonėse dalyvavo apie 230 organizacijų⁵, kurioms skirta apie 300 mln. litų per visą 2007 – 2013 metų struktūrinės paramos įgyvendinimo laikotarpį. Visose priemonėse, išskyrus *Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimas ir partnerystė*, organizacijų dalyvavimas buvo ribojamas, konkuruojant su kitais viešaisiais ir/ar privačiais subjektais.

Atsižvelgiant į tai, kad 2012 m. Registrų centro duomenimis Lietuvoje yra apie 11 tūkst. organizacijų, struktūrinėje paramoje dalyvavo labai maža nevyriausybinių sektoriaus dalis. Tai daugiausia nacionalinės organizacijos, turinčios pakankamą gebėjimų ir išteklių, taip pat religinės organizacijos, turinčios ilgametę patirtį socialinių paslaugų teikimo srityje.

Lyginant su verslo sektoriumi, kurio plėtrai ir stiprinimui numatytas atskiras prioritetas *Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas* bei atskiros priemonės *Žmogiškųjų išteklių plėtros programoje*, NVO sektoriui sudarytos dalyvavimo ESSP galimybės ir pasiekti rezultatai yra neproporcingai menki.

⁴ Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, priimtas 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-717.

⁵ Pateikiamas dalyvaujančių, ne unikalių, organizacijų skaičius.

Aštuonios priemonės, kuriose dalyvavo NVO, buvo vykdomos projektų atrankos konkurso būdu, kita dalis – valstybės projektų planavimo būdu. Pastarosios priemonės, nors ir labiau atitinka tikslinių grupių poreikius ir yra veiksmingesnės organizacijų sąnaudų požiūriu, parengimo procesas yra daug ilgesnis nei konkursinių. Valstybės planavimo priemonės parengimo trukmė tikriausiai priklauso ir nuo atsakingų institucijų ESSP įgyvendinimo patirties ir administravimo gebėjimų.

Pavyzdžiui, Švietimo ir mokslo ministerija, įvertinusi neformaliojo ugdymo paslaugų poreikį idėjų konkurso būdu, skyrė *Neformaliojo švietimo paslaugų plėtros* priemonei beveik 50 mln. litų. Dokumentų tvarkymas ir tvirtinimas užsitęsė beveik dvejus metus (nuo poreikio įvertinimo iki sutarčių pasirašymo 2011 m.), tačiau ministerijos sprendimai buvo konkretūs, aiškūs, o veiksmai spartesni ir tikslingesni nei, pavyzdžiui, Vidaus reikalų ministerijos.

Atsižvelgiant į nevyriausybinių sektoriaus reikalavimus paramos įgyvendinimo pradžioje, Vidaus reikalų ministerija 2009 metais paskelbė idėjų atrankos konkursą. Paraiškas vertino specialiai tam suburta nepriklausomų ekspertų komisija, tačiau nesukūrus aiškių paraiškų vertinimo ir atrankos procedūrų bei kriterijų, buvo sudaryti net du (pagrindinis ir rezervinis) projektinių idėjų sąrašai.

Įvertinus pateiktų idėjų ir būtinų veiklų poreikį, 2010 metais buvo panaikinta priemonė *Tarpinstitucinis bendradarbiavimas, valstybės tarnautojų mobilumas*, o vietoje jos patvirtinta priemonė *Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimas ir partnerystė*, įsigaliojusi 2011 m. viduryje.

Kaip teigiama *Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinime*⁶, pokyčiai dėl šios programos 4 prioriteto priemonių ir jų finansavimo yra labiau susiję su prioriteto įgyvendinimo aplinkybėmis (pvz., nepakankamu projektų srautu viešųjų politikų reformų, ekonominio reglamentavimo srityje; decentralizuotu apskaitos reformos įgyvendinimo modeliu; diferencijuotu NVO finansavimo per atskirus projektus požiūriu).

Nepaisant Nacionalinės nevyriausybinių organizacijų koalicijos daugkartinių kreipimųsi į ministeriją dėl aiškių atrankos kriterijų nustatymo ir jau atrinktų paraiškų pakartotinio vertinimo, į šiuos prašymus atsižvelgta nebuvo. Sutartys su pareiškėjais pasirašytos tik 2013 m., besibaigiant pastarajam struktūrinės paramos laikotarpiui.

NVO sektorius nebuvo įtrauktas į *Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas* priemones, skirtas tobulinti bendrąsias viešojo sektoriaus institucijų ir jų darbuotojų kompetencijas. Nevyriausybinių organizacijų požiūriu nepagrįstas ir sprendimas priemonės *Bendradarbiavimo tarp valstybinio ir nevyriausybinių sektorių skatinimas* įgyvendinimą iš pat pradžių skirti išskirtinai Jaunimo reikalų departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Kaip teigiama *Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinime*⁷, ministerijų vykdomi projektai bei projektai, susiję su atitinkamų valstybės politikų įgyvendinimu, taip pat ir mokymo projektai, skirti bendrosioms kompetencijoms stiprinti prasčiau atitinka poreikius. Čia pat pastebima, kad, nors NVO ir dalyvauja atskiruose projektuose, trūksta jų integravimo į kitus aktualius projektus.

⁶ Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto įgyvendinimo vertinimas, 2011. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas (Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos)

⁷ ibid

Atsižvelgiant į vykdomą valstybės valdymo decentralizaciją ir siekiant ugdyti bei plėtoti partnerių bendrąsias, viešojo valdymo ir administravimo, viešųjų paslaugų teikimo ir kitas kompetencijas, taip pat stiprinti partnerystę tarp valstybės institucijų ir kitų viešojo sektoriaus veikėjų, šioje veiksmų programoje turi būti numatytos integruotos priemonės NVO gebėjimų ir išteklių stiprinimui.

Penktajame šios programos prioritete, skirtame techninei paramai, nevyriausybinėms organizacijoms taip pat nenumatyta galimybių dalyvauti. Atsižvelgiant į ES partnerystės principo įgyvendinimą, šiame prioritete turi būti sudarytos sąlygos stiprinti NVO dalyvavimą paramos valdyme, didinti jų kompetencijas ir išteklius, gerinti bendradarbiavimo mechanizmą. (išsamiau žr. *NVO sektoriaus dalyvavimas įgyvendinant ESSP partnerystės principą*).

NVO dalyvavimą ES struktūrinėje paramoje riboja ir paraiškų rengimo bei projektų įgyvendinimo administracinė našta, taip pat ir keliamų reikalavimų sudėtingumas. Kaip teigiama *ES struktūrinės paramos administravimo sistemos efektyvumo vertinime*⁸, konsultantų paslaugas pirkto 70 proc. privataus sektoriaus įmonių ir 56 proc. viešojo sektoriaus institucijų. Mažesnis paslaugų pirkimas institucijose siejamas su tuo, kad dalis (ypač didesnių) viešojo sektoriaus organizacijų projektams rengti ir (ar) prižiūrėti yra sukūrusius atskirus padalinius ar priskyrusios atskirus darbuotojus, organizacijose taip pat veikia viešųjų pirkimų padaliniai ir pan. Kaip ir verslo subjektai, NVO tokių išteklių neturi. Organizacijose vidutiniškai dirba 2-3 darbuotojai. Juo labiau nevyriausybinių organizacijų biudžetus daugiausia sudaro projektinės lėšos, todėl jau pačioje pirminėje ESSP projektų rengimo pakopoje, dėl nepakankamų žmogiškųjų ir finansinių išteklių jų konkurenciniai pajėgumai lyginant su kitais viešaisiais ir privačiais subjektais, yra ženkliai mažesni.

NVO konkurencingumą silpnina ir tai, kad paraiškų vertinimo bei atrankos procese vyrauja formalūs, išskirtinai *matematiniai* kriterijai, kurių taikymas neigiamai veikia kokybinį projektų atrankos aspektą. Turėdamos ribotus išteklius, organizacijos daugiausia vykdo mažesnės apimties projektus, kurie dažnai neatitinka priemonėse nustatytų kiekybinių kriterijų. Dėl prisitaikymo prie pastarųjų kenčia tiek projekto esmė, tiek ir veiklos turinys bei kokybė.

Kadangi pernelyg dideli reikalavimai projektams ir sudėtinga jų administravimo praktika yra menkai diferencijuojama pagal projektų dydį, NVO vykdomų mažų projektų administravimo sąnaudos yra neproporcingai didelės. Tai ir skatina NVO atirbimą dalyvauti ESSP projektų įgyvendinime, tiesiog renkantis valstybės projektų planavimo kelią per biudžetines įstaigas.

Norint sustiprinti nevyriausybinių sektoriaus dalyvavimą ESSP, kaip siūloma aukščiau nurodytame vertinime, reikėtų taikyti ekspertinius paraiškų vertinimo kriterijus, lankstesnes paramos paskirstymo formas (pavyzdžiui, valstybės planavimo, visuotinės dotacijos, konkursų ir kt.) bei supaprastintas mažų projektų administravimo reikalavimus. Europos Komisijos projektų atrankos ir administravimo bei gerosios užsienio šalių patirties taikymas padėtų įgyvendinti į rezultatus, o ne į procesą orientuotą veiklą.

⁸ ES struktūrinės paramos administravimo sistemos efektyvumo vertinimas, 2013. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas kartu su UAB „PPMI Group“ (Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu)

NVO sektoriaus dalyvavimas įgyvendinant ESSP partnerystės principą

Reglamentavimas

Partnerystės principas įtvirtintas Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose⁹, reglamentuojančiuose ES struktūrinės paramos administravimą. Šis principas nustato įvairių partnerių – regionų ir vietos valdžios institucijų, socialinių ir ekonominių partnerių, nevyriausybinių ir kitų organizacijų dalyvavimą visuose veiksmų programų vykdymo etapuose: rengimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo.

Partnerystės principo apibrėžimas Tarybos reglamente Nr. 1083/2006

11 straipsnis: Partnerystė

1. Fondų tikslų siekiama Komisijai ir kiekvienai valstybei narei glaudžiai bendradarbiaujant (toliau – partnerystė). Kiekviena valstybė narė prirėikus ir laikydama si galiojančių nacionalinių taisyklių ir praktikos įsteigia partnerystę su institucijomis ir įstaigomis, tokio mi kaip:
 - a) kompetentingomis regionų, vietos, miesto valdžios institucijomis ir kitomis valdžios institucijomis;
 - b) ekonominiams ir socialiniams partneriams;
 - c) bet kuriomis kitomis atitinkamomis įstaigomis, atstovaujančioms pilietinei visuomenei, aplinkosaugos partneriams, nevyriausybiniams organizacijoms, ir įstaigomis, atsakingoms už moterų ir vyrų lygybės skatinimą.

Reglamente pabrėžiama, jog glaudus institucijų bendradarbiavimas padeda veiksmingiau ir skaidriau įgyvendinti ESSP programas, remiamas veiklas grįsti tikslinių grupių poreikiais, išplėtoti institucinius gebėjimus ir kt. Todėl tokia partnerystė ir bendradarbiavimas turi būti plėtojamas visuose ES šalyse narėse.

⁹ Pagrindiniai ES ir Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys partnerystės principo įgyvendinimą:

- Council Regulation (EEC) No. 2052/88 on 24 June 1988 on the tasks of the Structural Funds and their effectiveness and on coordination of their activities between themselves and with the operations of the European Investment Bank and the other existing financial instruments.
- Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinant si reglamentą (EB) Nr. 1260/1999 ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1084/2006, įsteigiantis Sanglaudos fondą ir panaikinant si Reglamentą (EB) Nr. 1164/94.
- Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriu nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui, kurių veiklos gairės pateiktos Bendroje strateginėje programoje, bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui ir Sanglaudos fondui taikytinos bendrosios nuostatos, ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006 [KOM(2011) 615 galutinis]. Toliau šis teisės akto projektas vadinamas Bendrojo reglamento projektu.
- 2007 m. spalio 17 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1139 „Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas“, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 114-4637.
- 2007 m. gruodžio 19 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1443 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 4-132.
- 2007 m. sausio 22 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 60 „Dėl stebėsenos komiteto veiksmų programų, įgyvendinančių Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, įgyvendinimo priežiūrai atlikti sudarymo“, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 10-396.
- 2008 m. rugpjūčio 25 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr. 1K-255 „Dėl Informavimo apie Europos Sąjungos struktūrinę paramą plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 99-3830.
- 2008 m. sausio 15 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr. 1K-01 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 9-314.

Kaip nurodoma partnerystės principo įgyvendinimo vertinime¹⁰, nuosekliai taikant šį principą pasiekiami teigiami rezultatai įvairiuose lygmenyse:

1) *Sisteminiu lygiu:*

- ✓ Partnerystės įtraukimas legitimizuoja sprendimų priėmimo procesą ir padaro jį skaidresniu;
- ✓ Sprendimų priėmimo procesas palengvėja (nors neretai užtrunka ilgiau), pagerėja jo kokybė dėl partnerių suteikiamų specifinių žinių, techninių patarimų, taip pat dėl didesnio visuomenės įtraukimo;
- ✓ Sukuriamas konsensusas, kuris leidžia kokybiškiau užbaigti programavimo dokumentus;
- ✓ Sustiprėja institucijų administraciniai gebėjimai skirtinguose lygiuose (vietos, regioniniame, nacionaliniame);
- ✓ Pasireiškia teigiamas poveikis viešajai administracijai – padidėja tarpinstitucinis koordinavimas ir bendradarbiavimas;
- ✓ Padidėja partnerių žinios finansinės paramos panaudojimo srityje, pagerėja bendradarbiavimo su valdžios institucijomis ir konsensuso siekimo gebėjimai;
- ✓ Kai kur partneriai vaidina svarbų vaidmenį, bandant įtikinti valdžios atstovus dėl administracinių procedūrų supaprastinimo ir administracinės naštos sumažinimo.

2) *Programų lygiu:*

- ✓ Kai kuriose šalyse partneriai mano turintys svarbų vaidmenį apibrėžiant Europos socialinio fondo ir/arba Europos regioninės plėtros fondo intervencijų tikslus, užtikrinant informacijos sklaidą, pabrėžiant įgyvendinimo problemas;
- ✓ Dėl partnerių įtraukimo pagerėja programos efektyvumas, priežiūra ir vertinimas;
- ✓ Programų įgyvendinimo etape atsiranda galimybė greičiau priimti kokybiškus sprendimus;
- ✓ Atlikti tyrimai rodo, jog, vykdant struktūrinių fondų operacijas, partnerystė prisidėjo prie efektyvumo, rezultatyvumo, legitimumo, skaidrumo bei prie išsipareigojimų ir programos rezultatų nuosavybės;
- ✓ Tyrimais nustatyta, jog partnerystės išplėtimas, įtraukiant nevyriausybinių organizacijų, savivaldybių atstovus, pagerina programų efektyvumą.

3) *Projektų lygiu:*

- ✓ Partnerių dalyvavimas padeda išsaugoti Europos socialinio fondo ir/arba Europos regioninės plėtros fondo bendrai finansuojamų projektų (tęstinį) aktualumą, sąsajas su nacionalinėmis ir ES politikomis;
- ✓ Pagerėja projektų kokybė, atsiranda formalūs ir neformalūs tinklai informacijos apsikeitimui;
- ✓ Partnerystė įgyvendinant projektus yra naudinga, nes skatina įdėti daugiau pastangų dėl projektų sėkmės.

¹⁰ Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimas, 2010. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas.

2012 metais Europos Komisija pristatė Partnerystės principų dokumentą¹¹, kuriuo vadovaujantis ES valstybės turėtų planuoti partnerių dalyvavimą įvairiuose ES struktūrinės paramos proceso etapuose. Šiais principais bus grindžiamas būsimasis Europos elgesio kodeksas dėl partnerystės¹², nustatysiantis nacionalinės valdžios institucijoms minimalius reikalavimus užtikrinant partnerių įtraukimą ir jų dalyvavimo kokybę.

Tais pačiais metais LR Finansų ministerija, remdamasi diskusijomis su socialiniais ekonominiais partneriais ir ES paramą administruojančių institucijų atstovais parengė Partnerystės principo taikymo ES struktūrinės paramos procese gaires (toliau Partnerystės gairės). Jose numatyti penki pagrindiniai principai, kuriais siekiama grįsti partnerystės principo įgyvendinimą Lietuvoje:

- ✓ **Atvirumo** – ES struktūrinės paramos procese gali dalyvauti partneriai, atstovaujantys nacionaliniams, regioniniams, sektoriniams ar tam tikros visuomenės grupės interesams;
- ✓ **Įtraukimo** – partneriai įtraukiami į visus ES struktūrinės paramos proceso etapus: planavimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo;
- ✓ **Skaidrumo** – partneriams pateikiama visa informacija, kuri jiems reikalinga efektyviam dalyvavimui ES struktūrinės paramos procese;
- ✓ **Efektyvumo** – partneriai į ES struktūrinės paramos procesą įtraukiami savo kompetencijos srityse, laiku, jiems tinkamomis formomis ir dėl esminių kausimų;
- ✓ **Tarpusavio atsakomybės** – partnerystė grindžiama abipusiu pasitikėjimu ir įsipareigojimu siekti maksimaliai efektyvaus ES struktūrinės paramos panaudojimo, visų partnerių indėlis yra pripažįstamas ir vertinamas.

Partnerystės gairėse nurodyti trys svarbiausi veiksniai, darantys įtaką efektyviam partnerystės įgyvendinimui:

- (1) Tinkamos partnerių atrankos, grįstos aiškiais principais ir kriterijais;
- (2) Veiksmingo partnerių dalyvavimo, naudojant tinkamas bendradarbiavimo formas, ir partnerių motyvavimo bei įgalinimo, nustatant partnerių teises ir pareigas bei stiprinant jų gebėjimus;
- (3) Grįžtamasis ryšys ir vertinimas (matoma partnerystės pridėtinė vertė, viešinami jos rezultatai, nuolat analizuojamas ir tobulinamas pats procesas).

Remiantis šiais veiksniais, šioje dalyje apžvelgiama kaip *horizontali partnerystė* buvo įgyvendinama Lietuvoje šiuo ESSP įgyvendinimo laikotarpiu, ypatingą dėmesį skiriant už struktūrinę paramą atsakingų institucijų bendradarbiavimo su nevyriausybinėmis organizacijomis atžvilgiu.

Verta pabrėžti, jog vienareikšmiškai kalbėti ir objektyviai įvertinti visą 2007-2013 metų ESSP laikotarpį yra sudėtinga, kadangi nemažai priemonių pradėta įgyvendinti antrojoje laikotarpio pusėje, pavyzdžiui struktūrinės paramos svetainės www.esparama.lt atidarymas, partnerystės standarto parengimas, viešų aptarimų organizavimas ir kt.

¹¹ Commission Staff working document. The partnership principle in the implementation of the Common Strategic Framework Funds - elements for a European Code of Conduct on Partnership [SWD(2012) 106 final]. Dokumentą galima atsisiųsti paspaudus šią nuorodą:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/strategic_framework/swd_2012_106_en.pdf

¹² Bendrojo reglamento projekte numatyta, kad Komisijai turi būti suteikti įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus, kuriuose nustatomas elgesio kodeksas, siekiant užtikrinti nuoseklų partnerių dalyvavimą rengiant, įgyvendinant, stebint ir vertinant partnerystės sutartis bei programas.

Nepaisant partnerystės principo įgyvendinimo nuostatų įtvirtinimo gausiuose EK ir nacionaliniuose teisės aktuose, NVO dalyvavimas struktūrinės paramos procesuose buvo nesistemiškas ir pakankamai vangus. Kadangi valstybėms suteikiama teisė organizuoti partnerystę remiantis nusistovėjusia ir (ar) pasiteisinusia nacionaline praktika, Lietuvoje nesant bendradarbiavimo su partneriais patirties, pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į partnerystės koncepcijos plėtojimą ir šio principo teisinį reglamentavimą. Be to, ministerijoms bei kitoms institucijoms, dalyvaujančioms įgyvendinant ESSP veiksmų programas, suteiktos teisės reglamentuoti šį principą savo vidiniais dokumentais, todėl konkretūs partnerystės mechanizmai nebuvo nustatyti.

Institucijų bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis šiuo laikotarpiu gerokai silpnino ir sektoriaus susitelkimo bei teisinio apibrėžimo stoka:

- (1) NVO sektorių vienijančios struktūros nebuvimas: Nacionalinė nevyriausybinių organizacijų koalicija, vienijanti 13 nacionalinių skėtinių asociacijų, suburta 2009 m. gruodžio mėn.;
- (2) NVO plėtros koncepcija ir priemonių planas parengti ir patvirtinti LR Vyriausybės 2009 m.;
- (3) Jungtinė NVO reikalų koordinavimo komisija (koordinuojama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos), skirta įgyvendinti koncepcijoje numatytas priemones, pradėjo veikti 2010 m.;
- (4) Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas priimtas 2013 m. gruodžio 19 d. Šiame įstatyme apibrėžiama NVO sąvoka leidžia aiškiau atskirti organizacijas nuo valstybės ar savivaldybių įstaigų bei privačius poreikius tenkinti įsteigtų organizacijų.

Partnerystės gairėse išskirtos trys partnerių įtraukimo formos:

- (1) Tiesioginio įtraukimo į dokumentų rengimo procesą;
- (2) Tarpinių rezultatų aptarimo su partneriais ir institucijomis;
- (3) Visuomenės informavimo.

Daugiausia tiriamuoju laikotarpiu buvo vykdoma informavimo veikla: organizuotos konferencijos, vieši aptarimai, susitikimai ir kiti renginiai, taip pat paskelbtos publikacijos internete ir spaudoje, išleistos brošiūros bei ataskaitos, įvairūs naujienlaiškiai, o galiausiai 2011 m. atidaryta ESSP svetainė www.esparama.lt. Pastarojoje priemonėje patalpinta svarbiausia informacija ir dokumentai nuo ESSP įgyvendinimo pradžios. Ši priemonė ženkliai padidino struktūrinės paramos matomumą ir visuomenės informuotumą, tačiau dėl informacijos gausos, paieškos navigacija yra itin sudėtinga. Be to, ši partnerystės forma yra vienkryptė: svetainėje talpinamos viešų aptarimų su partneriais apžvalgos neužtikrina, kad partnerių siūlymai būtų realiai įtraukti į paramos dokumentus.

Ad hoc partnerystės priemonės (apskrito stalo diskusijos, konsultacijos raštu ar elektroniniu būdu, apklausos) su NVO partneriais buvo vykdomos itin retai ir fragmentiškai: struktūrinės paramos laikotarpio įgyvendinimo pradžioje buvo surengtas viešas aptarimas su socialiniais partneriais dėl veiksmų programų ir priemonių, numatytų socialiniams partneriams; 2012 metais NVO reikalų komisijos iniciatyva surengti tarpinių rezultatų aptarimai su Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Sveikatos bei Vidaus reikalų ministerijų atsakingais atstovais.

Nors ir įtraukdamos organizacijas į paramos įgyvendinimo procesą tam tikru mastu, šios priemonės nesudaro aiškių prielaidų organizacijoms dalyvauti procese, neužtikrina ilgalaikės partnerystės su institucijomis, neugdo jų kompetencijų šioje srityje. Taip pat ir paramos svetainėje www.esparama.lt sudarytos galimybės partneriams teikti siūlymus yra vienkryptės priemonės, neužtikrinančios lygiavertės partnerystės.

Partnerių atranka

Nepaisant Europos Komisijos rekomendacijos į visus struktūrinės paramos vykdymo etapus (rengimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo) įtraukti NVO, organizacijų dalyvavimas institucionalizuotose darbo grupėse (komitetuose, komisijose) buvo vangus, jų atrankos ir atstovavimo principai nebuvo aiškiai apibrėžti.

Nacionaliniu lygmeniu Stebėsenos komitete nevyriausybinį sektorių atstovauja tik 3 organizacijos: Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, Moterų informacijos centras ir Aplinkosaugos koalicija, o socialinius ekonominius partnerius keturgubai daugiau - net 11-12¹³. Be to, į komitetą nebuvo vykdoma jokia organizacijų atranka. Todėl tikėtina, jog organizacijos parinktos pagal pavyzdinę EK nuorodą į komitetą įtrauktinas organizacijas.

Kaip nurodyta aukščiau, sektoriniu (atstovaujant įvairias viešosios politikos sritis) lygmeniu institucionalizuotos bendradarbiavimo formos nebuvo taikomos. Tarpinėse institucijose įprasta socialinių partnerių, taip pat ir NVO, įtraukimo praktika buvo tik *ad hoc* priemonės (rezultatų aptarimo, konsultacijos, tinklai) ir informavimo veikla. Organizacijos nebuvo įtrauktos į darbo grupes, todėl nuosekliai ir veiksmingai dalyvauti veiksmų programų ir priemonių bei dokumentų rengimo procesuose NVO neturėjo jokių galimybių.

Neformalizuota partnerystė suteikia partneriams patariamąją teisę, tačiau sprendimų priėmimo procese jie nedalyvauja. Nesant bendradarbiavimo su socialiniais partneriais patirties institucijose, tokia vyraujanti partnerystės forma ESSP įgyvendinimą daro labiau vertikaliu ir mažiau atskaitingu: institucijos, viešai paskelbdamos informaciją ir/ar aptardamos iškilusius klausimus ar rezultatus, sprendimus priima vienašališkai.

Veiksmingumas

Europos Komisija rekomenduoja valstybėms laikytis integruoto požiūrio į partnerystės principą¹⁴, būtent užtikrinti partnerių įtraukimą visuose ESSP įgyvendinimo etapuose ir lygmenyse, jų atstovavimą įvairiems visuomenės interesams ir grupėms, autonomiją atrenkant savo atstovus, jų kompetencijų stiprinimą bei protingus darbo tvarkos terminus.

Lietuvoje šie veiksmai nėra nuoseklūs:

- (1) Programavimo etape NVO atstovaujamos silpnai (tik 3 atstovai Stebėsenos komitete, kurių savarankiška atranka nebuvo vykdyta); ministerijose ir kitose institucijose organizacijos neįtraukiamos į darbo grupes bei nekviečiamos į pasitarimus.
- (2) Nevykdyti NVO (ir (ar) kitų socialinių partnerių) kompetencijų stiprinimo mokymai bei kitos priemonės jų veiksmingam dalyvavimui užtikrinti.
- (3) Stebėsenos komitete dokumentų peržiūros ir pastabų pateikimo terminai, atsizvelgiant į jų apimtį, yra neprotingai trumpi (kartais net 3-5 darbo dienos), ypač norint pateikti objektyvų ir pagrįstą sektoriaus organizacijų (ne tik atskirų atstovų) vertinimą; nesudaryta institucijų reagavimo į pastabas ir pasiūlymus tvarka.

¹³ Skirtingais paramos įgyvendinimo laikotarpiais finansų ministro įsakymais patvirtinta Stebėsenos komiteto personalinė sudėtis. Pastebėtina, kad Partnerystės gairėse nurodyta 15 socialinių ekonominių partnerių organizacijų.

¹⁴ Commission Staff working document. The partnership principle in the implementation of the Common Strategic Framework Funds - elements for a European Code of Conduct on Partnership, [SWD(2012)106 final].

- (4) Programų įgyvendinimo etape NVO, kaip ir kiti socialiniai partneriai, nedalyvauja institucionalizuotomis formomis, išskyrus Stebėsenos komitetą: Projektų atrankos (išskyrus Vidaus reikalų ministerijos koordinuojamą priemonę „Bendradarbiavimo tarp valstybinio ir nevyriausybinių sektorių skatinimas“), Veiksmų programų valdymo ir Projektų priežiūros komitetuose. Be to, Veiksmų programų valdymo komitetų darbo reglamentuose numatyta, kad socialiniai partneriai, ekspertai ir mokslininkai gali dalyvauti posėdžiuose tik stebėtojų teisėmis.
- (5) Partnerystė buvo vykdoma *ad hoc* konsultacijų būdu ir steigiant tinklus. Pastarasis būdas labiausiai išplėtotas kaimo plėtros programoje, tačiau, remiantis įprasta organizacijos sandara, jam pritaikytas vertikalus valdymo modelis: organizacinė struktūra, darbo tvarka ir valdymo organai, reglamentuoti teisės aktais.
- (6) Vertinimo etape, NVO ir kiti partneriai neįtraukti į institucionalizuotas partnerystės formas – Vertinimo koordinavimo grupę, Vertinimo projekto priežiūros komitetus, išskyrus Stebėsenos komitetą. Bendradarbiavimas su partneriais buvo vykdomas tik *ad hoc* priemonėmis (konsultacijos, interviu ir apklausos) bei informavimo veikla.

Be to, išskirtinis Vidaus reikalų ministerijos koordinuojamos priemonės „Bendradarbiavimo tarp valstybinio ir nevyriausybinių sektorių skatinimas“ įgyvendinimas, įtraukiant partnerius į projektų atranką, taip pat turėjo nemažai trūkumų (žr. aukščiau).

Aukščiau nurodytos partnerių įtraukimo priemonės nesudaro prielaidų visaverčiam partnerių dalyvavimui visame struktūrinės paramos įgyvendinimo procese. Nepaisant bendros institucijų ir partnerių atstovų nuomonės¹⁵, kad efektyviausia bendradarbiavimo su partneriais priemonė yra konsultacijos darbo grupėse ir komitetuose, šios priemonės taikytos daug rečiau, nei neinstitutionalizuotos bendradarbiavimo formos (konsultacijos raštu ir vieši aptarimai).

Pastarųjų įvertinimas pakankamai žemas, kadangi suteikia menkas galimybes paveikti programavimo proceso rezultata. Taip pat partnerių požiūris į partnerystės veiksmingumą yra gerokai nuosaikesnis nei atsakingų institucijų atstovų: jie mano, kad rengiant programinius dokumentus buvo atsižvelgiama tik į kai kurias pastabas arba neatsižvelgiama visai.

Apklausa taip pat patvirtina ir partnerių organizacijų gebėjimų bei išteklių trūkumą: beveik trečdalis respondentų pripažino, kad jų įtaka procesui yra silpna. Nuo organizacijų gebėjimų ir išteklių priklauso jų galimybės dalyvauti partnerystėje ir daryti poveikį procesui.

Tad siekiant sustiprinti subsidiarumo principą, svarbu ne tik įtraukti NVO ir kitus partnerius visuose ESSP įgyvendinimo etapuose ir lygmenyse bei pasirinkti tinkamas partnerystės formas, bet taip pat ir stiprinti jų gebėjimus bei turimus išteklius.

¹⁵ Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimo ataskaita, 2010. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas kartu su Lietuvos Respublikos Finansų ministerija.

2007-2013 m. ES struktūrinės paramos priemonės, kuriose galėjo dalyvauti ir/ar dalyvavo nevyriausybines organizacijos¹⁶

Prioritetas	Priemonė	Numatytos NVO galimybės	NVO/ visi subjektai	Priemonei skirtos lėšos, Lt ¹⁷	NVO skirtos lėšos, Lt ¹⁸
1. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa					
1.1 Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis	Įmonių socialinė atsakomybė VP1-1.1-SADM-03-V	Ukio, Socialinės apsaugos ir darbo, Aplinkos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos verslo darbdavių konfederacija, Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Studijų kokybės vertinimo centras, aukštosios mokyklos, Švietimo mainų paramos fondas, JTVP Lietuvoje, NVO informacijos ir paramos centras	0/1	5 450 000	
	Seimos ir darbo įsipareigojimų derinimas VP1-1.1-SADM-04-K	Valstybės ar savivaldybių biudžetinės įstaigos; privatieji juridiniai asmenys, valstybės ar savivaldybių įmonės; viešosios įstaigos; asociacijos; labdaros ir paramos fondai; profesinės sąjungos ir jų susivienijimai; religinės bendruomenės ir bendrijos; tarptautinės organizacijos; prekybos, pramonės ir amatų rūmai; Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija	9/ 22	48 364 218	22 405 295
	Kompiuterinio raštingumo įgūdžių ugdyimas VP1-1.1-SADM-07-K	valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos; švietimo, profesinio mokymo įstaigos; mokslo ir studijų institucijos; viešosios įstaigos; asociacijos; tarptautinės organizacijos	2/22	36 170 383	6 294 294
	Diskriminacijos mažinimas ir socialinių problemų prevencija darbo	valstybės ar savivaldybių biudžetinės įstaigos; viešosios įstaigos;	8/11	4 801 436	3 841 518

¹⁶ Nevyriausybiniams organizacijoms čia priskiriamos ir religinės bendruomenės ir bendrijos bei jų organizacijos, kurių tikslas nėra vien tik religinių tikslų įgyvendinimas

¹⁷ Pateikiama suapvalinta vertė lito tikslumu.

¹⁸ ibid

	rinkoje VP1-1.3-SADM-01-K	asociacijos; labdaros ir paramos fondai; profesinės sąjungos ir jų susivienijimai; religinės bendruomenės ir bendrijos; tarptautinės organizacijos; prekybos, pramonės ir amatų rūmai; Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija.			
	Socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką VP1-1.3-SADM-02-K	valstybės ar savivaldybių biudžetinės įstaigos; viešosios įstaigos; asociacijos; labdaros ir paramos fondai; religinės bendruomenės ir bendrijos; tarptautinės organizacijos.	108/133	186 121 537	148 140 565
1.2 Prioritetas. Mokymasis visą gyvenimą	Švietimo kokybės užtikrinimo ir stebėsenos sistemų stiprinimas VP1-2.1-ŠMM-01-V	Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra; Ugdymo plėtotės centras; Nacionalinis egzaminų centras; Studijų kokybės vertinimo centras; Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras; Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti; viešieji juridiniai asmenys	1/12	65 051 504	133 844
	Studijų sistemos efektyvumo didinimas VP1-2.1-ŠMM-04-K	aukštosios mokyklos; asociacijos.	0/48	56 424 180	
	Mokymo personalo, dirbančio su lietuvių vaikais, gyvenančiais užsienyje, užsienio šalių piliečių vaikais, gyvenančiais Lietuvoje, ir kitų mokymosi poreikių turinčių mokinių kompetencijų tobulinimas VP1-2.2-ŠMM-03-V	valstybinės (ir/ar nevalstybinės) švietimo ir mokymo veiklą vykdančios įstaigos arba asociacijos; vaikų socializacijos centrų steigėjai, kaip apibrėžta Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme (Žin., 2007, Nr. 80-3214); viešieji juridiniai asmenys	1/6	6 046 515	520 000
	Kalbų mokymo, verslumo ugdymo ir inovatyvių švietimo metodų kūrimas ir diegimas VP1-2.2-ŠMM-05-K	viešieji juridiniai asmenys	18/53	42 219 554	15 011 612
	Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas VP1-2.2-	mokslo ir studijų institucijos; valstybės biudžetinės įstaigos;	0/164	157 930 440	

	SMM-07-K	tarptautinės organizacijos; asociacijos; viešosios įstaigos			
	Aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtra VP1-2.2-ŠMM-08-V	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Švietimo mainų paramos fondas; mokslo ir studijų institucijos; viešojo administravimo institucijos/įstaigos; tarptautinės organizacijos; asociacijos	0/8	47 621 468	
	Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra VP1-2.2-ŠMM-10-V	Švietimo mainų paramos fondas; viešieji ir privatieji juridiniai asmenys; Ugdymo plėtotės centras	13/ 28	49 351 073	15 786 332
	Gabių vaikų ugdymo poreikių tenkinimas švietimo sistemoje VP1-2.3-ŠMM-06-K	viešieji juridiniai asmenys	2/4	4 890 757	1 484 600
1.3 Prioritetas. Tyrėjų gebėjimų stiprinimas	Mokslininkų ir kitų tyrėjų kvalifikacijos tobulinimas, mobilumo ir studentų mokslinių darbų skatinimas VP1-3.1-ŠMM-01-V	Lietuvos mokslo taryba; mokslo ir studijų institucijos; viešieji juridiniai asmenys	0/11	126 123 619	
	MTTP tematinė tinklų, asociacijų veiklos stiprinimas VP1-3.1-ŠMM-05-K	asociacijos; viešosios įstaigos; Lietuvos mokslo akademija; mokslinių tyrimų institutai, sukurti sujungus kelias mokslinių tyrimų įstaigas; universitetai, prie kurių prijungtos mokslinių tyrimų įstaigos; universitetai, į kurių sudėtį įtraukiami kitų aukštųjų mokyklų filialai; universitetai, kurie reorganizavimo metu sujungti; asociacijos ar viešosios įstaigos, kurios koordinuoja arba įgyvendina jungtines tyrimų ar integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) plėtros programas arba koordinuoja nacionalines kompleksines programas ar nacionalines technologines platformas	0/41	34 447 302	

	Žinių apie mokslą ir technologijas gilinimas ir sklaida tarp mokinių ir jaunimo bei lyčių lygybės moksle skatinimas VP1-3.2-SMM-02-V	Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras; Lietuvos mokslų akademija; viešieji juridiniai asmenys	1/7	22 728 938	994 432
1.4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas	Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimas ir partnerystė VP1-4.1-VRM-08-V	viešosios įstaigos; asociacijos; labdaros ir paramos fondai; Valstybė ar savivaldybė, jų vienvaldiškai kontroliuojami juridiniai asmenys negali turėti daugiau kaip 1/3 balsų pareiškėjo visuotiniame dalyvių susirinkime	16/17	5 729 131	5 270 046
	Ekonominės veiklos reglamentavimo tobulinimas, kita verslo aplinka VP1-4.3-VRM-03-V	valstybės institucijos ir įstaigos; viešosios įstaigos	0/8	6 025 322	
VISO			179/596	905.497.377	219.882.538
2. Programa. Ekonomikos augimo veiksmų programa					
2.1 Prioritetas. Ukie konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	Inoklaster LT VP2-1.4-UM-01-K	viešosios įstaigos, asociacijos ir privatieji juridiniai asmenys, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/19	13 529 301	
	Inoklaster LT+ VP2-1.4-UM-02-K	viešosios įstaigos, asociacijos ir privatieji juridiniai asmenys, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/13	65 379 736	
	Inogeb LT-1 VP2-1.4-UM-03-K	viešosios įstaigos, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkančios už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/14	22 102 370	
2.2 Prioritetas. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas	Asistentas-4 VP2-2.2-UM-02-K	viešosios įstaigos, kurių vienas iš dalyvių arba savininkas yra valstybė ir (arba) savivaldybė, atitinkančios už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas; asociacijos, kurių nariai yra juridiniai asmenys, ir prekybos, pramonės ir amatų rūmai, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos	1/16	13 921 614	996 259

		nustatytas paramos teikimo sąlygas			
	ASISTENTAS-2 VP2-2.2-ŪM-02-V	viešosios įstaigos, kurių nors vienas dalininkas yra valstybė ar savivaldybė, asociacijos, atitinkančios už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	2/12	76 070 688	13 660 699
2.3 Prioritetas. Informacinė visuomenė visiems	Lietuvos kultūra informacinėje visuomenėje VP2-3.1-IVPK-04-V	valstybės biudžetinės įstaigos; viešosios įstaigos	0/8	54 027 844	
		VISO	3/82	245.031.533	14.656.958
3. Programa. Sanglaudos skatinimo veiksmų programa					
3.1 Prioritetas. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai	Ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimas ir plėtra VP3-1.3-ŪM-01-V	valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/43	199 312 005	
	Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms VP3-1.3-ŪM-02-V	valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/68	283 904 699	
	Nacionalinės svarbos turizmo projektai VP3-1.3-ŪM-03-V	valstybės ir savivaldybių biudžetinės įstaigos, juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/7	112 053 718	
	Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose VP3-1.3-ŪM-05-R	savivaldybių biudžetinės įstaigos, viešieji juridiniai asmenys, kurių nors vienas dalyvis yra valstybė ar savivaldybės, atitinkantys už priemonės įgyvendinimą atsakingos institucijos nustatytas paramos teikimo sąlygas	0/102	71 307 952	
	Visuomenės informavimo ir švietimo apie aplinką priemonių įgyvendinimas VP3-1.4-AM-09-K	valstybės biudžetinės įstaigos; nevyriausybinių organizacijų; regioniniai atliekų tvarkymo centrai; savivaldybių administracijos	19/48	13 645 480	5 523 250

3.2 Prioritetas. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra	Ambulatorinių, palaikomojo gydymo ir slaugos paslaugų plėtra bei stacionariųjų paslaugų optimizavimas VP3-2.1-SAM-10-V	Sveikatos apsaugos ministerija arba jai pavaldi įstaiga; savivaldybių administracijos; viešosios asmens sveikatos priežiūros įstaigos; nevyriausybinės organizacijos, vienijančios asmens sveikatos priežiūros specialistus, dirbančius laboratorinės medicinos srityje, ir (arba) asmens sveikatos priežiūros įstaigas, teikiančias klinikinės laboratorijos paslaugas; Vilniaus universitetas; Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	0/109	348 864 835	
	Nestacionariųjų socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra VP3-2.4-SADM-01-R	savivaldybių administracijos; savivaldybių biudžetinės įstaigos; viešosios įstaigos; asociacijos; religinės bendruomenės ar bendrijos; labdaros ir paramos fondai	12/117	164 024 451	18 214 708
	Stacionariųjų socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra VP3-2.4-SADM-03-V	valstybės biudžetinės įstaigos; savivaldybių biudžetinės įstaigos; viešosios įstaigos; asociacijos; religinės bendruomenės ar bendrijos; labdaros ir paramos fondai	19/71	156 928 718	42 608 001
		VISO	50/565	1.350.041.858	66.345.959
		IŠ VISO:	232/1243	2.500.570.768	300.885.455

II DALIS

Rekomendacijos 2014-2020 finansinės perspektyvos planui apimant NVO sektoriaus stiprinimo, NVO ir valstybinio sektorių bendradarbiavimo prioritetų įgyvendinimo aspektus

Remiantis 2007 m. NVO dalyvavimo struktūrinėje paramoje rezultatais, šioje dalyje pateikiami siūlymai dėl NVO dalyvavimo 2014-2020 m. ESSP veiksmų programose ir priemonėse bei didesnio įtraukimo į partnerystės principo įgyvendinimą. Šie veiksniai yra abipusiai susiję ir daro įtaką NVO gyvybingumui bei vaidmeniui viešajame gyvenime.

Praėjusiu laikotarpiu įvyko keli svarbūs pokyčiai sektoriuje. 2009 m. gruodžio 16 d. sudaryta Nacionalinė nevyriausybinių organizacijų asociacijų koalicija, vienijanti 13 skėtinių nacionalinių organizacijų, veikiančių pagrindinėse viešosios politikos srityse. 2013 m. gruodžio 19 d. priimtas Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, kuris aiškiau apibrėžia nevyriausybinės organizacijos sąvoką ir sudaro galimybę atskirti jas nuo kitų viešųjų ir privačiųjų subjektų.

Be to, įstatymas numato pagrindinius nevyriausybinių organizacijų plėtros politikos nustatymo, formavimo, įgyvendinimo ir valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimo su nevyriausybėmis organizacijomis principus: subsidiarumo, tarpžinybinio koordinavimo, dalyvavimo (klausimai, susiję su nevyriausybėmis organizacijomis ar jų veikla, sprendžiami iš anksto derinant su nevyriausybėmis organizacijomis ir dalyvaujant jų atstovams), lygybės (nevyriausybinės organizacijos pagal savo kompetenciją turi lygias galimybes dalyvauti priimant sprendimus ir įgyvendinant valstybės programas ar priemones) ir kt.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija koordinuoja ir įgyvendina nevyriausybinių organizacijų plėtros politiką, atsako už šios politikos įgyvendinimo programų ir priemonių rengimą. Dėl planuojamų finansavimo programų, pagal kurias finansuojami nevyriausybinių organizacijų projektai, ministerija ir kitos valstybės institucijos turi konsultuotis su Nevyriausybinių organizacijų taryba.

Valstybės pažangos strategijoje *Lietuva 2030* numatytas svarbus vaidmuo nevyriausybiniams organizacijoms tiek įgalinant visuomenę, tiek ir įtraukiant jas į sprendimų priėmimo procesus. Čia pažymima, kad viešumo ir informavimo nepakanka skaidriems strateginiams sprendimams: turi būti suteikti *įgaliojimai veikti ir sudaromos sąlygos lyderystei arčiausiai žmogaus esančioms ir geriausiai padėti žinančioms bendruomenėms ir nevyriausybiniams organizacijoms*¹⁹. Visos viešosios paslaugos turi būti perduotos nevyriausybiniams organizacijoms ar verslo įmonėms, išskyrus tas, kurių šios negali vykdyti.

Tuo tikslu dokumente numatyta:

- Sudaryti realias galimybes viešąsias paslaugas teikti ne tik valdžios institucijoms, bet ir bendruomenėms, nevyriausybiniams organizacijoms bei privačiam sektoriui.
- Sukurti mechanizmus, padėsiančius piliečius ir kitas suinteresuotas grupes įtraukti į visuomenės poreikių nustatymą ir užtikrinti jų dalyvavimą konstruktyvaus dialogo forma visais sprendimų priėmimo lygmenimis.

¹⁹ Dokumentą galite rasti šiuo adresu www.lietuva2030.lt

Kaip parodė praėjusio struktūrinės paramos laikotarpio rezultatai, nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas tvarkant viešuosius reikalus yra silpnas dėl įvairių tarpusavyje susijusių veiksnių:

- (1) nėra integruotos NVO stiprinimo programos;
- (2) NVO silpnai įtraukiamos į sprendimo procesus;
- (3) jos nelaikomos lygiaverčiais partneriais;
- (4) nepakankami organizacijų gebėjimai ir ištekliai.

2014-2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijų veiksmų programoje nėra numatytos kompleksinės NVO įtraukimo ir stiprinimo programos, todėl kyla didelė rizika, kad nevyriausybinių organizacijos negalės deramai pasinaudoti struktūrine parama. Horizontalus NVO įtraukimas į įvairias priemones neužtikrina jų dalyvavimo, kaip parodė praėjusio laikotarpio patirtis. Norint, kad organizacijos būtų lygiaverčiai viešojo sektoriaus veikėjai kartu su verslo įmonėmis ir valstybės institucijomis, joms turi būti sudarytos vienodos konkurencinės sąlygos, t.y. numatytos integruotos priemonės NVO plėtrai ir stiprinimui taip pat, kaip ir valstybės bei verslo sektoriui tiek praėjusiu, tiek ir šiuo struktūrinės paramos laikotarpiu.

Kadangi minėtoje Veiksmų programoje nenumatytas atskiras investicinis prioritetas stiprinti NVO dalyvavimą viešajame valdyme, siūlome numatyti atskiras 11 teminio tikslo *Institucinių pajėgumų stiprinimas ir veiksmingas viešasis administravimas* investiciniame prioritete *Investavimas į institucinių gebėjimų stiprinimą ir veiksmingesnį viešąjį administravimą bei viešąsias paslaugas nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis, siekiant reformų, geresnio reglamentavimo ir gero valdymo*. Įtraukiant NVO į viešųjų paslaugų teikimą siūlome taikyti pozityvios diskriminacijos principą, atsižvelgiant į silpnesnius organizacijų konkurencines galias, pavyzdžiui skelbiant atskirus kvietimus, sudarant išskirtines sąlygas kvietimuose ir/ar papildomus paraiškų vertinimo taškus. Indikatyvus sričių, kuriose turi būti įtrauktos NVO, sąrašas pateikiamas priede.

Įgyvendinant ESSP partnerystės principą taip pat turi būti stiprinamas NVO dalyvavimas. Nors Europos Komisijos rekomendacijos bei Finansų ministerijos patvirtintos Partnerystės gairės nustatė aiškesnę bendradarbiavimo tarp valstybės institucijų ir NVO struktūrą bei principus, tačiau iki šiol valstybėse narėse vyraujant skirtingai partnerystės principo taikymo praktikai, 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu ES institucijos siekia užtikrinti nuoseklesnį jo taikymą: principas išsamiau reglamentuojamas Bendrojo reglamento²⁰ ir Europos socialinio fondo (toliau – ESF) reglamento projektuose, ketinama parengti Europos elgesio kodeksą dėl partnerystės.

Lentelė 1. Partnerystės principo apibrėžimas 2014–2020 m. Bendrojo reglamento projekte

5 straipsnis: Partnerystė ir daugiapakopis valdymas

1. Dėl kiekvienos partnerystės sutarties ir kiekvienos programos valstybė narė užmezga partnerystės ryšius su šiais partneriais:
 - a. kompetentingomis regioninėmis, vietos, miesto ir kitomis valdžios institucijomis,
 - b. ekonominiais ir socialiniais partneriais, ir
 - c. įstaigomis, atstovaujančiomis pilietinei visuomenei, įskaitant aplinkosaugos partnerius, nevyriausybines organizacijas, ir įstaigomis, atsakingomis už moterų ir vyrų lygybės ir nediskriminavimo skatinimą.
2. Pagal daugiapakopio valdymo principą partneriai dalyvauja valstybėms narėms rengiant partnerystės sutartis ir pažangos ataskaitas bei rengiant, įgyvendinant, stebint ir vertinant programas. Partneriai dalyvauja programų stebėsenos komitetuose.

²⁰ Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui, kurių veiklos gairės pateiktos Bendroje strateginėje programoje, bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui ir Sanglaudos fondui taikytinos bendrosios nuostatos, ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006 [KOM(2011) 615 galutinis]. Toliau gairėse šis teisės akto projektas vadinamas Bendrojo reglamento projektu.

3. Komisijai suteikiami įgaliojimai priimti deleguotuosius teisės aktus pagal 140 straipsnį, rengiant Europos elgesio kodeksą, kuriame nustatomi tikslai ir kriterijai, skirti padėti įgyvendinti partnerystės principą ir sudaryti sąlygas valstybėms narėms dalytis informacija, rezultatais ir gerąja patirtimi.

4. Bent kartą per metus dėl kiekvieno Bendrosios strateginės programos fondo Komisija Sąjungos lygmeniu dėl fondų paramos įgyvendinimo konsultuojasi su ekonominiais ir socialiniams partneriams atstovaujančiomis organizacijomis.

Didelis dėmesys naujojo ESF reglamento projekte skiriamas ir socialinių partnerių bei NVO gebėjimams stiprinti. Siūloma, kad „*tinkama ESF išteklių suma būtų skiriama gebėjimų stiprinimo veiklai – mokymams, tinklų kūrimo priemonėms, socialinio dialogo stiprinimui ir veiklai, kurios imamosi kartu su socialiniais partneriais.*“

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (toliau EESRK) savo nuomonėje ²¹ taip pat pabrėžia, kad rengiant partnerystės sutartis ir teikiant techninę pagalbą turėtų būti atstovaujama visiems atitinkamiems suinteresuotiems subjektams, užtikrinamas visapusiškas šių partnerių dalyvavimas. Komitetas atkreipia dėmesį, kad neretai pilietinė visuomenė negali pasinaudoti parama dėl bendro finansavimo taisyklėmis sukurtų kliūčių, administracinės naštos, netinkamų nacionalinėse veiksmų programose nustatytų tikslų ir nepakankamo dalyvavimo vykdant fondų stebėseną. Todėl pilietinei visuomenei turi būti sudarytos tokios pačios galimybės, kaip ir kitiems veikėjams, dalyvauti paramos įgyvendinime, o tam reikia aiškiai apibrėžtų principų ir mechanizmų.

Partnerystės gairėse numatyti įvairūs būdai stiprinti partnerystę: partnerių motyvavimas dalyvauti tose partnerystės formose, kuriose jiems suteikiama reali sprendimų priėmimo teisė, aiškūs ir pakankami konsultavimosi su partneriais terminai, užtikrinamas grįžtamasis ryšys bei nuolatinis partnerystės principo vertinimas, kuris padėtų užtikrinti tiek institucijų, tiek partnerių mokymąsi, tobulintų bendradarbiavimo procesą.

Ir Europos Komisijos ir Lietuvos partnerystės principą reglamentuojančiuose teisės aktuose pabrėžiama partnerių, ypač turinčių ribotus išteklius, įgalinimo svarba. Atsižvelgiant į tai, kad kai kuriems partneriams dėl jų nepakankamų žinių ir išteklių sudėtinga aktyviai veikti, Europos Komisija rekomenduoja²² valstybėms narėms ir vadovaujančiosioms institucijoms naudoti šio ir būsimąjo programavimo laikotarpio techninės paramos lėšas stiprinti partnerių, ypač savivaldos institucijų, ekonominių ir socialinių partnerių, NVO gebėjimus tam, jog jie galėtų visapusiškai dalyvauti ES struktūrinės paramos procese.

Ši parama galėtų būti skirta specialiems seminarams, mokymams, organizacijų tinklams kurti ir koordinuoti, išlaidoms, susijusioms su dalyvavimu programų įgyvendinime ir priežiūroje, padengti.

Nepaisant teisinio reglamentavimo, šio principo įgyvendinimas naujuoju paramos laikotarpiu turi nemažai trūkumų. Programavimo procese neužtikrintas veiksmingas NVO dalyvavimas:

- (1) Surengti keli *ad hoc* vieši aptarimai su Finansų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo ministerijomis, neužtikrinantys grįžtamojo ryšio;
- (2) Atsakingos institucijos nėra įtraukusios organizacijų į darbo grupes ar komitetus;

²¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai, kurių veiklos gairės pateiktos Bendroje strateginėje programoje, bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui ir Sanglaudos fondui taikytinos bendrosios nuostatos, ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1083/2011

²² Commission Staff working document. The partnership principle in the implementation of the Common Strategic Framework Funds - elements for a European Code of Conduct on Partnership [SWD(2012)106 final]. – P.16-17.

- (3) iki šiol vyraujanti partnerių dalyvavimo forma yra tik informavimas ir vieši aptarimai, nors, kaip parodė Partnerystės principo įgyvendinimo vertinimas²³, ir institucijų ir partnerių požiūriu, jos yra mažiausiai efektyvios.
- (4) Paramos komisijoje dalyvauja tik trijų NVO atstovai ir jie atrinkti nesilaikant subsidiarumo principo;
- (5) Nenustatyti konsultavimosi su partneriais ir rezultatų pateikimo terminai.
- (6) Į Partnerystės sutarties partnerių sąrašą įtraukiami visi norintys, todėl jame yra per šimtą organizacijų (iš 118 nevyriausybinių tėra tik 7), tačiau lieka neapibrėžti visų šių partnerių dalyvavimo partnerystėje principai.

Kadangi veiksmų programų lygmeniu, kaip minėta anksčiau, atsakingoms institucijoms suteikta teisė pasirinkti kokiomis formomis įgyvendinti partnerystės principą, organizacijos iki šiol neįtraukiamos į institucionalizuotas partnerystės formas. Prioritetas teikiamas *ad hoc* konsultacijoms, aptarimams ir tinklinei veiklai, kaip nurodė Aplinkos ir Socialinės apsaugos ministerijos atstovai, o Švietimo ir mokslo ministerija tik ketina tai daryti. Kitos ministerijos į užklausas neatsakė.

Kaip ir ankstesniu struktūrinės paramos įgyvendinimo laikotarpiu, esant trumpalaikiai valstybės institucijų bendradarbiavimo su socialiniais partneriais ir NVO praktikai, neinstitutionalizuotos formos nesudaro tinkamų sąlygų nuosekliai įtraukti nevyriausybinių organizacijų į visus paramos įgyvendinimo etapus. Todėl, kaip teigiama Partnerystės principo įgyvendinimo vertinime²⁴, platesnis konsultavimosi procesas veiksmų programų lygmeniu būtų naudingas tiek institucijoms, tiek partneriams, ir tai padėtų nuosekliai taikyti Partnerystės principą ES struktūrinės paramos panaudojimo procese.

Taigi, partnerystės principai turėtų būti aiškiau reglamentuojami ir įgyvendinami veiksmų programų ir projektų įgyvendinimo priežiūros bei vertinimo pakopose. Stiprinti partnerystę pastarojoje srityje, 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos vertinimo plane²⁵ numatyta, priemonė „Skatinti socialinių ir ekonominių partnerių dalyvavimą ES struktūrinės paramos vertinimo veikloje“, pagal kurią numatoma surengti mokymus partneriams.

Tačiau EESRK ragina aiškiau apibrėžti sąvoką *gebėjimų stiprinimas*, kuri turėtų būti suprantama kaip partnerių dalyvavimo visuose struktūrinių fondų priemonių rengimo, įgyvendinimo ir stebėsenos etapuose didinimas, įskaitant, *inter alia*, mokymus, dalyvavimą techninėje paramoje ir galimybę pasinaudoti paramos lėšomis.

Atitinkamai, įgyvendinant horizontalųjį Integruotos teritorinės plėtros prioritetą NVO, kaip ir kiti socialiniai ekonominiai partneriai, turi būti įtraukti į nacionalinę ir vietos regionų plėtros tarybas bei kitas institucionalizuotas paramos įgyvendinimo struktūras, kaip numatyta NVO plėtros įstatyme.

Apibendrinant galima teigti, kad padarytas pirmas svarbus žingsnis skatinant visuomenės dalyvavimą struktūrinėje paramoje: yra sukurta vieša prieiga prie informacijos, be kurios iš esmės negalimas veiksmingas dalyvavimas sprendimų priėmimo procese. Tačiau siekiant, kad partnerystė būtų veiksminga, būtina plėtoti partnerystės formas, užtikrinančias grįžtamąjį ryšį.

²³ Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimo ataskaita, 2010. VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas kartu su Lietuvos Respublikos Finansų ministerija.

²⁴ Partnerystės principo įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimo ataskaita, 2010. VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas kartu su Lietuvos Respublikos Finansų ministerija.

²⁵ ES struktūrinės paramos vertinimo planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. 1K-018, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 9-314.

Partnerystės principo įgyvendinimas programavimo laikotarpiu Lietuvoje ir ES šalyse

Remiantis lyginamąja apžvalga apie partnerystės principo įgyvendinimą programavimo etape²⁶, kurią atliko Europos nacionalinių pilietinės visuomenės asociacijų tinklas²⁷, beveik visos šalys išpildo būtinas informavimo sąlygas. Visose šalyse yra interneto svetainės (ar puslapiai), skirtos struktūrinei paramai. Škotijoje ir Anglijoje netgi naudojami inovatyvūs komunikacijos būdai – video interviu su suinteresuotais asmenimis.

Daugumoje iš jų skelbiama pagrindinė informacija (dokumentų projektai, informacija apie viešas konsultacijas ir dalyvaujančius partnerius), išskyrus veiklų grafikus kai kuriose iš jų, tarp jų ir Lietuvoje.

Austrijos paramos svetainė išskirta kaip pavyzdinė. Joje glaustai pateikiama visa partnerystės sutarčių rengimo metu reikalinga informacija: procesas dokumentuojamas, dokumentų projektai viešai prieinami, skelbiamas veiklų grafikas, posėdžių protokolai bei santraukos, kuriose pateikiami atsakymai į partnerių siūlymus. Svetainės struktūra yra aiški ir skaidri.

Tačiau apžvalgoje pabrėžiama, kad informacijos viešinimo nepakanka, norintiems stebėti visą procesą ir atitinkamai veikti. Tik keliose svetainėse (Šiaurės Airijos, Anglijos, Austrijos, Škotijos, Airijos ir kt.) skelbiami posėdžių protokolai, daugumoje jų skelbiami ir atsakymai į pasiūlymus. Pasiūlymų santraukos su atsakymais taip pat skelbiami Švedijoje, Vokietijoje, Airijoje, Rumunijoje, Belgijoje ir kt. Austrijoje skelbiami dokumentų projektai peržiūros formatu, parodantys keitimus tekste.

Sistemingi ir savalaikiai atsakymai teikiami nedaugelyje šalių. Atsakymo nepateikimas respondentų įvardijamas kaip viena iš pagrindinių kliūčių tinkamam partnerystės principo įgyvendinimui. Atsakymuose, anot jų, taip pat turėtų būti pateikti argumentai, kodėl į tam tikrus pasiūlymus neatsižvelgiama. Be grįžtamojo ryšio konsultacijos ir susitikimai tėra tik „įtraukimo iliuzija“.

Daugiau nei pusėje tirtų šalių respondentų nuomone NVO yra visaverčiai proceso dalyviai (10 iš 18). Tiesioginė koreliacija yra tarp respondentų nuomonės dėl jų visaverčio dalyvavimo ir valstybės institucijų atsakymo į teikiamus siūlymus praktikos: atsakymų (ne)teikimas parodo institucijų požiūrį į partnerystę: atsakymai teikiami tik tuo atveju, jei vadovaujančios institucijos laiko nevyriausybinę organizaciją lygiaverčiu partneriais.

2 lentelė: Kokybinio partnerystės lygmens įgyvendinimas

Šalis	Visuomenės įtraukimas*	NVO vertinimas	Atsakas
Portugalija	N/A	N/A	N/A
Rumunija	ATVIRAS	NELYGIAVERČIAI	TAIP
Šiaurės Airija	ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Austrija	KVIETIMAS + ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Lietuva	ATVIRAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Estija	KVIETIMAS + ATVIRAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Vokietija	KVIETIMAS + ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP

²⁶ Tyrimas atliekamas 17 ES šalių nuo 2013 m. rudens. Išvados grindžiamos paramos svetainių analize bei nevyriausybinių organizacijų atstovų, dalyvaujančių partnerystės principo įgyvendinime, apklausa. Kadangi tyrimas tęsiamas, čia pateikiami tarpiniai rezultatai.

²⁷ Tinklas vienija nacionalines asociacijas, platformas, skėtines organizacijas ir pilietinę visuomenę atstovaujančias organizacijas, veikiančias aštuoniolikoje ES valstybių narių ir kandidačių bei Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių.

Škotija	KVIETIMAS + ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Čekija	KVIETIMAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Švedija	KVIETIMAS + ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Kipras	N/A	N/A	N/A
Belgija	KVIETIMAS + ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Velsas	ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Airija	KVIETIMAS + ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Lenkija	RIBOTAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Ispanija	RIBOTAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Vengrija	RIBOTAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Slovėnija	ATVIRAS	NELYGIAVERČIAI	NE
Anglija	ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP
Malta	ATVIRAS	LYGIAVERČIAI	TAIP

*ATVIRAS: dalyvavimas yra atviras visiems suinteresuotiems asmenims, KVIETIMAS: dalyvauti gali tik pakviesti subjektai, RIBOTAS: NVO negali dalyvauti

Visose šalyse surengtos viešos konsultacijos, dauguma jų buvo atviros. Vis dėlto Europos Komisija rekomenduoja²⁸ atskirti viešas konsultacijas ir partnerių įtraukimą. Viešos konsultacijos yra reikalingos, siekiant informuoti visuomenę ir ją įtraukti į procesą, tačiau šios priemonės indėlis dokumento turiniui nėra svarus. Viešų konsultacijų metu gali būti pateikiama daug skirtingų nuomonių ir siūlymų, tačiau įprastai jose nevyksta diskusijos.

Kitokias galimybes atveria glaudus bendradarbiavimas su partneriais, kai jiems suteikiama galimybė dalyvauti argumentuotose diskusijose dėl kryptių, programų ar prioritetų. Taigi, partnerių įtaka sprendimams tiesiogiai priklauso nuo jiems suteikiamo vaidmens šiame procese.

Kai kuriose šalyse NVO yra ne tik proceso partneriai, bet ir vykdo tam tikras vyriausybės pavestas programavimo užduotis. Pavyzdžiui, Anglijoje Verslo inovacijų ir kompetencijų departamentas, vadovaujantis konsultacijoms dėl partnerystės sutarčių ir veiksmų programos. Nacionalinė savanoriškų organizacijų taryba (toliau NSOT) pagal trišalę sutartį įdarbino departamento darbuotoją, atsakingą už naują programą, dalyvauti NSOT organizuojamuose Europos finansavimo tinklo patariamąsios grupės posėdžiuose.

Vertinant partnerystę kaip pagrindinį sanglaudos politikos programavimo ir įgyvendinimo principą, galima teigti, kad kol kas jos poveikis yra ribotas: šiame ir ankstesniame programavimo laikotarpiu atsakingos institucijos partnerystę laikė varginančia: daug laiko ir sanaudų reikalaujančia ir pridėtinės vertės neturtinčia veikla.

Nors kai kuriose iš tirtų šalių valdžios institucijos suprato bendradarbiavimo su partneriais svarbą rengiant partnerystės sutartis, akivaizdu, kad daugiapakopės partnerystės idėja rengiant partnerystės sutartis daugelyje šalių vis dar nėra nuosekliai įgyvendinama.

²⁸ Commission Staff working document. The partnership principle in the implementation of the Common Strategic Framework Funds - elements for a European Code of Conduct on Partnership [SWD(2012)106 final].

Rekomendacijos dėl 2014-2020 m. struktūrinės paramos optimizavimo

Atsižvelgiant į NVO dalyvavimo praėjusio ir pastarojo laikotarpio ESSP įgyvendinimo procese trūkumus, siūlomi šie veiksmai, padėsiantys nuosekliai įtraukti sektorių į visą paramos procesą ir užtikrinsiantys jų visavertį dalyvavimą:

- Įtraukti nevyriausybinės organizacijas į visas institucionalizuotas partnerystės formas visuose lygmenyse (nacionaliniu, sektoriniu, teritoriniu) ir etapuose (programavimo, įgyvendinimo, stebėsenos bei vertinimo);
- 2014-2020 m. struktūrinės paramos komisijoje nustatyti proporcingą NVO sektoriaus atstovavimą socialinių ekonominių partnerių atstovavimo atžvilgiu;
- Laikytis subsidiarumo principo atrenkant NVO atstovus (rekomenduojama kreiptis į Nacionalinę NVO asociacijų koaliciją);
- Taikyti institucionalizuotas partnerystės formas (darbo grupes, komitetus ir kt.) veiksmų programų lygmeniu ir užtikrinti NVO dalyvavimą jose;
- Numatyti kompleksinę NVO įtraukimo ir stiprinimo programą paramos įgyvendinime;
- Numatyti atskirą priemonę, skirtą NVO sektoriaus stiprinimui, 11 teminio tikslo *Institucinių pajėgumų stiprinimas ir veiksmingas viešasis administravimas* investiciniame prioritete *Investavimas į institucinių gebėjimų stiprinimą ir veiksmingesnį viešąjį administravimą bei viešąsias paslaugas nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis, siekiant reformų, geresnio reglamentavimo ir gero valdymo*; šiai priemonei skiriamas ne mažiau kaip 50 mln. Lt
- Numatyti intervencijas, skirtas NVO ir valstybės, NVO ir privataus sektorių partnerystei stiprinti, viešųjų paslaugų decentralizacijai įgyvendinti;
- Numatyti NVO dalyvavimą pagrindinėse viešųjų paslaugų teikimo srityse pagal indikatyvų sarašą; taikyti organizacijoms pozityvios diskriminacijos principą, atsižvelgiant į silpnesnius organizacijų konkurencines galias, pavyzdžiui skelbiant atskirus kvietimus, sudarant išskirtines sąlygas kvietimuose ir/ar papildomus paraiškų vertinimo taškus;
- Techninėje paramoje numatyti NVO atstovų gebėjimų dalyvauti paramos įgyvendinime stiprinimą, įskaitant mokymus (remiantis nustatytais poreikiais), užtikrinti finansinius jų dalyvavimo išteklius;
- Techninėje paramoje numatyti NVO dalyvavimo ESSP įgyvendinime vertinimą.

2014-2020 m. struktūrinės paramos prioritetai ir veiklos, kuriose turi būti įtrauktos NVO

Prioritetas	Investicinis prioritetas	Uždavinys	Indikatyvios veiklos, kuriose NVO gali dalyvauti
2. Informacinės visuomenės skatinimas	2.2. Informacinių ir ryšių technologijų produktų ir paslaugų, elektroninės prekybos tobulinimas ir IRT paklausos didinimas.	2.2.2. Padidinti IRT paklausą ir naudojimą gyventojų tarpe	<ul style="list-style-type: none"> • IRT produktų ir paslaugų paklausos Lietuvos gyventojų tarpe didinimas. Bus įgyvendinamos iniciatyvos, skatinant Lietuvos gyventojus įgyti žinių ir įgūdžių, reikalingų efektyviai, saugiai ir atsakingai elgtis internete ir visapusiškai įsitraukti į informacinę visuomenę. Taip bus sudaromos sąlygos Lietuvos gyventojų tikslinėms grupėms, kurios iki šiol dėl įvairių priežasčių nesinaudojo internetu ir kurioms to nereikėjo, tapti aktyviais e. turinio ir e. paslaugų naudotojais, o jau naudojantiems internetą žmonėms – gilinti turimas žinias, atsakingai valdyti savo asmens duomenis, saugiai naudotis internetu. Į šias veiklas numatoma aktyviai įtraukti vietose bendruomenes, skatinant savipagalbą ir bendradarbiavimą.
3. Smulkią ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	3.3. Mažų ir vidutinių įmonių gebėjimų dalyvauti ekonomikos augimo ir inovacijų procesuose rėmimas.	3.3.1. Padidinti MVĮ produktyvumą	<ul style="list-style-type: none"> • Netechnologinių inovacijų sukūrimo ir (ar) diegimo gamybos procesuose ir (ar) paslaugose skatinimas, pritaikant originalius gaminių/paslaugų dizaino sprendimus, numatant produkto, proceso ir paslaugų standartų diegimą MVĮ ir pan. Taip pat bus remiamas inovatyvių vadybos metodų ir valdymo sistemų diegimas įmonėse.
		3.3.2. Padidinti MVĮ investicijas į eko-inovacijas ir kitas, efektyviai resursus naudojančias technologijas	<ul style="list-style-type: none"> • Eko-inovacijų diegimas ir skatinimas. Siekiama paremti projektus, kuriais skatinamas ekologiškas projektavimas, t. y. numatoma pagerinti gaminių ekologiškumą per visą jų gyvavimo ciklą (žaliavų parinkimas ir naudojimas, gamyba, pakavimas, transportavimas, naudojimas), ekologinius aspektus sistemingai įtraukiant pačiame ankstyviausiame gaminių projektavimo etape. Taip pat numatoma remti eko-inovacijas, skirtas įmonių vadybos sistemos tobulinimui (pvz., aplinkosaugos vadybos sistemos, užterštumo prevencijos sistemos ir pan.), kas užtikrintų efektyvesnę MVĮ resursų naudojimą uždaroje (life-cycle) ir nuolat atsinaujinančioje produkto/paslaugos teikimo grandinėje. Pagal šią veiklą bus finansuojamas efektyvesnį išteklių naudojimą skatinančių pažangių technologijų ir gamybos metodų, diegimas, siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai ir (ar) tausoti gamtinius išteklius, technologinio audito atlikimas. Ši eko-inovacijų veikla apima ir beatliekinių, atliekų pakartotinio naudojimo ir perdirbimo technologijų diegimą, siekiant paskatinti įmones diegti naujas inovatyvias technologijas ir gamybos metodus, kurie prisidėtų prie medžiagų pakartotinio panaudojimo, kad vis didesnė atliekų dalis taptų žaliava naujiems gaminiams. Tuo pačiu ši veikla apimtų ir technologijų, reikalingų energetinei

			<p>vertę turinčių atliekų (pavyzdžiui, pakuočių), naudojamų energijai gauti, diegimą įmonėse, kai šias atliekas deginant atskirai ar kartu su kitomis atliekomis ar kuru, gaunama energija būtų naudojama įmonių vidaus poreikiams tenkinti (jos netiekiant į šalies energetinius tinklus), finansavimą. Taip pat bus skatinama pramonės simbiozė (pvz. apsirūpinimo žaliavomis srityje ir pan.) bei numatoma remti konsultacinių (ekspertinių) paslaugų teikimą MVĮ efektyvesnio išteklių naudojimo, gamtinių resursų tausojo ir pan. klausimais, darbuotojų, dirbančių su eko ir resursus tausančiomis technologijomis mokymus.</p>
<p>5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos</p>	<p>5.1. Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas.</p>	<p>5.1.1 Mažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos monitoringo, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų optimizavimas ir klimato kaitos žinių bazės plėtra. Numatoma remti valstybės institucijų, atliekančių aplinkos monitoringo ir kontrolės funkcijas, laboratorinės įrangos, technikos atnaujinimą, aplinkos informacinės sistemos modernizavimą, taršos objektų rizikos vertinimo sistemos rengimą, nacionalinės oro teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos sistemos kūrimą ir valdymo pajėgumų stiprinimą, nacionalinės integruotos klimato paslaugų ir informacijos sistemos bei Lietuvos klimato stebėjimo duomenų skaitmeninio archyvo kūrimą. Taip pat numatomos investicijos į hidrologinių ir meteorologinių stebėjimų bei miškų būklės, naudojimo, atkūrimo, įveisimo ir apsaugos kontrolės techninių pajėgumų atnaujinimą ir tobulinimą. <p>Gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimas ir plėtra. Bus investuojama į gyventojų perspėjimo ir informavimo apie pavojus priemonių tobulinimą, modernizuojant gyventojų perspėjimo sirenomis potvynių zonose sistemą. Taip pat bus remiamas gelbėjimo sistemų stiprinimas, aprūpinant gelbėjimo tarnybas modernia technika ir įranga, skirta naudoti potvynių ir kitų dėl klimato kaitos kylančių nelaimių metu (gelbėjimo transporto priemonėmis, kita gelbėjimo įranga ir priemonėmis (pvz., valtimis, siurbliais ir pan.), darbo organizavimo priemonėmis (pvz., kompiuterine, ryšių įranga, skirta darbo koordinavimo štabo veiklai organizuoti), logistikos priemonėmis, asmeninės apsaugos priemonėmis ir kt.) Veiksmai, skirti didinti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos efektyvumą ekstremalių situacijų atvejais, numatomi finansuoti pagal veiksmų programos 10 prioritetą "Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas".</p>

	<p>5.2. Investicijos į atliekų sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus.</p>	<p>5.2.1. Mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kieki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtra. Numatomos investicijos į atskiro atliekų surinkimo infrastruktūrą, t.y. antrinių žaliavų konteinerius ir konteinerines aikšteles, žaliųjų atliekų tvarkymo susidarymo vietoje įrenginius (kompostavimo dėžės) ir maisto/virtuvės atliekų surinkimo bei apdorojimo priemonės. Kartu bus vykdomos visuomenės švietimo ir informavimo priemonės vietos lygmenyje apie komunalinių atliekų tvarkymo sistemą, atskiro surinkimo ir rūšiavimo svarbą, naudą, galimybes ir pan. Atliekų tvarkymo sistemos valdymas, stebėseną ir radioaktyvių atliekų Maišiagalėje saugyklos likvidavimas. Numatoma remti atliekų apskaitos informacinės sistemos modernizavimą, laboratorinės įrangos atliekų sudėčiai nustatyti įsigijimą, atliekų rūšių ir tvarkymo būdų identifikavimo studijų ir praktinių darbų atlikimą.
	<p>5.3. Investicijos į vandens sektorių, siekiant įvykdyti Europos Sąjungos aplinkos <i>acquis</i> reikalavimus ir patenkinti valstybių narių nustatytus poreikius, viršijančius tuos reikalavimus.</p>	<p>5.3.1. Gerinti Baltijos jūros ir kitų paviršinių vandens telkinių būklę</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Baltijos jūros aplinkos būklės stebėseną ir vertinimą, teršimo rizikos valdymo planų rengimą. Numatoma atlikti Baltijos jūros aplinkos būklės savybių, pavojų ir poveikių tyrimus, vertinimus ir stebėseną, tobulinti neteisėtos taršos iš laivų ir prevencijos reikalavimų laikymosi kontrolę bei taršos incidentų Baltijos jūroje likvidavimo sistemą, įgyvendinti Baltijos jūros būklės gerinimo, padarinių švelninimo, atkūrimo ir kitas priemones. Numatomos veiklos leis tobulinti integruotą Baltijos jūros vandenų valdymą, vystyti iki šiol netirtų Baltijos jūros aplinkos būklės rodiklių stebėsenos metodikas, kurti poveikio kontrolės ir kitas valdymo priemones žmogaus veiklos mastui ir ekosistemų sutrikdymo laipsniui įvertinti, taip pat bus įsigyta speciali teršalų kontrolės įranga.
	<p>5.4. Kultūrinio ir gamtinio paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas.</p>	<p>5.4.1. Didinti kultūros ir gamtos paveldo aktualumą ir lankomumą, visuomenės informuotumą apie juos supančią aplinką</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Saugomų teritorijų tvarkymas, pritaikymas lankymui ir propagavimas. Numatoma skirti paramą saugomų teritorijų ir jose esančių kultūros ir gamtos paveldo objektų tvarkymui, pažinimui ir jų apsaugai reikalingų lauko informacinių sistemų įrengimui, lankytojų centrų, gamtos mokyklų – edukacinių centrų su vidaus ir išorės ekspozicijomis įrengimui, taip pat saugomų teritorijų lankymo ir poilsio infrastruktūros plėtrai bei rinkodarai, siekiant sudaryti galimybę visuomenei pasiekti visus svarbiausius išskirtinę vertę formuojančius gamtos objektus, juos pažinti ir atsakingai leisti laiką gamtoje. • Visuomenės informavimas ir švietimas apie aplinką. Siekiant didinti visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą ir informuotumą apie aplinką, numatoma finansuoti visuomenės informavimo, edukacines ir švietimo

			<p>įvairiais aplinkos klausimais priemonės. Taip pat numatomas Lietuvos zoologijos sodo, botanikos sodų bei kitų gamtos muziejų modernizavimo finansavimas, didinant jų patrauklumą, lankomumą ir šviečiamąjį/edukacinį poveikį, kas taip pat prisidės prie regionų ekonominės plėtros ir integruotų regiono investicijų planų įgyvendinimo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bus vykdomas kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas kultūros, edukacinėms, ekonominėms ir socialinėms reikmėms, inovatyviai panaudojant jų socialinį ir ekonominį potencialą. Pritaikius pastatus naudojimui bus padidintas jų patrauklumas ir ekonominis gyvybingumas. Koordinuojant šias investicijas su regioninės plėtros, o ypač - integruotų teritorinių investicijų strategijomis, bus užtikrintas jų kompleksiskumas ir papildomumas. <p>Numatoma finansuoti prioritetinių turizmo plėtros regionų, produktų ir trasų rinkodaros veiklas. Rinkodaros veiklų efektyvumui užtikrinti bus finansuojamos turizmo įvaizdžio ir įgyvendinamų rinkodaros priemonių efektyvumo tyrimai. Taip pat planuojama sukurti turizmo objektų, maršrutų ir trasų ženklinimo sistemą (informaciniais stendais, ženklais, užrašais, nuorodos ir kt.), kurios dėka bus sudarytos sąlygos turistams ir lankytojams lengvai orientuotis ir gauti visą reikalingą informaciją, susijusią su turizmo išteklių. Informacinė infrastruktūra bus plėtojama išnaudojant regioninio bendradarbiavimo galimybes ir įgyvendinant darnios turizmo plėtros principus.</p>
	<p>5.5. Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant „Natura 2000“, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas.</p>	<p>5.5.1. Gerinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių, buveinių ir kraštovaizdžio arealų būklę</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Buveinių, rūšių, genetinių išteklių išsaugojimas ir atkūrimas, invazinių rūšių populiacijų reguliavimas, ekosistemų fragmentacijos mažinimas. Numatoma finansuoti saugomų ir griežtai saugomų rūšių apsaugos planų ir veiksmų planų konkrečioms saugomoms rūšims rengimą ir apsaugos priemonių įgyvendinimą tiek Natura 2000 teritorijose, tiek kitose šalies teritorijose, taip pat augalų nacionalinių genetinių išteklių, Baltijos jūros biologinės įvairovės išsaugojimo ir biosaugos užtikrinimo priemonių įgyvendinimą. Taip pat bus atliekami invazinių rūšių būklės tyrimai, rengiami jų gausos reguliavimo dokumentai ir įgyvendinamos gausos reguliavimo priemonės. Numatoma remti Natura 2000 teritorijų vientisumo užtikrinimo ir gamtinio karkaso vietinio lygmens struktūrų (žaliųjų jungčių) projektavimo ir jų apsaugos bei tvarkymo priemonių įgyvendinimą, atsižvelgiant į prioritetinių veiksmų planą (eng. Prioritised Action

			<p>Framework).</p> <ul style="list-style-type: none"> Saugomų teritorijų planavimas, monitoringas ir tvarkymas. Numatoma skirti paramą saugomų teritorijų planavimo dokumentų rengimui, Natura 2000 tinklo optimizavimui steigiant naujas paukščių ir buveinių apsaugai svarbias teritorijas, kadastro atnaujinimui, monitoringo sistemos ir teritorijų tvarkymo pajėgumų stiprinimui, rezervatų ir „Natura 2000“ teritorijų tvarkymui. Siekiant užtikrinti palankią apsaugos būklę ir toliau bus rengiami gamtotvarkos planai Natura 2000 teritorijose saugomoms gamtinėms buveinėms ir rūšims. Patvirtintais gamtotvarkos planais bus įgyvendinami buveinių atkūrimo darbai. <p>Kraštovaizdžio apsauga, planavimas ir tvarkymas. Numatoma teikti paramą savivaldybių kraštovaizdžio tvarkymo planų parengimui, valstybinės reikšmės etaloninių kraštovaizdžio teritorijų tvarkymui, erozijos pažeistų vandens telkinių šlaitų ir kitų reljefo formų atkūrimui, pilotinėms žaliosios infrastruktūros įrengimo priemonėms, taip pat pažeistų teritorijų tvarkymo darbams.</p>
	5.6. Miestų aplinkos gerinimo, miestų atgaivinimo, apleistų pramoninių teritorijų (įskaitant pertvarkomas teritorijas) išvalymo ir atstatymo, oro taršos bei triukšmo mažinimo priemonių skatinimas.	5.6.1. Mažinti miestų oro ir grunto taršą	<ul style="list-style-type: none"> Miestų oro kokybės valdymas ir taršos kietosiomis dalelėmis mažinimo priemonių įgyvendinimas. Numatoma skirti paramą savivaldybių aplinkos oro kokybės valdymo planų parengimui ir, siekiant sumažinti miestų oro taršą kietosiomis dalelėmis – remti gatvių priežiūros ir valymo technologijų atnaujinimą, kartu vykdant savivaldybių lygmens visuomenės informavimo priemones apie galimybes kiekvienam asmeniškai prisidėti prie aplinkos oro taršos jo aplinkoje sumažinimo ir galimas neatsakingo gyventojų elgesio pasekmes.
7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas	7.3. Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietos užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą.	7.3.3. Padidinti darbo paklausą skatinant su sunkumais darbo rinkoje susiduriančių asmenų verslumą	<ul style="list-style-type: none"> Parama verslo pradžiai: paskolų teikimas, palūkanų kompensavimas, kitos negražintinos paramos teikimas, kitos verslumą skatinančios priemonės labai mažoms ir mažoms įmonėms, šeimos verslams bei fiziniams asmenims, mokymai bei individualios konsultacijos apie naujo verslo kūrimą ir valdymą, kt. Visuomenės informavimas apie valstybės teikiamas paskatas legaliam verslui pradėti ir vystyti.
		7.3.4. Pagerinti visuomenės, verslo ir	Švietimo ir mokymo veiklos, metodinės medžiagos rengimas, adaptavimas ir konsultavimas, gebėjimų stiprinimas, visuomenės informavimo kampanijos,

		<p>viešojo sektoriaus supratimą apie moterų ir vyrų lygių galimybių bei nediskriminavimo dėl amžiaus, negalios ir kitų pagrindų principų taikymą ir sustiprinti gebėjimus atpažinti bei šalinti diskriminavimo apraiškas</p>	<p>tyrimai, stebėseną ir vertinimas, keitimasis patirtimi, projektai siekiantys moterų ir vyrų lygybės didinimo ir diskriminacijos dėl amžiaus, negalios ir kitų Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme numatytų pagrindų (lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos) mažinimo. Planuojama pasinaudoti patirtimi ir produktais, sukurtais 2007–2013 m. finansiniu laikotarpiu, juos taikyti ir skleisti regionuose ir nacionaliniu mastu.</p>
	<p>7.4. Jaunimo, visų pirma nedirbančio ir nesimokančio, įskaitant marginalizuotų bendruomenių jaunimą ir tą, kuriam kyla socialinės atskirties pavojus, ilgalaikė integracija į darbo rinką, taip pat ir įgyvendinant Jaunimo garantijų iniciatyvą.</p>	<p>7.4.1. Sumažinti nedirbančio ir nesimokančio jaunimo skaičių</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Remiamos veiklos, skirtos jaunimo garantijai ir jaunimo užimtumo iniciatyvai įgyvendinti. Siekiama, kad visi jaunuoliai, baigę mokytis formaliojo švietimo sistemoje arba netekę darbo, per 4 mėn. po to, kai užsiregistravo darbo biržoje arba prisijungė prie jaunimo užimtumo iniciatyvos, pradėtų dirbti, toliau mokytis arba atliktų praktiką ar stažuotę. Finansuojamas konkrečių paslaugų teikimas: jaunimo informavimas ir konsultavimas dėl profesijos pasirinkimo, formalus ir neformalus profesinis mokymas, teikiama parama praktikoms ir stažuotėms, remiamos kitos aktualios veiklos. • Finansuojamos ankstyvos intervencijos ir jaunimo aktyvinimo paslaugos: savanoriška veikla, socialinė ir psichologinė rehabilitacija, mentorystė ir pan. veiklos. <p>Remiamas jaunimo politikos įgyvendinimo sistemos stiprinimas: partnerystė ir tarpsektorinis bendradarbiavimas, stebėsenos sistemų diegimas, mokymo programų kūrimas, darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas ir kitos veiklos, prisidedančios prie Jaunimo garantijų ir Jaunimo užimtumo iniciatyvos įgyvendinimo.</p>
<p>8. Socialinės įtraukties didinimas ir parama kovai su skurdu</p>	<p>8.1. Investicijos į sveikatos ir socialinę infrastruktūrą, kuria prisidedama prie nacionalinės, regionų ir vietos plėtros, su sveikatos būkle susijusios nelygybės mažinimo, socialinės įtraukties skatinimo, suteikiant geresnę prieigą</p>	<p>8.1.1. Padidinti bendruomenėje teikiamų paslaugų dalį pereinant nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Palaipsninis likusių be tėvų globos vaikų ir neįgaliųjų su proto ir (ar) psichine negalia socialinės globos namų deinstitutionalizacijos įgyvendinimas, kuriant socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse ir vietos bendruomenėse. Numatoma vystyti pereinamojo tipo paslaugų bei nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūrą; spręsti apsirūpinimo būstu klausimą, t. y. kurti grupinio ir savarankiško gyvenimo namus; vystyti infrastruktūrą, reikalingą organizuoti alternatyvias institucinės vaiko globos formas. Taip pat, planuojamos investicijos į savivaldybių vaiko teisių apsaugos institucijas bei savivaldybių darbuotojų, dirbančių su šeimomis,

	prie socialinių, kultūrinių ir rekreacinių paslaugų, ir perėjimo nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų.		<p>patiriančiomis socialinę riziką, tarnybas (aprūpinimas transporto priemonėmis), kad jos būtų pajėgios įgyvendinti veiksmų plane joms pavestas funkcijas, užtikrinant, kad laiku ir tinkamai būtų suteiktos reikalingos kompleksiskai teikiamos nestacionarios paslaugos tėvų globos netekusiems vaikams ir jų tėvams (globėjams).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nestacionarių, bendruomeninių paslaugų infrastruktūros plėtra pažeidžiamoms grupėms ir šeimoms, kurių neapima deinstitutionalizacijos procesas. Numatoma vystyti nestacionarių paslaugų centrus (pvz., socialinės reabilitacijos įstaigas priklausomybės ligomis sergantiems, prekybos žmonėmis bei smurto aukoms, neįgaliems su fizine negalia). • Socialinės globos namų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūros modernizavimas ir plėtra bendruomenėje.
	8.1.2. Padidinti socialinio būsto prieinamumą pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms		<ul style="list-style-type: none"> • Socialinio būsto fondo plėtra: pastatų statyba, rekonstrukcija ir modernizavimas pritaikant juos socialiniam būstui, taip pat gyvenamųjų namų, jų dalių, būtų pirkimas.
	8.1.3. Pagerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms ²⁹ gyventojų grupėms bei sumažinti sveikatos netolygumus		<ul style="list-style-type: none"> • Palaipsninis likusių be tėvų globos vaikų ir neįgaliųjų su proto ir (ar) psichine negalia socialinės globos namų deinstitutionalizacijos įgyvendinimas, kuriant socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse ir vietos bendruomenėse. Numatoma vystyti pereinamojo tipo paslaugų bei nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūrą; spręsti apsirūpinimo būstu klausimą, t. y. kurti grupinio ir savarankiško gyvenimo namus; vystyti infrastruktūrą, reikalingą organizuoti alternatyvias institucinės vaiko globos formas. Taip pat, planuojamos investicijos į savivaldybių vaiko teisių apsaugos institucijas bei savivaldybių darbuotojų, dirbančių su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką, tarnybas (aprūpinimas transporto priemonėmis), kad jos būtų pajėgios įgyvendinti veiksmų plane joms

²⁹Tikslinės gyventojų grupės:

- šalies regionuose (teritorijose), pasižyminčiuose didžiausiais priešlaikinio mirtingumo dėl pagrindinių neinfekcinių ligų rodikliais, gyvenantys asmenys, kuriems dėl šių ligų ar jų sąlygotų ilgalaikių sveikatos sutrikimų gali grėsti įprastinės veiklos apribojimai;
- tam tikrų socialinės rizikos grupių asmenys, kuriems socialinės ir ekonominės priežastys (nedarbas, skurdas ir kt.) bei žalingi įpročiai (alkoholio vartojimas ir kt.) lemia sergamumą tam tikromis ligomis (tuberkulioze, priklausomybe nuo alkoholio) bei kuriems nepakankamai prieinama sveikatos priežiūra (neįgalieji, kt.);
- vaikai (iki 18 metų) taip pat priskiriami tikslinei grupei, nes dėl egzistuojančių ekonominių, socialinių aplinkybių, tokių kaip socialinė ir ekonominė šeimos padėtis, įsidarbinimo perspektyvos, jiems dažniau gresia socialinė atskirtis bei neigiamas šių veiksnių poveikis sveikatai;
- atsižvelgiant į siekį kiek galima ilgiau išlaikyti gerą senstančių vyresnio amžiaus žmonių sveikatą, pagerinti jų gyvenimo kokybę bei sudaryti galimybes išlikti aktyviems darbe, bendruomenėje, gyventi savarankiškiems, vyresnio amžiaus (55 m. amžiaus ir vyresni) gyventojai priskiriami tikslinei grupei.

			<p>pavestas funkcijas, užtikrinant, kad laiku ir tinkamai būtų suteiktos reikalingos kompleksiskai teikiamos nestacionarios paslaugos tėvų globos netekusiems vaikams ir jų tėvams (globėjams).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nestacionarių, bendruomeninių paslaugų infrastruktūros plėtra pažeidžiamoms grupėms ir šeimoms, kurių neapima deinstitutionalizacijos procesas. Numatoma vystyti nestacionarių paslaugų centrus (pvz., socialinės rehabilitacijos įstaigas priklausomybės ligomis sergantiems, prekybos žmonėmis bei smurto aukoms, neįgaliems su fizine negalia). • Socialinės globos namų senyvo amžiaus asmenims infrastruktūros modernizavimas ir plėtra bendruomenėje. • Sveikatos priežiūros kokybės ir prieinamumo didinimas tikslinėms gyventojų grupėms, gyvenančioms didžiausiais gyventojų sveikatos ir jos priežiūros prieinamumo netolygumais pasižyminčiuose šalies regionuose: <ul style="list-style-type: none"> - remiama infrastruktūra, skirta gerinti visuomenės sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą bei jos integravimui su asmens sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, taip pat gerinti slaugos ir palaikomojo gydymo paslaugų vystymą savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose ir šių paslaugų teikimą pacientų namuose; - sveikatos infrastruktūros plėtra, sudaranti geresnes galimybes tikslinėms gyventojų grupėms gauti savalaikę ir kokybišką specializuotą (specialistų) medicinos pagalbą ir sveikatos paslaugas (pvz., įrangos ir/ar transporto mobilioms paslaugoms ir specializuotai pagalbai minėtose vietovėse, pacientų pervežimo paslaugoms, nuotolinėms sveikatos paslaugoms teikti, išigijimas); - efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo infrastruktūros (fizinės ir informacinės) modelių diegimas bei plėtojimas didinant sveikatos priežiūros paslaugų (sveikatos ugdymo, profilaktinių, ankstyvosios diagnostikos, medicininės rehabilitacijos ir sveikatos gražinimo, kt.) prieinamumą ir kokybę tikslinėms gyventojų grupėms siekiant stiprinti tarp šių gyventojų grupių paplitusių pagrindinių lėtinių ligų (kraujotakos sistemos ligų, cerebrovaskulinių ligų, onkologinių susirgimų) ir išorinių mirties priežasčių rizikos veiksnių prevenciją ir jų valdymą bei mažinti šių ligų lemiamą prieš laikinį mirtingumą ir neįgalumą; taip pat papildomai skiriant ypatingą dėmesį vaikų sveikatos stiprinimui, ligų profilaktikai, ankstyvajai diagnostikai bei efektyviam vaikų ligų gydymui.
--	--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> Tikslinės sveikatos priežiūros infrastruktūros, skirtos gyvenimo kokybės tam tikrų socialinės rizikos grupių asmenims gerinimui, atnaujinimas ir plėtra, didinant sveikatos priežiūros prieinamumą: <ul style="list-style-type: none"> parama tiksliniams projektams, kuriais atnaujinama ir/arba plėtojama sveikatos priežiūros infrastruktūra, padedanti gerinti sveikatos priežiūros (pavyzdžiui, burnos higienos (odontologijos), medicininės reabilitacijos ir sveikatos gražinimo, ligų profilaktikos ir kt.) prieinamumą socialiai pažeidžiamiausioms gyventojų grupėms, taip pat infrastruktūra, skirta priklausomybės ligų prevencijai, diagnostikai ir gydymo paslaugų plėtojimui (pavyzdžiui, „žemo slenksčio“ kabinetuose, aktyviam konsultavimui ir pritraukimui asmenų, ypač žemo išsilavinimo, turinčių mažas pajamas, turinčių psichikos sutrikimų, taip pat nedirbančių asmenų, į rūkymo ir alkoholio atsisakymo grupių seansus ir pan.); remiamas infrastruktūros, orientuotos į tuberkuliozės prevencijos veiksmingumo didinimą bei diagnostikos ir gydymo efektyvumo stiprinimą, atnaujinimas ir/ar plėtojimas siekiant mažinti Lietuvos gyventojų sergamumą ir mirtingumą nuo tuberkuliozės bei prisidedant prie socialinės nelygybės tam tikrose visuomenės grupėse mažinimo. Sveiko senėjimo srityje reikalingos infrastruktūros, siekiant prailginti vyresnio amžiaus gyventojų sveiko ir produktyvaus gyvenimo trukmę, tokiu būdu sudarant sąlygas juos kuo ilgiau išlaikyti aktyvius visuomeniniame gyvenime bei darbo rinkoje, sumažinti jų socialinės atskirties ir skurdo riziką, užtikrinant savalaikę ir efektyvią sveikatos priežiūrą, tobulinimas (pvz., šiam amžiui būdingų ligų prevencijai ir ankstyvai diagnostikai reikalingos infrastruktūros, taip pat geriatrinių paslaugų plėtrai, medicininei reabilitacijai ir efektyvesniam bei greitesniam sveikatos gražinimui reikalingos įrangos ir infrastruktūros atnaujinimas).
8.2 Parama fiziniam, ekonominiam ir socialiniam nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimui	8.2.1. Sumažinti gyvenamosios aplinkos kokybės skirtumus tarp miesto ir kaimo	<ul style="list-style-type: none"> Atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimas, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimas (pritaikant viešąsias erdves saviraiškai, bendravimui, mokymuisi, sveikatinimui ar investicijoms). Apleistų ar neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros ir teritorijų konversija, funkcionalumo didinimas (pritaikant viešosioms, socialinėms paslaugoms, bendruomenių veiklai).
8.3. Aktyvi įtrauktis, visų pirma siekiant skatinti	8.3.1. Paskatinti labiausiai nutolusių nuo darbo	<ul style="list-style-type: none"> Socialinės integracijos paslaugos pažeidžiamiems asmenims (įskaitant asmenis, sergančius priklausomybių ligomis, nuteistuosius ir grįžusius iš

	lygias galimybes, dalyvavimą darbo rinkoje ir geresnes įsidarbinimo galimybes.	rinkos asmenų integraciją į darbo rinką	įkalinimo vietų, neįgaliuosius, romus ir kitas pažeidžiamas grupes), siekiant paskatinti jų socialinę įtrauktį ir integraciją į darbo rinką. Finansuojamos asmenų įgalinančios psichosocialinės pagalbos, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, sociokultūrinės, motyvavimo, mokymo, tarpininkavimo įdarbinant ir palaikymo darbo vietoje paslaugos.
		8.3.2. Padidinti vyresnio darbingo amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje ir visuomeninėje veikloje	Parama organizacijų projektams aktyvaus senėjimo srityje. Finansuojami mokymai vyresnio amžiaus asmenims, kompetencijos tobulinimas, savanoriška veikla, mentorystė, renginiai, tyrimai, keitimasis patirtimi, informacinės kampanijos ir kitos iniciatyvos.
	8.4. Galimybių gauti įperkamas, tvarias ir aukštos kokybės paslaugas didinimas, įskaitant sveikatos priežiūrą ir visuotinės svarbos socialines paslaugas.	8.4.1. Didinti bendruomenėje teikiamų paslaugų prieinamumą ir kokybę, plėtoti paslaugas šeimai	<ul style="list-style-type: none"> • Parama nestacionarių ir bendruomeninių paslaugų kūrimui ir teikimui, siekiant, kad Lietuvoje būtų teikiamos alternatyvios stacionariai globai paslaugos (įskaitant paslaugas, kurios yra aktualios įgyvendinant deinstitutionalizacijos procesą) ir šeimose prižiūrimiems asmenims paslaugos, siekiant kad juos prižiūrintiems asmenims būtų sudarytos geresnės sąlygos įgyti, patobulinti profesinę kvalifikaciją ir / arba dalyvauti darbo rinkoje. Remiamos „apsaugoto būsto“, socialinės reabilitacijos, psichosocialinės pagalbos, socialinių įgūdžių ugdymo, laikino „atokvėpio“, dienos užimtumo, asmeninio socialinio darbuotojo („palydėjimo“), šeimų konsultavimo, integralios pagalbos į namus, krizių įveikimo ir kt. socialinės paslaugos. Taip pat skatinama vaikų globa šeimose: visuomenės informavimas, mokymai globėjams, globėjų konsultavimas ir (savi)pagalbos tinklų kūrimas. • Kompleksinės paslaugos šeimoms ir jų vaikams: psichologinė pagalba tėvams, mokymas, konsultavimas, tėvystės įgūdžių ugdymas, savipagalbos grupių steigimas; socialinės, sveikatos ir kitos paslaugos, skirtos padėti tėvams išsigydyti priklausomybes, atsisakyti smurto, įgyti socialinius įgūdžius ir integruotis į visuomenę; psichologinė pagalba ir kitos reikalingos paslaugos (įskaitant popamokinio ugdymo, sveikatos priežiūros ir kt.) vaikams, gyvenantiems rizikos ar pažeidžiamose šeimose, taip pat vaikams turintiems elgesio, emocijų, psichikos sutrikimų; visuomenės švietimas apie smurtą šeimoje ir nepakantumo jam ugdymas; kitos reikalingos paslaugos. • Socialinių paslaugų sistemos stiprinimas: <ul style="list-style-type: none"> - paslaugų kokybės, pasiūlos ir paklausos stebėseną, planavimą bei prognozavimą. Tvarių socialinių paslaugų finansavimo ir įgyvendinimo

			<p>modelių sukūrimas (pvz., numatant, kaip nukreipti institucinį stacionarių paslaugų finansavimą į bendruomeninių paslaugų teikimą). Socialines paslaugas organizuojančių ar teikiančių biudžetinių įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo skatinimas, įskaitant iniciatyvas, kurios padėtų įgyvendinti socialinių paslaugų plėtros planus ir koordinuoti socialinių paslaugų teikimą visos savivaldybės mastu. Parama iniciatyvoms, skatinančioms bendradarbiavimą tarp sektorių, tarp institucijų, tarp nacionalinio ir vietos lygmens teikiant ir kuriant socialines paslaugas.</p> <ul style="list-style-type: none"> - socialines paslaugas administruojančių ir teikiančių darbuotojų, dirbančių tiek biudžetinėse įstaigose, tiek ir nevyriausybiniuose organizacijose kompetencijos tobulinimas (įskaitant paramą institucijose dirbusių darbuotojų persikvalifikavimui teikti socialines paslaugas bendruomenėje) ir kompetencijų vertinimas. - aktualūs tyrimai ir vertinimai, visuomenės informavimo priemonės.
		<p>8.4.2. Sumažinti sveikatos netolygumus, gerinant sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms³⁰ ir skatinti sveiką senėjimą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Efektyvių ir inovatyvių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelių ir sprendimų, skirtų gerinti sveikatos priežiūros (kraujotakos sistemos ligų, onkologinių susirgimų, cerebravaskulinių ligų, išorinių priežasčių srityse) kokybę ir prieinamumą tikslinėms gyventojų grupėms, sukūrimas, išbandymas, diegimas ir plėtra, įgyvendinimo stebėseną ir efektyvumo vertinimas. • Visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros, socialinių darbuotojų ir kitų dalyvių bendradarbiavimo pirminės sveikatos priežiūros lygmenyje modelių sukūrimas, išbandymas ir įdiegimas, sprendžiant svarbiausias sveikatos problemas, visų pirma populiacijos poliligtumo, lėtinių neinfekcinių ir dėl socialinių veiksnių įtakos atsiradusių sveikatos sutrikimų problemas.

³⁰ Tikslinės gyventojų grupės:

- šalies regionuose (teritorijose), pasižyminčiuose didžiausiais priešlaikinio mirtingumo dėl pagrindinių neinfekcinių ligų rodikliais, gyvenantys asmenys, kuriems dėl šių ligų ar jų sąlygotų ilgalaikių sveikatos sutrikimų gali grėsti įprastinės veiklos apribojimai;
- tam tikrų socialinės rizikos grupių asmenys, kuriems socialinės ir ekonominės priežastys (nedarbas, skurdas ir kt.) bei žalingi įpročiai (alkoholio vartojimas ir kt.) lemia sergamumą tam tikromis ligomis (tuberkuloze, priklausomybe nuo alkoholio) bei kuriems nepakankamai prieinama sveikatos priežiūra (neįgalieji, kt.);
- vaikai (iki 18 metų) taip pat priskiriami tikslinei grupei, nes dėl egzistuojančių ekonominių, socialinių aplinkybių, tokių kaip socialinė ir ekonominė šeimos padėtis, įsidarbinimo perspektyvos, jiems dažniau gresia socialinė atskirtis bei neigiamas šių veiksnių poveikis sveikatai;
- atsižvelgiant į šio uždavinio siekį kiek galima ilgiau išlaikyti gerą senstančių vyresnio amžiaus žmonių sveikatą, pagerinti jų gyvenimo kokybę bei sudaryti galimybes išlikti aktyviems darbe, bendruomenėje, gyventi savarankiškiems, vyresnio amžiaus (55 m. amžiaus ir vyresni) gyventojai priskiriami tikslinei grupei.

			<ul style="list-style-type: none"> • Informacijos teikimas tikslinėms gyventojų grupėms, jų švietimas ir mokymas sveikos gyvensenos, sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, ligų prevencijos bei kontrolės temomis (sveika mityba, fizinis aktyvumas, infekcinių ir neinfekcinių ligų profilaktika, savižudybių, smurto, netyčinių sužalojimų bei žalingų įpročių (alkoholio ir tabako vartojimo) prevencija). Taip pat šių iniciatyvų efektyvumo stebėseną ir vertinimą. • Tikslinių gyventojų grupių įgalinimo aktyviai dalyvauti sveikatos priežiūros veikloje didinimas. Investicijomis bus stiprinamas atitinkamų pacientų, nevyriausybinių organizacijų, vietos bendruomenių ir sveikatos priežiūros specialistų bendradarbiavimas, lygiavertė partnerystė bei sveikatos raštingumas nustatytose srityse, taip pat sudarant sąlygas sveikatos priežiūros paslaugas rinktis pagal sveikatos priežiūros įstaigų veiklos rezultatus, teikiamų paslaugų kokybę ir saugą. • Sveikatos gerinimo programų savivaldybėse parengimas ir įgyvendinimas, siekiant mažinti vietos gyventojų sveikatos netolygumus. Numatoma finansuoti valstybės ir savivaldybių atstovų, sveikatos srities profesionalų, verslo institucijų, nevyriausybinių ir bendruomeninių organizacijų bendradarbiavimo ir kompetencijų stiprinimo projektus, skirtus parengti ir įgyvendinti bendruomenių sveikatinimo programas. <p>Parama projektams sveiko senėjimo srityje. Finansuojami mokymai vyresnio amžiaus gyventojams, jų švietimas sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo, bendro sveikatos raštingumo srityse, informacinės kampanijos, tyrimai ir kitos iniciatyvos, skirtos vyresnio amžiaus žmonėms dėl geros sveikatos kuo ilgiau išlikti aktyviems darbo rinkoje ir įprastinėje veikloje. Taip pat projektai, skirti būtinų sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimui, gebėjimų stiprinimui siekiant užtikrinti didėjančius gyventojų sveikatos stiprinimo ir priežiūros poreikius dėl senėjančios visuomenės. Sveikatos darbe gerinimas bei darbingo amžiaus prailginimas vykdant sergamumo profesinėmis ligomis ir ligomis susijusiomis su darbu prevenciją ir užtikrinant kokybiškas bei prieinamas profesinės sveikatos priežiūros paslaugas. Specialistų mokymai profesinių ligų atpažinimo, prevencijos srityse, bandomieji profesinės sveikatos priežiūros paslaugų modeliai įmonėse, jų vertinimas ir valdymas, informacijos sklaida, renginiai, darbdavių ir darbuotojų mokymai ir kitos iniciatyvos. Parama veikloms, kuriomis gerinama vyresnio amžiaus dirbančių asmenų fizinė ir psichinė sveikatos</p>
--	--	--	--

			būklė, sveikatos stiprinimo bei ligų prevencijos inovacijos mažose ir vidutinėse įmonėse bei organizacijose.
	8.5. Socialinės verslininkystės ir profesinės integracijos socialinėse įmonėse bei socialinės ir solidarumo ekonomikos skatinimas siekiant padidinti įsidarbinimo galimybes.	8.5.1. Paskatinti socialinį verslumą ir socialinę atsakomybę didinančių iniciatyvų atsiradimą	<ul style="list-style-type: none"> • Parama socialinėms įmonėms: socialinių įmonių tikslinėms grupėms priklausančių darbuotojų mokymas, subsidija socialinių įmonių tikslinėms grupėms priklausančių darbuotojų darbo užmokesčio, asistento (gestų kalbos vertėjo) išlaidoms kompensuoti. • Įmonių socialinės atsakomybės skatinimas: mokymai, konsultavimas, personalo mainai, tyrimai ir vertinimai, visuomenės informavimas, įmonių socialinę atsakomybę skatinančios akcijos ir kt. Skatinamas įmonių socialinės atsakomybės diegimas, taip pat horizontalių atsakingo verslo principų diegimas, tokių kaip atsakingas išteklių naudojimas, socialiniai atsakinga žmoniškųjų išteklių vadyba, darbuotojų sveikata ir sauga, moterų ir vyrų lygybė, nediskriminavimas dėl amžiaus, negalios ir kt. pagrindų. • Socialinio verslo plėtra. Parama įmonėms ar organizacijoms, kurios teikia bendruomenei reikalingas paslaugas arba prekes, sprendžiančias konkrečią socialinę problemą. <p>Parama socialinio dialogo vystymui ir užimtumo ir / arba socialinės politikos įgyvendinimo partnerystei tarp viešojo, privataus ir nevyriausybinio sektorių (nacionaliniu ir vietos lygiu), įtraukiant mokymo, kultūros įstaigas ir vietos bendruomenę.</p>
	8.6. Bendruomenės inicijuojamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas.	8.6.1. Gerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir vietos valdžios ryšius	<ul style="list-style-type: none"> • Bendruomenės inicijuojamos veiklos, skirtos socialinei atskirčiai mažinti – psichosocialinės, sociokultūrinės paslaugos; savanorių, bendruomenės narių, dirbančių su socialinės rizikos asmenimis mokymai; informacijos sklaida tikslinių grupių asmenims apie įvairiose organizacijose prieinamas socialines paslaugas ir tarpininkavimas šias paslaugas teikiant; pagalba namuose; savipagalbos grupių steigimas ir kt.; kūryba paremtos partnerystės tarp bendruomenės narių, menininkų ir kultūros institucijų, kurių metu sprendžiamos iš anksto identifikuotos socialinės problemos. • Užimtumo skatinimas, padedant bedarbiams ir neaktyviems asmenims įgyti naujų įgūdžių, įtraukiant juos į visuomeninę veiklą (įskaitant neformalųjį švietimą, kultūrinę veiklą) ir tarpininkaujant įdarbinant (bendradarbiaujant su teritorijoje veikiančiais verslais ir vietos valdžia). • Neformalios verslumą skatinančios iniciatyvos (pavyzdžiui, mentorystė, tarpininkavimas, konsultacijos besikuriančiam verslui ar individualią veiklą pradėdantiems asmenims).

			Bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos tinklų kūrimas (įskaitant bendradarbiavimą su kaimo vietovių vietos veiklos grupėmis).
9. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas	9.1. Investicijos į švietimą, profesinį mokymą siekiant suteikti įgūdžių ir užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, tobulinant švietimo ir mokymo infrastruktūrą.	9.1.3. Didinti bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigų tinklo veiklos efektyvumą	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikų socializacijos centrų tinklo infrastruktūros sutvarkymas, sudarant sąlygas individualizuotai kompleksškai teikiamai pagalbai skirtingų specialiųjų poreikių vaikams. • Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslinių, muzikos, dailės, teatro, meno, sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenseną ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą (pavyzdžiui vaikų vasaros poilsio stovyklos).
	9.2 Mokyklos nebaigiančių asmenų skaičiaus mažinimas ir mokyklos nebaigimo prevencija, lygių galimybių gauti geros kokybės ikimokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą užtikrinimas panaudojant grįžimui į švietimo ir mokymo procesą skirtus mokymosi būdus, įskaitant formalųjį, neformalųjį mokymąsi ir savišvietą.	9.2.1. Gerinti mokinių ugdymo pasiekimus skatinant pokyčius švietimo įstaigų veikloje	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyklų ir jų bendruomenių, steigėjų iniciatyvų gerinti mokinių ugdymo pasiekimus rėmimas. Mokyklų, ypač kaimiškų mokyklų veiklos veiksmingumo didinimas. Gerosios praktikos ugdymo organizavimo metodikų įgyvendinimas, elektroninių ugdymo (ugdymo turinio, proceso perkėlimas į elektroninę erdvę ir jo pateikimas IKT ir kitomis priemonėmis) ir švietimo pagalbos paslaugų plėtra, reikalingų švietimo technologijų diegimas bei taikymas, mokytojų darbo vietų aprūpinimas, švietimo pagalbos veiklos, parama originalių mokyklų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo organizavimo projektams, kokybės valdymo ir institucinio vertinimo sistemų stiprinimui. Taip pat bus remiamos karjeros paslaugos ir tėvų informavimas ir mokymas apie vaikų ugdymo poreikius, mokymo programas, įtraukimas į ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų savivaldą, aktyvesnis dalyvavimas įgyvendinant ugdymo ir mokymo programas bendradarbiaujant su švietimo įstaigomis. Kūryba paremtų partnerystės plėtojimas: kultūros įstaigų, kūrybinių verslų atstovų, kūrėjų bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis, kūrybinių kompetencijų, metodų, priemonių ir viešos kultūros infrastruktūros naudojimas aktualiems ugdymo(si) poreikiams, stiprinant jungtis tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo. • Vertinimo ir stebėsenos sistemos plėtra: kompetencijų ugdymo ir pasiekimų vertinimo sistemos diegimas, neformalaus, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo stebėsenos tobulinimas, mokinių kompetencijų vertinimo ir įsivertinimo metodikų, sistemų, įrankių kūrimas ir pasiekimų tyrimai, parama vertinimo ir jo modernizavimo veikloms ir vertinimo rezultatų sklaidai/viešinimas ir panaudojimas. • Esminis kvalifikacijos tobulinimas mokytojams, švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos tobulinimas. Semestras/modulis aukštojoje

			<p>mokykloje, ilgalaikės ir trumpalaikės stažuotės ir praktikos, tarptautinės patirties įgijimo skatinimas ir rėmimas, bendrųjų ir specifinių kompetencijų tobulinimas, mokinių pažinimo kompetencijų tobulinimas, kūrybingumą skatinančių metodų ir programų diegimas, prieinamumas prie informacijos šaltinių, mokytojų bendradarbiavimui skirtų renginių rėmimas, gerosios patirties sklaidos iniciatyvų atviroje erdvėje skatinimas; mokytojo profesijos populiarinimas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pedagogo specialybės populiarinimas. Naujų specialistų pritraukimas į švietimo ir švietimo pagalbos veiklą: pedagoginių kompetencijų suteikimas ne pedagogams ir į jų įtraukimas į švietimo, švietimo pagalbos veiklą, paskatos specialistų ir mokslininkų pritraukimui į švietimo sistemą iš darbo rinkos, iniciatyvų, skirtų pirmųjų pedagoginio darbo metų rėmimui, finansavimas, atsitraukimo iš pedagoginės veiklos rėmimas, pereiti prie mokytojo konsultanto, padėjėjo ar mentoriaus vaidmens panaudojant sukauptą patirtį.
		<p>9.2.2. Mažinti anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių ir bendrojo ugdymo programos nebaigusius asmenų skaičių</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyklų ir jų bendruomenių, steigėjų iniciatyvų mažinti ankstyvą pasitraukimą iš švietimo sistemos rėmimas. Kompleksiškai teikiama švietimo pagalba, ugdymo aplinkos tobulinimas, prevencinių, intervencinių ir kompensacinių priemonių įgyvendinimas, mokinių socialinio, emocinio saugumo ir lygiavertiškumo užtikrinimas. Mokyklose diegiami saugios mokyklos sisteminiai pokyčiai, lemiantys patyčių, prekybos žmonėmis ir smurto, alkoholio ir tabako vartojimo mažinimą, kad būtų užtikrinamas mokyklos bendruomenės psichologinis saugumas. • Specialiųjų poreikių ir socialinės atskirties grupių vaikų integracijos į švietimo sistemą rėmimas ir neformaliojo bei alternatyvaus ugdymo įvairovės skatinimas. Bus investuojama į specializuotų ugdymo įstaigų paslaugų tobulinimą, skatinant kokybinius pokyčius vaikų socializacijos centrų ir kitų specializuotų įstaigų veikloje, taip pat specialiųjų poreikių ir socialinės atskirties grupių vaikų integravimą į bendrojo ugdymo įstaigas. Numatoma finansuoti įvairių individualizuotą švietimo pagalbą. Investicijos apims visas specialiųjų ugdymo poreikių mokinių grupes: mokiniai, turintys negalių, raidos sutrikimų ir mokymosi sunkumų, ypatingų gabumų turintys mokiniai. • Įvairiems mokinių poreikiams tenkinti ir gabumams atskleisti bus skatinamas įvairių organizacijų aktyvus įsitraukimas į vaikų ir jaunimo

		<p>švietimo veiklą, netradicinių erdvių panaudojimas edukacinėms reikmėms, neformaliojo ugdymo iniciatyvų rėmimas ir jų palaikymas, parama neformaliojo švietimo įstaigų paslaugų įvairovei ir prieinamumui didinti ypač didelį dėmesį skiriant gamtamokslinių, technologinių, verslumo kompetencijų, o taip pat kūrybiškumui ir pilietiškumui ugdyti.</p> <p>Stiprinant užsienio lietuvių lituanistinį švietimą, bus rengiamos atitinkamoms tikslinėms grupėms skirtos mokymo priemonės, tobulinamos lituanistinių mokytojų profesinės ir pedagoginės kompetencijos, organizuojamos bendros užsienio lietuvių ir Lietuvos vaikų edukacinės stovyklos Lietuvoje ir pan.</p>
<p>9.3. Aukštojo ir lygiaverčio jam mokslo kokybės, veiksmingumo ir prieinamumo didinimas siekiant didesnės studentų įtraukties ir geresnio mokymosi pažangumo, atkreipiant dėmesį į atskirties grupes.</p>	<p>9.3.1. Siekiant geresnės studijų atitikties darbo rinkos ir visuomenės poreikiams gerinti studijų kokybę ir didinti studijų prieinamumą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Studijų kokybės gerinimas. Turinio tobulinimas, sistemiškai įtraukiant socialinius partnerius į turinio formavimą. Į mokymosi rezultatus orientuotos studijų programos ir moduliai. Studentų kūrybiškumą, verslumą ir lyderystę skatinančių studijų/ mokymo(-si) metodų mokslo ir studijų institucijose diegimas. Studentų karjeros planavimas ir ugdymas karjerai. Prieigos prie tarptautinių, studijoms reikalingų duomenų bazių, registrų, interneto, atvirų mokymosi išteklių plėtra studijų poreikiams tenkinti. • Praktikos, praktinių įgūdžių studentams suteikimas – sąsaja su darbo rinka ir profesija. Praktikos darbo vietose, partnerystė su socialiniais partneriais ir jų įtraukimas į studijų praktikų organizavimą ir vykdymą, finansinės paskatos studentų praktikai įmonėse ir organizacijose, sistemos, įgijusiems profesinį bakalaurą ir siekiantiems tęsti studijas aukštesnėje pakopoje sukūrimas ir įgyvendinimas. • Akademinio personalo profesionalumo didinimas. Sisteminiis ir nuolatinis akademinio personalo pedagoginių, andragoginių, dalykinių ir mokslinių kompetencijų, praktinių gebėjimų atnaujinimas ir tobulinimas bei profesinė tinklaveika. • Studijų prieinamumo įvairiomis formomis didinimas – lanksčių studijų formų diegimas, socialiai jautrių grupių pritraukimas į studijas. Socialinės ir finansinės paskatos (stipendijas, išmokas, lengvatines paskolas studijų įmokai finansuoti ir pan.) bei pagalba studentams iš socialiai jautrių, socialinės atskirties, mažai atstovaujамų grupių.
	<p>9.3.3. Sustiprinti viešojo sektoriaus tyrėjų gebėjimus bei pajėgumus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jaunųjų tyrėjų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas: moksleivių ir studentų vykdomų MTEP veiklų skatinimas; studentų mokslinių praktikų (pavyzdžiui, studentų moksliniai tyrimai, vykdomi laisvu nuo studijų metu)

		<p>vykdyti aukšto lygio MTEP veiklas</p>	<p>rėmimas; doktorantūros programų vykdymas finansuojant doktorantūros vietas (ypač fizinių ir technologijų mokslų ir meno: dizaino, medijų, vizualinės komunikacijos, rinkodaros srityje); parama doktorantų vykdomai mokslinei veiklai, įskaitant studijuoti doktorantūroje atvykusio jaunimo iš užsienio vykdomų MTEP veiklų finansavimą; doktorantūros žinioms imliose įmonėse ir kitose mokslo ir studijų institucijose rėmimas; stažuotes žinioms imliose įmonėse apimančios jaunųjų mokslininkų stažuotčių po doktorantūros studijų sistemos plėtra.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Partnerysčių kūrimosi skatinimas: parama akademinų bendruomenių kūrimuisi ir veiklai paskatinti; MTEP tematinių tinklų aktyvumo skatinimas; parama mokslo ir studijų institucijų įsijungimui ir dalyvavimui tarptautinėse MTEP ir inovacijų iniciatyvose. • Tyrėjų bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų stiprinimas: tyrėjų praktiniai mokymai, kurių metu stiprinami jų gebėjimai rengti projektų paraiškas ir vykdyti MTEP projektus, taip pat tobulinami įgūdžiai, susiję su MTEP rezultatų komercinimu ir technologijų perdavimu, ugdomi viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą MTEP srityje skatinančių kompetencijos centrų personalo gebėjimai, stiprinamos atviros prieigos centrų personalo kompetencijos; parama mokslininkų ir kitų tyrėjų dalyvavimui tarptautinių programų tiksliniuose renginiuose skatinti. Mokslo populiarinimas ir tyrėjų darbo sąlygų gerinimas: parama mokslinių straipsnių publikavimui aukšto mokslinio lygio žurnaluose, mokslo populiarinimo renginių organizavimui, mokslo publikacijų, elektroninių dokumentų kaupimui ir sklaidai, pristatymui tarptautiniuose ir nacionaliniuose konkursuose, parodose finansuoti; jaunųjų, pažengusių bei aukšto lygio tyrėjų apdovanojimai
	<p>9.4. Vienodų galimybių formaliai, neformaliai ir savarankiškai mokytis visą gyvenimą suteikimas visoms amžiaus grupėms, darbuotojų žinių, įgūdžių ir kompetencijos ugdymas ir lanksčių mokymosi būdų, be kita ko pasitelkiant</p>	<p>9.4.1. Padidinti profesinio ir suaugusiųjų mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams ir patrauklumą.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Parama Lietuvos kvalifikacijų sandaros ir šiuolaikiško švietimo turinio formavimui: profesinių standartų rengimas; socialinių partnerių įtraukimas į kvalifikacijų ir mokymo turinio formavimą, naujų mokymo metodų diegimą ir mokymo programų įgyvendinimą; profesinio mokymo ir neuniversitetinių studijų, bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo suartinimo veiklos, modulių programų rengimas ir jų diegimas; mokymosi rezultatais grindžiamos kvalifikacijų sistemos plėtra; mokymosi visą gyvenimą turinio skaitmeninimas ir atviros prieigos užtikrinimas, modulių mokymo programų katalogo sukūrimas ir viešinimas.

	<p>profesinį mokymą ir įgytos kompetencijos pripažinimą, skatinimas.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas: profesijos mokytojų technologinių kompetencijų tobulinimas (mokymas per pameistrystę, praktinį mokymą darbo vietoje), profesinio ir suaugusiųjų mokymo įstaigų mokytojų tarptautinės patirties įgijimo rėmimas, pedagoginių, dalykinių ir bendrųjų kompetencijų tobulinimas, rengimas darbui su naujai parengtomis programomis, metodikomis, mokymo priemonėmis ir nauja įranga, už mokinių praktikas ir pameistrystę įmonėse, bendrovėse ar ūkiuose atsakingų darbuotojų mokymas. • Profesinio, suaugusiųjų mokymo ir bendrojo ugdymo vadovų ir bendruomenės lyderių gebėjimų didinimas vykdyti kokybinius pokyčius švietimo įstaigų veikloje ir kokybės užtikrinimo procesų stiprinimas: švietimo vadybos studijos remiantis geriausia tarptautine praktika, konsultavimas, mentorystė ir tarpusavio pagalba, kitų iniciatyvų, skirtų švietimo lyderystės ugdymui, įgyvendinimas. Išorinis ir vidinis profesinio mokymo įstaigų ir programų vertinimas ir vertinimo rezultatų sklaida. • Mokymosi visą gyvenimą sampratos populiarinimas; mokymosi visą gyvenimą regioninio tinklo koordinavimo stiprinimas, profesinio mokymo įvaizdžio gerinimas ir patrauklumo didinimas: profesinio meistriskumo konkursai, kokybės apdovanojimai ir kitos veiklos įgyvendinamos glaudžiai bendradarbiaujant su socialiniais partneriais. • Kokybiškų karjeros paslaugų teikimas realioje ir virtualioje aplinkoje (besimokantiejiems bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, aukštosiose mokyklose, ypač suaugusiems ir anksti pasitraukusiems iš švietimo sistemos asmenims) ir parama šių paslaugų prieinamumo užtikrinimui. Karjeros planavimui ir valdymui skirtų priemonių ir informacijos (apimančios žinių apie kompetencijų pasiūlą bei paklausą kaupimą bei sklaidą) prieinamumo užtikrinimas, švietimo įstaigų ir darbdavių iniciatyvos, skirtos besimokančiųjų informuotumui apie profesines karjeros perspektyvas stiprinimui.
		<p>9.4.2. Sukurti sąlygas ir paskatas mokymuisi visą gyvenimą, užtikrinant veiksmingą pagalbą tobulinantis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Viešųjų paslaugų darbuotojų kompetencijos ir kvalifikacijos tobulinimas siekiant paskatinti jų mokymąsi visą gyvenimą, padidinti viešųjų paslaugų kokybę, prieinamumą ir remti vykdomas viešųjų paslaugų sistemų reformas.

<p>10. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas</p>	<p>10.1.1. Investavimas į institucinių gebėjimų stiprinimą ir veiksmingesnį viešąjį administravimą bei viešąsias paslaugas nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis, siekiant reformų, geresnio reglamentavimo ir gero valdymo.</p>	<p>10.1.1. Diegti į rezultatus orientuotą ir įrodymais grįstą valdymą</p>	<ul style="list-style-type: none"> Nacionalinių viešojo valdymo reformų įgyvendinimas. Bus stiprinami instituciniai gebėjimai (įskaitant darbuotojų kompetenciją), reikalingi tinkamai pasirengti ir/ar įgyvendinti bei koordinuoti atitinkamos viešojo valdymo srities (pvz. švietimo, kultūros, sveikatos, mokesčių, institucinės sandaros, pensijų, valstybės valdomų įmonių, ir kt.) reformas. Taip pat numatoma remti viešojo valdymo pokyčių/rezultatų/atskirų sričių valdymo (stebėsenos) sistemų (ne instituciniu lygiu) kūrimą ir diegimą (pvz., kultūros srities statistinių duomenų surinkimo sistemos, savivaldybių veiklos stebėsenos sistemos ir pan.), veiklas, susijusias su viešojo valdymo pokyčių stebėsenos rezultatų analize, vertinimu, prognozavimu ir kt.
		<p>10.1.2. Didinti viešojo valdymo procesų skaidrumą ir atvirumą</p>	<ul style="list-style-type: none"> Visuomenės įtraukimo į viešojo valdymo procesus skatinimas. Bus finansuojamas viešojo valdymo institucijų konsultavimosi su visuomene mechanizmo tobulinimas, naujų – išbandymas, viešųjų konsultacijų vykdymas bei institucijų gebėjimų vykdyti minėtas konsultacijas stiprinimas. Bus remiama informacijos apie visuomenės galimybes dalyvauti viešojo valdymo procesuose (sprendimų priėmime, teisėkūroje) sklaida, visuomenės, ypač nevyriausybinų organizacijų ir vietos bendruomenių, dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimas ir šiam dalyvavimui reikalingų jų gebėjimų stiprinimas. Taip pat parama bus skiriama visuomenės dalyvavimo viešojo valdymo procesuose veiksmingumo stebėsenos vykdymui ir veikloms, susijusioms su viešosios informacijos aktualumo visuomenei vertinimu ir jos skelbimu. Korupcijos prevencijos bei korupcijos tyrimo efektyvumo didinimas. Bus remiamas antikorupcinių priemonių viešojo valdymo srityse, kurios Nacionalinėje kovos su korupcija programoje nurodomos kaip labiausiai paveiktos korupcijos (pvz., viešieji pirkimai, sveikatos priežiūra, teisėsauga ir pan.), kūrimas ir įgyvendinimas, visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo iniciatyvų kūrimas ir vykdymas. Bus finansuojami korupcijos pokyčių tyrimai ir vertinimai bei veiksmai, skirti tobulinti korupcijos situacijos stebėseną, korupcijos prevencijos ir korupcijos tyrimo priemonių valdymą (planavimą, įgyvendinimo koordinavimą, stebėseną ir vertinimą), korupcijos rizikos ir jos veiksnių nustatymą bei valdymą institucijų lygiu. Taip pat numatoma stiprinti viešojo valdymo institucijų darbuotojų kompetencijas korupcijos prevencijos ir korupcijos tyrimo srityse,

			<p>visuomenei viešinti su su korupcijos prevencija ir korupcijos tyrimais susijusią informaciją.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tarnybinės (profesinės) etikos viešojo valdymo institucijose stiprinimas. Bus remiami veiksmai, skirti tobulinti etikos valdymą viešojo valdymo institucijose (pvz., standartų, kodeksų, privačių interesų registro kūrimas, diegimas ir kt.), etikos pažeidimų (dėl viešojo valdymo institucijų dirbančiųjų privačių ir visuomenės viešųjų interesų konflikto ar neetiško elgesio) viešojo valdymo institucijose pokyčių stebėseną, vertinimą bei rizikų valdymą, sukurti ir diegti konsultavimo ir mokymo sistemas interesų derinimo, interesų konfliktų išvengimo, etikos normų laikymosi klausimais, stiprinti viešojo valdymo institucijų dirbančiųjų kompetencijas etikos srityje ir pan.
		<p>10.1.3. Gerinti visuomenei teikiamų paslaugų kokybę, didinant jų atitikimą visuomenės poreikiams.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Visuomenei teikiamų paslaugų kokybės ir asmenų aptarnavimo gerinimo iniciatyvų kūrimas ir įgyvendinimas. Bus remiamos veiklos, susijusios su paslaugų ir jų teikimo procedūrų analize, paslaugų teikimo tikslingumo vertinimu, paslaugų optimizavimu, jų kokybės standartų kūrimu. Taip pat numatoma remti piliečių chartijų rengimą bei veiklas, susijusias su paslaugų ir asmenų aptarnavimo kokybės vertinimu ir gerinimu, vartotojų pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis matavimu, veiksmingesniu vieno langelio principo taikymu, paslaugų prieinamumo didinimu, koncentruojant (centralizuojant) jų teikimą atitinkamoje (visuomenei priimtinoje ar sutelktų kompetencijų) vietoje/teritorijoje ir kitų pažangių paslaugų ir asmenų aptarnavimo kokybę gerinančių priemonių kūrimu ir vykdymu. Taip pat bus stiprinami instituciniai gebėjimai (įskaitant darbuotojų kompetenciją), reikalingi minėtoms paslaugų kokybės ir asmenų aptarnavimo gerinimo iniciatyvoms kurti, įgyvendinti ir koordinuoti, bei darbuotojų orientacijai į klientą didinti.

III DALIS

VIEŠIEJI PIRKIMAI

Šios studijos „Nevyriausybinių organizacijų ir valstybinių institucijų bendradarbiavimo prielaidos, formos ir galimybių plėtra“ dalyje apie viešuosius pirkimus yra pateikiama Europos Bendrijos direktyvos 2004/18/EB dėl viešųjų pirkimų reglamentavimo ES šalyse taikymas ne pelno subjektams, taip pat ir su šia direktyva susijusių kitų teisės aktų analizė.

Viešųjų pirkimų analizės dalyje siekiama įvertinti Europos Bendrijos direktyvų (2004/18/EB; 2009/81/EB bei 2011/0438(COD) ir 2014 m. sausio 15 d. Europos Parlamento priimtą paskutinę direktyvą 2014/./EU) atitikimą Lietuvos Respublikos teisės aktams, t.y. LR viešųjų pirkimų įstatymui. Šios studijos dalyje apie viešuosius pirkimus nagrinėjamos Europos Bendrijos direktyvos, LR viešųjų pirkimų įstatymas, LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, analizuojama kitų Europos Sąjungos šalių praktika.

Pagrindinė šios analizės prielaida, kurią siekiama patvirtinti, yra ta, jog įvertinant užsienio šalių patirtį bei Euroos Bendrijos direktyvas ir jų taikymo praktiką, nevyriausybines organizacijas Lietuvoje neturi būti traktuojamos kaip perkančiosios organizacijos. Nesvarbu, ar jų metinį biudžetą sudaro daugiau kaip 50% lėšų iš valstybės institucijų, tai iš esmės nesukuria ar nesustiprina ūkio subjekto priklausomumo ar pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos ryšio.

Ši prielaida iškelta remiantis Europos Teisingumo Teismo išvadoms, kuriose teigiama, kad *„aiškinantis subjekto finansavimo iš valstybės ar savivaldybių lėšų kriterijų reikia nagrinėti, ar skiriamas finansavimas sukuria ar sustiprina ūkio subjekto priklausomumo ar pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos ryšį“*.

Raktiniai žodžiai:

- Europos Bendrija (EB)
- Europos Sąjunga (ES)
- Viešieji pirkimai (VP)
- Viešųjų pirkimų įstatymas (VPI)
- Nevyriausybine organizacija (NVO)
- Mažos ir vidutinės įmonės (MVI)

VIEŠIEJI PIRKIMAI

Viešieji pirkimai – tai ekonomikos sritis, susijusi su prekių, paslaugų ar darbų pirkimu, taip pat ir kitomis paslaugomis, organizuojamoms valstybės, savivaldybės įstaigos, organizacijos ar įmonės. Viešojo pirkimo tikslas – mažiausia kaina, esant tinkamai kokybei, viešojo sektoriaus ekonominės veiklos skaidrumo užtikrinimas, sąlygų (alternatyviems paslaugų teikėjams arba prekių pardavėjams) konkuruoti sudarymas.

Viešųjų pirkimų taikymo praktika pradėta Europos Sąjungos dar 1971 m., priėmus Direktyvą 71/305/EEB³¹, kuri buvo pakeista naujomis Direktyvomis 2004/17/EB³² ir 2004/18/EB³³, o galiausiai ir paskutinėmis direktyvomis 2009/81/EB³⁴, įtraukiant ir dalinius viešųjų pirkimų ribų pasikeitimus pagal papildomą Komisijos Reglamentą (EB) Nr. 1177/2009, priimtą 2009 m. lapkričio 30 dieną bei 2014 m. sausio 15 d. priimta direktyva 2014/.../EU³⁵. Šiomis direktyvomis siekiama įvedus skaidrias ir nediskriminacines procedūras užtikrinti, kad ūkio subjektai visapusiškai pasinaudotų esminėmis laisvėmis viešųjų pirkimų srityje. Dabartinėse direktyvose taip pat minimi keli tikslai, susiję su kitų politikos krypčių kaip antai aplinkos apsauga ir socialiniai standartai arba kova su korupcija, integravimu į šią sistemą.

Turint omenyje viešųjų pirkimų vaidmenį sprendžiant šiandienos uždavinius, esamos priemonės ir metodai turėtų būti atnaujinti, siekiant juos geriau pritaikyti prie kintančių politinių, socialinių ir ekonominių sąlygų. Remiantis Europos Komisijos Žaliaja Knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo „Efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas“³⁶, reikia pasiekti kelis papildomus tikslus.

Pirmasis tikslas – didinti viešųjų išlaidų efektyvumą. Viena vertus, tam reikia siekti geriausių įmanomų viešųjų pirkimų rezultatų (geriausio ekonominio pasiūlymo). Norint pasiekti šį tikslą, svarbu sukurti kuo didesnę konkurenciją dėl viešųjų sutarčių sudarymo vidaus rinkoje. Pasiūlymų teikėjams turi būti sudaryta galimybė konkuruoti vienodomis sąlygomis ir turi būti vengiama konkurencijos iškraipymų. Tuo pačiu metu labai svarbu didinti viešųjų pirkimų procedūrų veiksmingumą: sklandžios viešųjų pirkimų procedūros su tikslingomis paprastinimo priemonėmis, atitinkančios mažų perkančiųjų organizacijų poreikius, galėtų padėti viešųjų pirkimų vykdytojams pasiekti geriausių įmanomų viešųjų pirkimų rezultatų su mažiausiomis įmanomomis laiko ir

³¹ 1971 m. liepos 26 d. Tarybos direktyva 71/305/EEB dėl viešųjų sutarčių sudarymo procedūrų koordinavimo, OL L 185, 1971 8 16, p. 5.

³² 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo, OL L 134, 2004 4 30, p. 1. Direktyva su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2009 m. lapkričio 30 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1177/2009, iš dalies keičiančiu Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų 2004/17/EB, 2004/18/EB ir 2009/81/EB nuostatas dėl ribų, taikomų viešojo pirkimo sutarčių tvarkai, OL L 314, 2009 12 1, p. 64.

³³ 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo, OL L 134, 2004 4 30, p. 114. Direktyva su paskutiniais pakeitimais, padarytais Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1177/2009. Šio teksto išeities taškas bus Direktyvos 2004/18/EB nuostatos; tačiau, jei aiškiai nenurodyta kitaip, tai galima suprasti kaip nuorodą – *mutatis mutandis* – į atitinkamas Direktyvos 2004/17/EB nuostatas. Todėl galima laikyti, kad sąvoka „perkančioji organizacija“ taikoma tiek organizacijoms, kurios vykdo pirkimus pagal Direktyvą 2004/18/EB, tiek „perkantiems subjektams“ pagal Direktyvą 2004/17/EB

³⁴ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/81/EB, 2009 m. liepos 13 d. Dėl darbų, prekių ir paslaugų pirkimo tam tikrų sutarčių, kurias sudaro perkančiosios organizacijos ar subjektai gynybos ir saugumo srityse, sudarymo tvarkos derinimo ir iš dalies keičianti direktyvas 2004/17/EB ir 2004/18/EB

³⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0025+0+DOC+XML+V0//LT>

³⁶ KOM(2011) 15 galutinis, Briuselis, 2011.1.27,

valstybės pinigų investicijomis. Veiksmingesnės procedūros būtų naudingos visiems ūkio subjektams ir palengvintų tiek MVI, tiek kitų šalių subjektų dalyvavimą.

Kol kas kitų šalių subjektų dalyvavimas ES viešuosiuose pirkimuose išlieka vangus³⁷. Palyginti su privačiuoju sektoriumi, kur kitų šalių subjektų dalyvavimas yra kur kas aktyvesnis, matyti, kad dar yra nemažai neišnaudotų galimybių. Šis veiksmingesnių viešųjų pirkimų tikslas daugiausia svarstomas per Žaliosios knygos 2 dalyje (perkančiųjų organizacijų priemonių rinkinio tobulinimas) ir 3 dalyje (prieinamesnė Europos viešųjų pirkimų rinka) pateiktus klausimus.

Kitas papildomas tikslas – sudaryti galimybę perkančiosioms organizacijoms geriau pasinaudoti viešaisiais pirkimais bendriems visuomeniniams tikslams remti. Tarp šių tikslų – aplinkos apsauga, didesnis išteklių ir energijos vartojimo efektyvumas ir kova su klimato kaita, inovacijų ir socialinės įtraukties skatinimas ir kuo geresnių sąlygų teikti aukštos kokybės viešąsias paslaugas užtikrinimas. Siekiant šio tikslo taip pat gali būti padedama įgyvendinti pirmąjį tikslą (veiksmingesnės viešosios išlaidos ilguoju laikotarpiu), pavyzdžiui, dėmesį skiriant nebe mažiausiai pradinei kainai, bet mažiausioms išlaidoms per visa gyvavimo ciklą. Su šiuo bendru tikslu susiję klausimai svarstomi žaliosios knygos 4 dalyje (strateginiai viešieji pirkimai).

VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TAIKYKLĖS

Leisdami valstybės lėšas viešųjų pirkimų vykdytojais svarsto skirtingas paskatas negu privačių įmonių vadovai, kuriems tenka nuostolių, o galiausiai ir bankroto rizika, ir kurie yra tiesiogiai valdomi rinkos jėgų.

Dėl šių priežasčių viešųjų pirkimų taisyklėmis numatoma konkrečių sutarčių sudarymo tvarka, kad viešieji pirkimai būtų vykdomi racionaliausių, skaidriausių ir sąžiningiausių būdu. Yra numatytos apsaugos priemonės, kuriomis kompensuojamas galimas komercinės drausmės trūkumas vykdant viešuosius pirkimus, taip pat apsisaugoma nuo brangiai kainuojančio palankesnių sąlygų taikymo nacionaliniams ar vietos ūkio subjektams.

Todėl Europos viešųjų pirkimų taisyklės taikomos visoms viešųjų pirkimų sutartims, kurios galėtų dominti ūkio subjektus vidaus rinkoje, užtikrinant vienodas galimybes ir sąžiningą konkurenciją sudarant viešųjų pirkimų sutartis visoje Europos viešųjų pirkimų rinkoje.

Iš esmės viešųjų pirkimų taisyklės yra skirtos perkančiųjų organizacijų pirkimo veiklai reguliuoti. Tačiau ES viešųjų pirkimų direktyvose jų taikymo sritis nėra aiškiai apribota pirkimu konkrečioms perkančiosios organizacijos poreikiams tenkinti. Todėl naujausioje praktikoje Teismas nustatė (2010.3.25, byla C-451/08), kad pagal viešųjų pirkimų sutarčių koncepciją darbai, prekės ar paslaugos, dėl kurių sudaroma sutartis, turi būti skirti perkančiosios organizacijos *tiesioginei ekonominei naudai*.

2011 m. balandžio 13 d. komunikate „Bendrosios rinkos aktas. Dvylika svertų augimui skatinti ir pasitikėjimui stiprinti“³⁸ Komisija į dvylika svarbiausių prioritetinių veiksmų, kurių iki 2012 m. pabaigos turėtų imtis ES institucijos, įtraukė viešųjų pirkimų teisės aktų pakeitimą ir atnaujinimą, kad sutarčių skyrimas taptų lankstesnis, o viešosios sutartys būtų geriau panaudojamos kitų politikos krypčių tikslams siekti.

³⁷ Pagal naujausius tyrimus tik 1,6 % viešųjų pirkimų sutarčių sudaroma su ūkio subjektais iš kitų valstybių narių. Netiesioginis kitų šalių subjektų dalyvavimas – per perkančiosios organizacijos valstybėje narėje esančius įmonių filialus ar partnerius – yra dažnesnis. Vis dėlto netgi netiesiogiai su kitų šalių subjektais sudarytos sutartys kol kas sudaro santykinai nedidelę dalį (11 %).

³⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0206:FIN:lt:PDF>

Šiuo pasiūlymu siekiama dviejų vienas kitą papildančių tikslų:

- didinti viešųjų išlaidų efektyvumą, siekiant užtikrinti geriausius įmanomus pirkimų rezultatus pagal kokybės ir kainos santykį. Tai visų pirma reiškia esamų viešųjų pirkimų taisyklių supaprastinimą ir didesnę lankstumą. Supaprastintos, efektyvesnės procedūros bus naudingos visiems ūkio subjektams ir padės dalyvauti mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI) bei tarptautiniams tiekėjams;
- leisti pirkėjams geriau pasinaudoti viešaisiais pirkimais siekiant bendrų visuomeninių tikslų, kaip antai: aplinkos apsaugos, didesnio išteklių ir energijos vartojimo efektyvumo, kovos su klimato kaita, naujovių, užimtumo ir socialinės įtraukties skatinimo ir kuo geriausių aukštos kokybės socialinių paslaugų teikimo sąlygų užtikrinimo.

Viešųjų pirkimų vykdytojai

Viešieji pirkimai, vykdomi valstybės sričiai priklausančių subjektų

Direktyva 2004/18/EB taikoma valstybės (įskaitant visus jos padalinius), regioninės ar vietos valdžios institucijų ir įstaigų, kurių veiklą reglamentuoja viešoji teisė, bei iš vieno ar kelių tokių subjektų sudarytų asociacijų sudarytoms sutartims.

Jei sąvokos „valstybė“ ir „vietos ir regioninės valdžios institucijos“ yra santykinai paprastos, tai sąvoka „įstaigos, kurių veiklą reglamentuoja viešoji teisė“ yra sudėtingesnė. Ji turi apimti teisiskai nepriklausomas organizacijas, turinčias artimų sąsajų su valstybe ir iš esmės veikiančias kaip valstybės subjektai. Pavyzdžiai: viešieji transliuotojai, universitetai, sveikatos draudimo fondai ir savivaldybės įmonės t.y. turintys ribotą veikimo savarankiškumą ir tiesioginį pavaldumą vienai ar kitai valstybės/savivaldybės institucijai.

Dėl Direktyvoje 2004/18/EB pateiktos apibrėžties Europos Teisingumo Teismas priėmė ne vieną sprendimą. Atsižvelgiant į teismo praktiką, sąlygas galima apibendrinti taip:

1. Įstaiga skirta specialiai visuotinės svarbos poreikiams, kurie yra nepramoninio ir nekomercinio pobūdžio, tenkinti.
2. Ji turi juridinio asmens statusą (pagal privačiąją arba viešąją teisę).
3. Jos finansavimas, valdymas ar priežiūra labai priklauso nuo valstybės, regioninės ar vietos valdžios institucijų ar kitų įstaigų, kurių veiklą reglamentuoja viešoji teisė (tikslios sąlygos nurodytos Direktyvos 1 straipsnio 9 dalies C punkto antroje pastraipoje, kuri apibrėžia, jog perkančioji organizacija "yra valdoma šių institucijų ir kitų minėtų įstaigų").

Tinkamam šių elementų taikymui reikalinga išsami konkrečių atvejų analizė, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip konkurencijos rinkoje lygis ir ar įstaiga yra pelno siekianti ir prisiima su savo veikla susijusius nuostolius ir riziką.

Naujausioje Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje³⁹ dėl viešųjų pirkimų siūloma pakeisti ir atnaujinti esamus viešųjų pirkimų teisės aktus, kad jie būtų labiau pritaikyti prie kintančių politinių, socialinių ir ekonominių aplinkybių.

³⁹ 2011 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl viešųjų pirkimų KOM(2011) 896 galutinis. 2011/0438 (COD)

Pasiūlyme teigiama, jog supaprastintos efektyvesnės procedūros padidins perkančiosioms organizacijoms skaidrumą, bus naudingos visiems ūkio subjektams ir sudarys palankesnes sąlygas dalyvauti mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVI) bei tarptautiniams tiekėjams.

Be to, patobulinus viešųjų pirkimų taisyklės, perkančiosios organizacijos taip pat galės geriau panaudoti viešuosius pirkimus, siekdamos bendrų visuomeninių tikslų, kaip antai: aplinkos apsaugos, didesnio išteklių ir energijos vartojimo efektyvumo, kovos su klimato kaita, naujovių bei socialinės įtraukties skatinimo ir kuo geriausių aukštos kokybės socialinių paslaugų teikimo sąlygų užtikrinimo.

Šios kryptys patvirtintos atsižvelgus į 2011 m. pavasarį vykusią Komisijos konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais rezultatus, pagal kuriuos dauguma suinteresuotųjų subjektų pritarė pasiūlymui persvarstyti viešųjų pirkimų direktyvas, kad jos būtų geriau pritaikytos prie naujų perkančiųjų organizacijų ir ūkio subjektų uždavinių.

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2011/0438(COD) vartojamos tokios apibrėžtys:

- (1) **perkančiosios organizacijos** – valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijos, viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos, iš vienos ar daugiau tokių institucijų ar viešosios teisės reglamentuojamų organizacijų sudarytos asociacijos;
- (2) **centrinės valdžios institucijos** – tai I priede išvardytos perkančiosios organizacijos ir, jei nacionaliniu lygmeniu daromi pakeitimai ar pataisos, šių institucijų funkcijas perimantys subjektai;
- (3) **pavaldžiosios perkančiosios organizacijos** – tai visos perkančiosios organizacijos, kurios nėra centrinės valdžios institucijos;
- (4) **regionų valdžios institucijos** – visos administracinių vienetų, klasifikuojamų NUTS 1 ir 2, kaip nurodyta Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 1059/2003⁴⁰, institucijos;
- (5) **vietos valdžios institucijos** – visos administracinių vienetų, klasifikuojamų NUTS 3, ir mažesnių administracinių vienetų, kaip nurodyta Reglamente Nr. 1059/2003, institucijos;
- (6) **viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos** – tai organizacijos, turinčios visas toliau nurodytas ypatybes:
 - ✓ jos įsteigtos tam ar turi konkretų tikslą patenkinti bendrojo intereso poreikius; jos nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio; **tuo tikslu organizacija, kuri veikia įprastomis rinkos sąlygomis, siekia pelno ir kuriai tenka su jos veiklos vykdymu susiję nuostoliai, neturi tikslo tenkinti bendrojo intereso poreikių, kurie nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio;**
 - ✓ jos turi teisinį subjektiškumą;
 - ✓ jos yra iš esmės finansuojamos valstybės, regionų arba vietos valdžios institucijų ar kitų viešosios teisės reglamentuojamų organizacijų, arba prižiūrimos šių organizacijų administracijos arba turi administracinį, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusę narių skiria valstybė, regionų ar vietos valdžios institucijos arba kitos viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos;

⁴⁰ OL L 154, 2003 6 21, p. 1.

Perkančiosios organizacijos apibrėžimai pagal Europos Bendrijos direktyvas:

<p>Direktyva 2004/18/EB</p> <p>I Antraštinė dalis Sąvokų apibrėžimai ir bendrieji principai 1 straipsnis Sąvokų apibrėžimai 9 dalis</p>	<p>„Perkančiosios organizacijos“ – tai valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijos, įstaigos, kurių veiklą reglamentuoja viešojo teisė, tų institucijų ir (arba) įstaigų, kurių veiklą reglamentuoja viešojo teisė, asociacijos.</p> <p>„Įstaiga, kurios veiklą reglamentuoja viešojo teisė“ reiškia bet kurią įstaigą, kuri:</p> <ol style="list-style-type: none"> skirta specialiai viešiesiems interesams, kurie yra nepramoninio ir nekomercinio pobūdžio, tenkinti; turi juridinio asmens statusą; ir didžiąja dalimi yra finansuojama iš valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijų ar kitų įstaigų, kurių veiklą reglamentuoja viešojo teisė, lėšų; arba yra valdoma šių institucijų ir kitų minėtų įstaigų; arba turinti administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra paskirti valstybės, regiono ar vietos valdžios institucijų arba kitų įstaigų, kurių veiklą reglamentuoja viešojo teisė. <p>Negalutinis įstaigų ir jų kategorijų, kurių veiklą reglamentuoja viešojo teisė, ir kurios atitinka kriterijus, nurodytus šios dalies antros pastraipos a, b ir c punktuose, sąrašas pateikiamas III priede. Valstybės narės reguliariai praneša Komisijai apie bet kokius minėtų sąrašų pakeitimus.</p> <p><i>Lietuvos sąrašas šioje Direktyvoje nėra pateiktas.</i></p>
<p>Direktyva 2009/81/EB</p> <p>I Antraštinė dalis Sąvokų apibrėžtys, taikymo sritis ir bendrieji principai 1 straipsnis Sąvokų apibrėžtys 17 dalis</p>	<p>Taip pat, kaip numatyta Direktyvoje 2004/18/EB</p> <p><i>Direktyvos I priede pateikiamas Lietuvos centrinės valdžios institucijų sąrašas, kurioms taikoma ši Direktyva</i></p>
<p>Direktyva 2011/0438(COD)</p> <p>I Antraštinė dalis Taikymo sritis, apibrėžtys ir bendrieji principai I skyrius Taikymo sritis ir apibrėžtys 1 skirsnis Dalykas ir apibrėžtys 2 straipsnis Apibrėžtys 1 ir 6 punktai</p>	<ol style="list-style-type: none"> „Perkančiosios organizacijos – valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijos, viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos, iš vienos ar daugiau tokių institucijų ar viešosios teisės reglamentuojamų organizacijų sudarytos asociacijos centrinės valdžios institucijos – tai I priede išvardytos perkančiosios organizacijos ir, jei nacionaliniu lygmeniu daromi pakeitimai ar pataisos, šių institucijų funkcijas perimantys subjektai; pavaldžiosios perkančiosios organizacijos – tai visos perkančiosios organizacijos, kurios nėra centrinės valdžios institucijos; regionų valdžios institucijos – visos administracinių vienetų, klasifikuojamų NUTS 1 ir 2, kaip nurodyta Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 1059/2003⁴¹, institucijos;

⁴¹ OL L 154, 2003 6 21, p. 1.

	<p>e) vietos valdžios institucijos – visos administracinių vienetų, klasifikuojamų NUTS 3, ir mažesnių administracinių vienetų, kaip nurodyta Reglamente Nr. 1059/2003, institucijos;</p> <p>f) viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos – tai organizacijos, turinčios visas toliau nurodytas ypatybes:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ jos įsteigtos tam ar turi konkretų tikslą patenkinti bendrojo intereso poreikius; jos nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio; tuo tikslu organizacija, kuri veikia įprastomis rinkos sąlygomis, siekia pelno ir kuriai tenka su jos veiklos vykdymu susiję nuostoliai, neturi tikslo tenkinti bendrojo intereso poreikių, kurie nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio; ✓ jos turi teisinį subjektiškumą; ✓ jos yra iš esmės finansuojamos valstybės, regionų arba vietos valdžios institucijų ar kitų viešosios teisės reglamentuojamų organizacijų, arba prižiūrimos šių organizacijų administracijos arba turi administracinį, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusę narių skiria valstybė, regionų ar vietos valdžios institucijos arba kitos viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos;
<p>Direktyva 2014/.../EU</p> <p>I skyrius Dalykas ir terminų apibrėžtys</p> <p>2 straipsnis Terminų apibrėžtys</p> <p>1 ir 6 punktai</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) perkančiosios organizacijos – valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijos, viešosios teisės reglamentuojami subjektai arba iš vienos ar daugiau tokių institucijų arba vieno ar daugiau tokių viešosios teisės reglamentuojamų subjektų sudarytos asociacijos; 2) centrinės valdžios institucijos – I priede išvardytos perkančiosios organizacijos ir, jeigu nacionaliniu lygiu padarytos pataisos ar pakeitimai, šių institucijų funkcijas perėmę subjektai; 3) subcentrinės perkančiosios organizacijos – visos perkančiosios organizacijos, kurios nėra centrinės valdžios institucijos; 4) viešosios teisės reglamentuojami subjektai – subjektai, pasižymintys visomis toliau išvardytomis charakteristikomis: <ol style="list-style-type: none"> a) jie įsteigti siekiant konkretaus tikslo – patenkinti bendrojo intereso poreikius, kurie nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio; b) jie turi teisinį subjektiškumą; <i>ir</i> c) jie didžiąja dalimi finansuojami valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijų ar kitų viešosios teisės reglamentuojamų subjektų lėšomis arba jų valdymas yra prižiūrimas tų institucijų ar subjektų, arba jie turi administracinį, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusę narių skiria valstybės, regionų ar vietos valdžios institucijos arba kiti viešosios teisės reglamentuojami subjektai.

Viešųjų pirkimų ribos, iki kurių netaikomos Europos Bendrijos Direktyvos procedūros

Visoje Europos Sąjungoje tiek perkančiosios organizacijos, tiek ir įvairios ne pelno organizacijos, įskaitant ir nevyriausybinės organizacijas, susiduria su sunkumais apskaičiuojant prekių ar paslaugų pirkimo vertes, nuo kurių turėtų taikyti Europos Bendrijos Direktyvose ar nacionaliniuose teisės aktuose (Viešųjų pirkimų įstatyme ir taisyklėse) numatytas procedūras.

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos Žalioje Knygoje dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo „Efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas“ pateikiamas išvadas, mažos perkančiosios organizacijos dažnai skundžiasi, kad viso procedūrinių taisyklių ir apsaugos priemonių režimo taikymas sudarant santykinai mažos vertės sutartis reikalauja neproporcingai daug laiko ir pastangų.

Kalbant apie mažos vertės sutartis, neviršijančias direktyvose nustatytų ribų, jos taip pat skundžiasi dėl teisinio netikrumo, susijusio su būtinybe laikytis arba nesilaikyti reikalavimų, kylančių iš pirminės teisės. Toliau nurodoma, kaip būtų galima spręsti abi problemas:

Lengvesnė vietos ir regiono perkančiosioms organizacijoms taikoma procedūrinė sistema, kai sudaromos sutartys, viršijančios direktyvose nurodytas ribas.

Galėtų būti pagrindo nustatyti lengvesnę procedūrinę sistemą vietos ir regioninėms perkančiosioms organizacijoms, kad būtų galima visapusiškai pasinaudoti lankstumu, kuris pagal Sutartį dėl viešųjų pirkimų yra numatytas centrinei valdžiai pavaldžioms institucijoms ir komunalinių paslaugų įmonėms, nesukeliant pavojaus skaidrumui. Dabartinėse direktyvose toks lankstumas numatytas komunalinių paslaugų įmonėms, bet ne vietos ir regioninėms perkančiosioms organizacijoms.

Tokia diferencijuota sistema suteiktų vietos institucijoms daugiau laisvės vykdant viešųjų pirkimų veiklą ir sumažintų administracinę naštą būtent tose srityse, kur ji galbūt yra neproporcinga. Kita vertus, sukūrus skirtingo lygio procedūrinius reikalavimus galėtų padidėti bendros teisinės sistemos sudėtingumas ir galėtų būti sunku perkelti juos į nacionalinę teisę ir taikyti praktiškai, ypač kai taikomos valstybės pagalbos taisyklės.

Vienas tokios lengvesnės procedūrinės sistemos elementų galėtų būti ne tokie griežti skelbimo reikalavimai. Pagal Sutartį dėl viešųjų pirkimų centrinei valdžiai pavaldi perkančioji organizacija gali sudaryti sutartį neskelbdama atskiro pranešimo apie pirkimą, jei tik ji yra pranešusi apie savo ketinimą ir paskelbusi konkrečią informaciją reguliariame orientaciniame skelbime arba pranešime apie kvalifikacijos vertinimo sistemos egzistavimą. Ši galimybė galėtų gerokai sumažinti perkančiųjų organizacijų administracinę naštą. Galimas trūkumas – mažesnė galimybė ūkio subjektams sudaryti sutartis ir dėl to sumažėjusi konkurencija dėl atskirų sutarčių.

Kita galimybė galėtų būti leisti visuotinai taikyti derybų procedūrą, iš anksto paskelbus pranešimą apie pirkimą. Galimybės leisti vesti derybas tinkamumas konkrečiai vietos ir regioninėms perkančiosioms organizacijoms turėtų būti nuodugnai analizuojamas. Tinkamas būdas galėtų būti pritaikyti sutartį, siekiant atsižvelgti į konkrečius tokių organizacijų interesus ir poreikius.

Kita vertus, nėra užtikrinta, kad mažos perkančiosios organizacijos visada turės perkamosios galios ir techninių žinių, reikalingų deryboms vesti lygiomis sąlygomis su pasiūlymų teikėjais.

Daugiau teisinio tikrumo sudarant sutartis, neviršijančias direktyvose nurodytų ribų

Daugelio sutarčių, sudarytų mažų vietos ir regioninių perkančiųjų organizacijų, vertė yra mažesnė, negu direktyvose nustatytos ribos. Tačiau pagal Europos Teisingumo Teismo praktiką sudarant tokias sutartis turi būti laikomasi tokių pagrindinių ES teisės principų kaip nediskriminavimas ir skaidrumas, jei jos gali dominti kitų šalių subjektus.

Komisija išdėstė savo nuomonę dėl reikalavimų, kylančių dėl Teismo praktikos savo *Aiškinamajame komunikate dėl Bendrijos teisės, taikomos sudarant sutartis, kurioms netaikomos arba tik iš dalies taikomos viešųjų pirkimų direktyvos*⁴².

Tačiau daugelis perkančiųjų organizacijų teigia, kad šiame komunikate pateikto paaiškinimo ne visada gali užtekti praktikoje, ypač kai reikia nustatyti, ar sutartis domina kitų šalių subjektus, ar ne. Netikrumas dėl to, ar reikia laikytis pagrindinių principų standartų, ar ne, kai kuriais atvejais apsunkintų padėti, ypač mažesnėms perkančiosioms organizacijoms.

Šio klausimo svarbą taip pat rodo priemonės, kurių šiuo klausimu imasi valstybės narės finansų krizės metu. Nors sutartims, kurios neviršija nustatytų ribų, būsimo teisės akto pasiūlymas greičiausiai nebus taikomas, galima būtų pagalvoti apie tolesnius nurodymus siekiant padėti perkančiosioms organizacijoms konkrečiais atvejais įvertinti, ar sutartis domina kitų šalių subjektus, ar ne.

Komercinės prekės ir paslaugos

Sutartyje dėl viešųjų pirkimų numatytos kai kurios specialios taisyklės prekėms arba paslaugoms, „kurios paprastai parduodamos arba siūlomos parduoti komercinėje rinkoje nevyriausybiniam pirkėjams nevalstybiniais tikslais arba yra jų perkamos“.

Laikoma, kad komercines prekes ir paslaugas galima įsigyti rinkoje standartizuota forma, taigi, tokių prekių ir paslaugų viešieji pirkimai yra paprastesni dėl to, kad kaina, kokybė ir sąlygos yra tvirtai nusistovėjusios rinkoje. Gali būti pagrindo įvesti paprastesnes tokių prekių ir paslaugų įsigijimo procedūras (pavyzdžiui, racionalesnes procedūras su trumpesniais terminais).

⁴² 2006 8 1 Komisijos aiškinamasis komunikatas dėl Bendrijos teisės, taikomos sudarant sutartis, kurioms netaikomos arba tik iš dalies taikomos viešųjų pirkimų direktyvos, OL C 179, 2006 8 1, p. 2. Taip pat plg. 2010 m. gegužės 20 d. Bendrojo Teismo sprendimą byloje T-258/06, Vokietija prieš Komisiją.

Viešųjų pirkimų ribos, nustatytos pagal Europos Bendrijos Direktyvas:

<p>Direktyva 2004/18/EB</p> <p>II Skyrius Ribos ir netaikymo nuostatos 1 skirsnis Ribos 16 straipsnis Sutarties ribos</p>	<p>Išskyrus netaikymo nuostatas, numatytas 19–26 straipsniuose arba 30 straipsnyje dėl atitinkamos veiklos vykdymo, ši direktyva taikoma sutartims, kurių numatoma apskaičiuota vertė be pridėtinės vertės mokesčio (PVM) neviršija šių ribų:</p> <p>a) 499 000 eurų prekių tiekimo ir paslaugų sutartims; b) 6 242 000 eurų darbų sutartims;</p> <p>Kai siūlomam darbui ar paslaugų pirkimui tuo pačiu metu gali būti sudarytos sutartys atskiroms darbo ar paslaugų dalims, atsižvelgiama į visą tokių dalių numatomą vertę.</p> <p>Kai visa dalių vertė yra lygi ar didesnė už 16 straipsnyje nustatytą ribą, ši direktyva taikoma sudarant sutartį kiekvienai daliai.</p> <p>Tačiau perkantieji subjektai gali atsisakyti tokio taikymo paslaugų dalims, kurių numatoma vertė be PVM yra mažesnė nei 80 000 eurų arba darbų dalims, kurių vertė be PVM yra mažesnė nei 1 milijonas eurų, jei bendra minėtų dalių vertė neviršija 20 % visų pirkimo dalių, kaip visumos, bendros vertės.</p>
<p>Direktyva 2009/81/EB</p> <p>II Skyrius Vertės ribos, centrinės pirkimų įstaigos ir netaikymo nuostatos 1 skirsnis Ribos 8 straipsnis Pirkimo sutarčių vertės ribos</p>	<p>Ši direktyva taikoma pirkimams, kurių apskaičiuota vertė be PVM yra lygi arba didesnė nei:</p> <p>a) 412 000 EUR prekių tiekimo ir paslaugų pirkimo atveju; b) 5 150 000 EUR darbų pirkimo atveju.</p>
<p>KOMISIJOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1177/2009 2009 m. lapkričio 30 d.</p>	<p>Direktyvas 2004/17/EB, 2004/18/EB ir 2009/81/EB reikėtų atitinkamai iš dalies pakeisti:</p> <p>I. Direktyvos 2004/17/EB 16 straipsnis iš dalies keičiamas taip: a) a punkte suma „412 000 EUR“ pakeičiama suma „387 000 EUR“; b) b punkte suma „5 150 000 EUR“ pakeičiama suma „4 845 000 EUR“</p> <p>II. Direktyvos 2009/81/EB 8 straipsnis iš dalies keičiamas taip: a) a punkte suma „412 000 EUR“ pakeičiama suma „387 000 EUR“; b) b punkte suma „5 150 000 EUR“ pakeičiama suma „4 845 000 EUR“</p>

<p>Direktyva 2011/0438(COD)</p> <p>I skyrius Taikymo sritis ir apibrėžtys</p> <p>2 skirsnis Pirkimo vertės ribos</p> <p>4 straipsnis Pirkimo vertės ribos</p>	<p>Ši direktyva taikoma pirkimams, kurių numatoma vertė be pridėtinės vertės mokesčio (PVM) yra lygi arba didesnė už toliau nurodytas ribas:</p> <p>a) 5 000 000 EUR viešojo darbų pirkimo sutartims;</p> <p>b) 130 000 EUR viešojo prekių ir paslaugų pirkimo sutartims, skiriamoms centrinių valdžios institucijų, ir tokių institucijų rengiamiems projekto konkursams; jei viešojo prekių pirkimo sutartys skiriamos gynybos srityje veikiančių perkančiųjų organizacijų, ši vertės riba taikoma tik sutartims, apimančioms produktus, kuriems taikomas III priedas;</p> <p>c) 200 000 EUR viešojo prekių tiekimo ir paslaugų teikimo sutartims, kurias skiria pavaldžiosios perkančiosios organizacijos, ir tokių organizacijų rengiamiems projekto konkursams;</p> <p>d) 500 000 EUR socialinių ir kitų specifinių paslaugų, nurodytų XVI priede, viešojo pirkimo sutartims.</p> <p>Perkančiosios organizacijos gali skirti sutartis pagal atskiras dalis, netaikydamos šioje direktyvoje numatytų procedūrų, jeigu numatoma atitinkamos dalies vertė be PVM yra mažesnė kaip 80 000 EUR prekių ar paslaugų atveju arba 1 mln. EUR darbų atveju.</p>
<p>Direktyva 2014/.../EU</p> <p>4 straipsnis Vertės ribų dydžiai</p>	<p>Ši direktyva taikoma pirkimams, kurių numatoma vertė be pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) yra lygi toliau nurodytoms vertės riboms arba didesnė už jas:</p> <p>a) 5 186 000 EUR – viešojo darbų pirkimo sutarčių atveju;</p> <p>b) 134 000 EUR – viešojo prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių, kurias skiria centrinės valdžios institucijos, ir tokių institucijų rengiamų projekto konkursų atveju; kai viešojo prekių pirkimo sutartis skiria gynybos srityje veikiančios perkančiosios organizacijos, ta vertės riba taikoma tik sutartims, susijusioms su produktais, kuriems taikomas III priedas;</p> <p>c) 207 000 EUR – viešojo prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių, kurias skiria subcentrinės perkančiosios organizacijos, ir tokių organizacijų rengiamų projekto konkursų atveju; ta vertės riba taip pat taikoma viešojo prekių pirkimo sutartims, kurias skiria gynybos srityje veikiančios centrinės valdžios institucijos, kai tos sutartys yra susijusios su produktais, kuriems III priedas netaikomas;</p> <p>d) 750 000 EUR – XIV priede išvardytų socialinių ir kitų specialių paslaugų viešojo paslaugų pirkimo sutarčių atveju.</p>

Viešųjų pirkimų įstatymas ir jo nuostatų įgyvendinimo problematika NVO

Nevyriausybiniams organizacijoms ypatingai svarbūs šie viešųjų pirkimų aspektai: perkančiosios organizacijos apibrėžtis, tapimo perkančiąja organizacija nuostatos bei reikalavimai viešiesiems pirkimams. Lietuvoje veikiantis LR Viešųjų pirkimų įstatymas⁴³ (toliau – VPI) ir su juo susiję kiti poįstatyminiai aktai sukūrė komplikuoatą ir prieštaringą viešųjų pirkimų sistemą, pagal kurią daugiau kaip 20 tūkstančių šalyje veikiančių ne pelno organizacijų neturi galimybių tinkamai įgyvendinti VPI nuostatų. Šiuo atveju politinės partijos taip pat būdamos ne pelno siekiantys juridiniai vienetai, kurių veiklą reglamentuoja viešojo teisė, susidarė išskirtines sąlygas, pagal kurias VPI joms nėra taikomas⁴⁴.

Lietuvoje įsigaliojus Viešųjų pirkimų įstatymui, iki šiol praktiškai visos šalies NVO turi būti traktuojamos kaip perkančiosios organizacijos, kadangi gaudamos paramą projektų finansavimui iš savivaldybių, ministerijų ar kitų valstybės programų bei fondų, NVO metinį biudžetą daugiau kaip 50 proc. sudaro viešojo biudžeto lėšos, įskaitant ir mažą kaimo bendruomenę, kurios metinės pajamos pvz. 500-1000 litų, gautų kaip finansavimas projekto įgyvendinimui iš savivaldybės.

NVO, daugiausia veikdamos savanoriškumo principu ir neturėdamos papildomų lėšų viešųjų pirkimų specialistų ar teisininkų paslaugoms pirkti, privalo atlikinėti mažos vertės pirkimus (*skaičiuojant nuo 1-ojo cento*) pagal VPI, todėl nebeturi laiko savo tiesioginėms funkcijoms vykdyti – kurti ir rengti projektus, skirtus socialinių problemų sprendimui, vaikų ir jaunimo užimtumui, kultūros ir meno puoselejimui, pilietiškumo ugdymui ir švietimui.

Pastebėtina, kad vykdant tiesiogiai Europos Komisijos finansuojamus projektus, kurių lėšos taip pat laikomos viešosiomis lėšomis (ES šalių narių mokesčių mokėtojų lėšos), pastarieji yra aiškiau, paprasčiau ir efektyviau administruojami, nei vykdant Lietuvos institucijų finansuojamus projektus.

Pagal Europos Komisijos atskirų direktoratų finansuojamus projektus, vadovaujantis projektų įgyvendinimo sutartimis, prekės ir paslaugos iki 10.000 EUR (35.452,80 lt be PVM) perkančiųjų organizacijų yra perkamos iš vienintelio šaltinio, nesivadovaujant VPI, nevykdant apklausų bei nerengiant su pirkimu susijusių dokumentų (apklausos pažymos, ataskaitos). Nuo 10.000 EUR (35.452,80 lt be PVM) iki 60.000 EUR (207.168,00 lt be PVM) perkant prekes ar paslaugas, perkančioji organizacija paslaugas ir prekes perka vadovaujantis neskelbiamų derybų būdu, t.y. apklausiant ne mažiau kaip 3 potencialius paslaugos teikėjus ar prekių pardavėjus.

Atsižvelgiant į tai, kad į LR viešųjų pirkimų įstatymą iš Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2004/18/EB nuostatos dėl viešųjų pirkimų subjektų nustatymo kriterijų yra perkeliamos visa apimti, būtų tikslinga į įstatymą visa tai perkelti taip, kaip Direktyvoje ir yra numatyta, įvedant valstybės lėšomis finansuojamos organizacijos nustatymo principą.

Pagal Direktyvą 2009/81/EB bei Direktyvos 2011/0438(COD) pasiūlymą, **viešasis ar privatus juridinis asmuo**, remiantis ankstesne Europos Tarybos direktyva 2004/18/EB, **taptų perkančiąja organizacija tik tuomet, jeigu jis didžiaja dalimi būtų finansuojama ne konkurso būdu**. Pavyzdžiui, tokios organizacijos būtų pagal LR Asociacijų įstatymą veikianti Lietuvos savivaldybių asociacija, Žemės ūkio rūmai ir panašios, kurios yra tiesiogiai finansuojamos valstybės institucijų.

⁴³ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=458677&p_tr2=2

⁴⁴ LR Viešųjų pirkimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalis

Verta pabrėžti, jog valstybės institucijų skiriamas finansavimas konkurso būdu atrinktų projektų įgyvendinimui, pagal LR labdaros ir paramos įstatymo 5 straipsnio 2 dalį negali būti laikomas valstybės institucijų parama tam tikriems ūkio subjektams.

Pritariant Europos Teisingumo Teismo išvadoms, kuriose teigiama, kad „*aiškinantis subjekto finansavimo iš valstybės ar savivaldybių lėšų kriterijų reikia nagrinėti, ar skiriamas finansavimas sukuria ar sustiprina ūkio subjekto priklausomumo ar pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos ryšį*“ pabrėžiama, jog konkurso būdu atrinktų projektų įgyvendinimas nevyriausybinėms organizacijoms nesudaro jokių pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos ryšių ir savo esme yra artimesnis paslaugų pirkimui. Tik perkamos ne komercinės paslaugos, o nekomercinis visuomenei naudingas rezultatas.

Be to, siekiant užtikrinti skaidrą, konkurencingą ir tinkamą valstybės lėšomis finansuojamų konkurso būdu atrinktų projektų įgyvendinimą, kiekvienas asignavimų valdytojas lėšų panaudojimą pagal skaidrumo ir nediskriminavimo kriterijus nustato ir jų įgyvendinimą prižiūri pats, sudaręs su projektų įgyvendintoju dvišalę sutartį.

Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos išvados dėl perkančiosios organizacijos statuso nustatymo ir valstybės finansavimo proporcijų

Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos pateiktame išaiškinime 2013-05-10 Nr. (14.1-32)-3-2573 dėl Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo projekto tobulinimo, kuriuo siekiama suvienodinti nacionalinės teisės procedūras su Europos Bendrijos Direktyvos nuostatomis pateikiamas toks išaiškinimas:

LR Ūkio ministerija atkreipia dėmesį, kad siūlomu Įstatymo pakeitimu (t.y. nevyriausybines organizacijas nelaikyti perkančiosiomis organizacijomis) Lietuvos nacionalinėje teisėje būtų įtvirtinta siauresnė perkančiosios organizacijos sąvoka nei ji apibrėžta Direktyvoje 2004/18/EB, tai yra, nacionalinėje teisėje būtų atsakoma vieno iš Direktyvos 2004/18/EB 1 straipsnio 9 dalyje nustatyto kriterijaus, kurį tenkinantis ūkio subjektas tampa perkančiąja organizacija.

Tokiu būdu būtų sudaroma situacija, kad Įstatymas neįpareigotų laikytis viešųjų pirkimų vykdymo tvarkos tiems ūkio subjektams, kuriems privalomos Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytos viešųjų pirkimų vykdymo taisyklės.

*Tačiau pagal LR Viešųjų pirkimų įstatymą ūkio subjektai – ne pelno siekiantis juridinis asmuo **politinė partija**, tenkinant aukščiau numatytus kriterijus, yra išbraukti iš perkančiųjų organizacijų, kaip juridinių subjektų, sąrašo.*

Atkreiptinas dėmesys, kad taikant Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatas remiamasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika (toliau - Teisingumo Teismas). Šis teismas bylos University of Cambridge (Nr. C-380/98) 2000 m. spalio 3 d. sprendime (14-26 pastraipos) pažymėjo, kad aiškinantis subjekto finansavimo iš valstybės ar savivaldybių lėšų kriterijų reikia nagrinėti, ar skiriamas finansavimas sukuria ar sustiprina ūkio subjekto priklausomumo ar pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos ryšį.

Minėtoje byloje Teisingumo Teismas teigia, kad valstybiniu finansavimu kvalifikuojami tik tie veiksmi, kuriais finansuojama ar remiama atitinkamos įstaigos veikla teikiant finansinę paramą be specifinio atlygio. Taigi perkančiosios organizacijos ūkio subjektui skirta parama tam tikrai veiklai vykdyti laikoma valstybiniu finansavimu, kadangi toks finansavimas skirtas atlyginti išlaidas, patirtas vykdant patikėtą užduotį.

Tuo atveju, kai perkančioji organizacija su ūkio subjektu sudaro sutartį dėl paslaugų atlikimo pagal abiejų šalių pasiūlytas sąlygas, traktuojama, kad sutartyje aptarta veikla turi komercinio pobūdžio ir tokie mokėjimai nelaikomi finansavimu Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 1 punkto prasme.

Remiantis Teisingumo Teismo praktika (2007 m. gruodžio 13 d sprendimas byloje Nr. C-337/06 Bayerischer Rundfunk ir kt.) finansavimo iš valstybės ar savivaldybių lėšų kriterijus nebūtinai reiškia tiesioginį priežastinį ryšį tarp finansavimo ir valstybės. Kaip aiškinama bylos sprendime, finansavimą taip pat sudaro įstatymų nustatytos privalomos rinkliavos, mokamos tiesiogiai ūkio subjektui.

Tačiau įstatymu reglamentuojamos rinkliavos nelaikomos finansavimu tais atvejais, kai jos mokamos vartotojui laisva valia pasirinkus ūkio subjektą ir valstybė negarantuoja ūkio subjekto veiklos finansavimo.

Taigi LR Ūkio ministerijos išaiškinimas įrodo dvigubą situaciją:

- 1) Nepaisant Direktyvų dėl viešųjų pirkimų laikymosi, LR Viešųjų pirkimų įstatymas iki 2014.01.01 sudarė sąlygas eliminuoti politines kaip perkančiąsias organizacijas, nors tai pažeidžia Direktyvos nuostatas (N.B. Lietuvoje partijų finansavimui valstybė tiesiogiai skiria dotacijas, kurios sudaro beveik 100% partijos biudžeto lėšų);
- 2) Išaiškinimas pagrindžia, jog nevyriausybinės organizacijos, būdamos nepriklausomos savo prigimtimi ir valdymo forma, t.y. jų veiklos nekontroliuojant valstybės ar savivaldybių institucijoms, gaunamas finansavimas konkurso būdu projektų įgyvendinimui nesukuria ar nesustiprina jokių ūkio subjekto (NVO) priklausomumo ar pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos (valdžios institucijų) ryšių.

Taigi, vertinant šios analizės turinį, yra būtina valstybės institucijos ir nevyriausybiniams organizacijoms, vadovaujantis Europos Bendrijos direktyvomis bei nacionaline teise, priimti rekomendacijose pateiktus pasiūlymus ir sprendimus.

IŠVADOS

Dėl viešųjų pirkimų Direktyvos ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių viešųjų pirkimų procedūras, taikymo nevyriausybinėms organizacijoms Lietuvoje

Vertinant buvusios Direktyvos 2004/18/EB; šiuo metu galiojančios Direktyvos 2009/81/EB bei Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2011/0438(COD) pasiūlymu, teisinė juridinių asmenų, kuriems taikomos Direktyvos nuostatos, apibrėžtis yra aiški ir neginčijama – Direktyvos ir nacionalinių teisės aktų dėl viešųjų pirkimų taikymo subjektai yra visos viešojo sektoriaus institucijos, išlaikomos mokesčių mokėtojų lėšomis bei jų įstaigos ar įmonės, pavaldžios nacionalinės, centrinės ar vietos valdžios institucijoms.

Nepaisant to, jog Lietuvos Civilinis Kodeksas reglamentuoja nepriklausomų, savarankiškų, nepavaldžių ir savanoriška iniciatyva steigiamų organizacijų kūrimąsi (Asociacijų, Labdaros ir paramos fondų) kaip viešuosius juridinius asmenis, pastarieji nepatenka į Direktyvose numatytas sąlygas, pagal kurias jos būtų įpareigosios taikyti Direktyvos ar nacionalinių teisės aktų nuostatas dėl viešųjų pirkimų.

Pagal LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymą⁴⁵, nevyriausybinių organizacijų apibrėžiama taip:

Nevyriausybinių organizacijų – nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų nepriklausomas savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra politinės valdžios siekimas arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas. Valstybė ar savivaldybė, juridinis asmuo, kurio visuotiniame dalyvių susirinkime valstybė ar savivaldybė turi daugiau kaip 1/3 balsų, negali turėti daugiau kaip 1/3 balsų nevyriausybinių organizacijos visuotiniame dalyvių susirinkime. Prie nevyriausybinių organizacijų nepriskiriamos:

- 1) politinės partijos;
- 2) profesinės sąjungos bei darbdavių organizacijos ir jų susivienijimai;
- 3) įstatymų nustatyta tvarka steigiamos organizacijos, kuriose narystė yra privaloma tam tikros profesijos atstovams;
- 4) susivienijimai, kurių daugiau kaip 1/3 dalyvių yra privatūs juridiniai asmenys;
- 5) sodininkų bendrijos, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijos ir kitokios bendro nekilnojamojo turto valdymo tikslu įsteigtos bendrijos;
- 6) šeimos.

Taigi, Direktyvoje nustatytos viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos ypatybės Lietuvoje įsteigtos nevyriausybinių organizacijos neatitinka nustatytų sąlygų pagal šiuos kriterijus:

- nevyriausybinių organizacijų neturi tikslo tenkinti bendrojo intereso poreikių, kurie nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio, kadangi jai tenka su jos veiklos vykdymu susiję nuostoliai. Kitaip tariant – valstybė neatsako už nevyriausybinių organizacijų patiriamų nuostolių kompensavimą ar jos nemokumo klausimo sprendimus.

⁴⁵ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=463439, 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-717

- Nevyriausybines organizacijos bet kokiomis salygomis negali buti laikomos kaip *is esmes finansuojamos valstybes, regionu arba vietos valdzios instituciju ar kitu viesosios teisės reglamentuojamu organizaciju*, net jei jų metini biudzetą surado 100% pajamų iš valstybės ar savivaldybės institucijų. Šiuo atveju verta pabrėžti, jog biudžetinius asignavimus arba tiesiogines dotacijas be konkurso gali gauti tik biudžetinės ar viešosios įstaigos, kurių daugiau kaip 1/3 dalininko teisių priklauso valstybės ar savivaldybių institucijoms. NVO neturi jokių teisinių sąlygų iš valstybės/savivaldybės institucijų tiesiogiai gauti biudžetinių asignavimų, todėl organizacijų biudžetai formuojami iš įvairiausių finansavimo šaltinių – verslo įmonių ar gyventojų paramos, nario mokesčių, 2 procentų Gyventojų pajamų mokesčio paramos, pajamų iš parduodamų prekių ar paslaugų bei iš valstybės ar savivaldybių finansavimo, t.y. konkurso būdu skiriamo konkrečių projektų įgyvendinimui.
- Remiantis LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymu, organizacijoms, įsteigtoms pagal LR Asociacijų, LR Labdaros ir paramos fondų bei LR Viešųjų įstaigų įstatymą, kurios atitinka 2 straipsnyje 1 dalyje nustatytą *nevyriausybines organizacijos* apibrėžimą, negali būti taikoma Direktyvos 2009/81/EB 1 straipsnio 17 punktą ar Direktyvos 2011/0438(COD) 2 straipsnio 6 punkto C dalis, kadangi jos nėra prižiūrimos, valdomos ar kitaip kontroliuojamos valstybės, regionų ar vietos valdzios institucijų.

Atkreipiamas dėmesys į tai, jog nuo jokių valdzios institucijų, jos valdomų įmonių ar organizacijų nepriklausomos, savanoriška iniciatyva įkurtos nevyriausybines organizacijos, kaip tai apibrėžia LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo 2 straipsnio 1 dalis, dėl savo nepriklausomumo prigimtinės teisės, negali būti traktuojamos kaip perkančiosios organizacijos.

Nepaisant to, jog dauguma nevyriausybinių organizacijų dalyvauja projektų atrankos konkursuose, kuriuos skelbia valstybės ar savivaldybių institucijos, valstybės valdomi fondai ar specialios programos, ir juos įgyvendina gaudami finansavimą, tai nesudaro prielaidų pastarosioms organizacijoms vienaip ar kitaip tapti priklausomomis nuo valstybės institucijų.

Tokių projektų įgyvendinimas, iš kurių gaunamos pajamos gali sudaryti ir 100% organizacijos metinio biudžeto, yra trumpalaikių sutarčių tarp valstybės ar savivaldybės institucijų ir nevyriausybines organizacijos, pagrindas. Ir tai nei sukuria, nei sustiprina priklausomumo ryšio.

Todėl valstybės institucijų skiriamas finansavimas konkurso būdu atrinktų projektų įgyvendinimui, pagal LR labdaros ir paramos įstatymo 5 straipsnio 2 dalį negali būti laikomas valstybės institucijų parama tam tikriems ūkio subjektams.

Konkurso būdu atrinktų projektų įgyvendinimas nevyriausybines organizacijoms nesudaro jokių pavaldumo nuo perkančiosios organizacijos ryšių ir savo esme yra artimesnis paslaugų pirkimui. Tik perkamos ne komercinės paslaugos, o nekomercinis visuomenei naudingas rezultatas.

REKOMENDACIJOS

Šiomis rekomendacijomis siūlomos kelios alternatyvos, kuriomis siekiama tinkamai perkelti Direktyvos 2009/81/EB nuostatas, atsižvelgiant į Direktyvos 2011/0438(COD) pasiūlymą, į nacionalinės teisės bazę. Šiais pasiūlymais bus užtikrintas tinkamas perkančiųjų organizacijų statuso nustatymas bei įtvirtinama, jog nuo valstybės ar savivaldybių institucijų nei finansškai, nei valdymo atžvilgiu nepriklausomi juridiniai vienetai negali būti traktuojami kaip perkančiosios organizacijos.

I ALTERNATYVA

Atsižvelgiant į Direktyvos 2009/81/EB, Direktyvos 2011/0438(COD) bei Direktyvos 2014/.../EU perkančiosios organizacijos apibrėžimus, pagal LR viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsnio 2 dalį nuo valdžios institucijų nepriklausomas nevyriausybinės organizacijas *de jure* traktuoti kaip ne perkančiąsias organizacijas, nesvarbu koku intensyvumu ir iš kokių šaltinių susidaro jų metiniai biudžetai.

II ALTERNATYVA

Papildyti LR viešųjų pirkimų įstatymo (Nr. I-1491) 4 straipsnio 1 dalies 2 punktą (pažymėta raudonai):

4 straipsnis. Perkančioji organizacija

1. Perkančioji organizacija yra:

1) valstybės ar savivaldybės valdymo institucija;

2) viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus ~~politines partijas*~~ **nevyriausybinės organizacijas, kaip tai apibrėžia LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo 2 straipsnio 1 dalis⁴⁶**), kuris atitinka šio straipsnio 2 dalies sąlygas;

Redakcija nuo 2014-01-01*:

2) viešasis ar privatusis juridinis asmuo, kuris atitinka šio straipsnio 2 dalies sąlygas;

3) šios dalies 1 punkte nurodytų institucijų ir (ar) 2 punkte nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų asociacija;

4) šio įstatymo 70 straipsnio 1 dalies 2, 3 ir 4 punktuose nurodytos perkančiosios įmonės, veikiančios vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje.

2. Viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas) yra perkančioji organizacija, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio, tenkinti ir atitinka bent vieną iš šių sąlygų:

1) jo veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų, arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų lėšų;

2) yra kontroliuojamas (valdomas) valstybės ar savivaldybių institucijų arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų;

3) turi administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės ar savivaldybių institucijų arba šioje dalyje nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų.

⁴⁶ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=463439

III ALTERNATYVA

Pakeisti LR viešųjų pirkimų įstatymo (Nr. I-1491) 4 straipsnio 2 dalį:

4 straipsnis. Perkančioji organizacija

1. Perkančioji organizacija yra:

- 1) valstybės ar savivaldybės valdymo institucija;
- 2) viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus politines partijas), kuris atitinka šio straipsnio 2 dalies sąlygas;

Redakcija nuo 2014-01-01:

- 2) viešasis ar privatusis juridinis asmuo, kuris atitinka šio straipsnio 2 dalies sąlygas;
- 3) šios dalies 1 punkte nurodytų institucijų ir (ar) 2 punkte nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų asociacija;
- 4) šio įstatymo 70 straipsnio 1 dalies 2, 3 ir 4 punktuose nurodytos perkančiosios įmonės, veikiančios vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje.

~~2. Viešasis ar privatusis juridinis asmuo (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas) yra perkančioji organizacija, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio, tenkinti ir atitinka bent vieną iš šių sąlygų:~~

~~1) jo veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų, arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų lėšų;~~

~~2) yra kontroliuojamas (valdomas) valstybės ar savivaldybių institucijų arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų;~~

~~3) turi administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės ar savivaldybių institucijų arba šioje dalyje nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų.~~

Ir išdėstyti šią dalį taip, kaip nustato Direktyvos 2001/0438(COD) pasiūlymas:

2. Viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos – tai organizacijos, turinčios visas toliau nurodytas ypatybes:
 - 1) jos įsteigtos tam ar turi konkretų tikslą patenkinti bendrojo intereso poreikius; jos nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio; tuo tikslu organizacija, kuri veikia įprastomis rinkos sąlygomis, siekia pelno ir kuriai tenka su jos veiklos vykdymu susiję nuostoliai, neturi tikslo tenkinti bendrojo intereso poreikių, kurie nėra pramoninio ar komercinio pobūdžio;
 - 2) jos turi teisinį subjektiškumą;
 - 3) jos yra iš esmės finansuojamos valstybės, regionų arba vietos valdžios institucijų ar kitų viešosios teisės reglamentuojamų organizacijų, arba prižiūrimos šių organizacijų administracijos arba turi administracinį valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusę narių skiria valstybė, regionų ar vietos valdžios institucijos arba kitos viešosios teisės reglamentuojamos organizacijos;

Užsienio šalių praktika viešųjų pirkimų reglamentavimo ir įgyvendinimo srityje

Viešųjų pirkimų praktika savo taikymo pobūdžiu ir procedūrų taikymu yra įvairi ir nevienalytė, nors Direktyvos 2009/81/EB dėl viešųjų pirkimų taikymo įgyvendinimas visose ES šalyse narėse turėtų būti vienodas. Verta pabrėžti, jog daugumoje ES šalių nevyriausybinės organizacijos dėl savo nepriklausomumo nuo valdžios institucijų, nelaikomos perkančiosiomis organizacijomis ir jų veiklai nėra taikomi viešųjų pirkimų įstatymai bei procedūros.

Taip yra todėl, jog Direktyva numato galimybę ją taikyti kiekvienai šaliai nustatant perkančiosios organizacijos statusą ir pirkimo verčių ribos taikymą, vadovaujantis nacionalinės teisės ypatumais ir gerąja praktika. Svarbiausias elementas išlieka tas, jog viešųjų lėšų naudojimas, perkant prekes ar paslaugas, būtų skaidrus, užtikrintų tinkamas rinkos sąlygas ir deramą konkurencinę aplinką.

Analizuojant Europos Sąjungos šalių narių praktiką vykdant viešuosius pirkimus, verta įvertinti Europos nacionalinių asociacijų tinklo parengtoje apžvalgoje⁴⁷ 2012 metais pateikiamą bendrą Europos nevyriausybinių organizacijų požiūrį dėl EK viešųjų pirkimų teisinio reglamentavimo atnaujinimo.

Apžvalgoje akcentuojama, jog NVO dažnai taikomi nepagrįsti viešųjų pirkimų reikalavimai vietos, regioniniu ir nacionaliniu mastu ir teikiami siūlymai kaip patobulinti teisinę bazę bei pakeisti pernelyg skrupulingą valstybės institucijų požiūrį dėl teisinių nuostatų įgyvendinimo, kurie uždaro organizacijoms galimybes dalyvauti konkursuose.

Naujasis Europos Parlamento ir Tarybos viešųjų pirkimų Direktyvos pasiūlymas 2011/0438, priimtas 2011 m. gruodžio 20 d. sudaro palankesnes sąlygas organizacijoms. Šio teisės akto nuostatose akcentuojama ne konkurencija ir korupcija, o inovacijų ir socialinio bei aplinkosauginio poveikio galimybės, pasitelkiant viešuosius pirkimus.

Dokumente siūlomos derybų procedūros yra ypač vertingos socialinių paslaugų srityje, kurioje veikia daug NVO. Šiuo metu derybų procedūra yra retai naudojama, ypač sveikatos ir socialinių paslaugų teikimo srityse. Iki šiol dauguma NVO teikė paslaugas projektų pagrindu, kurie rėmėsi pagrindinių veikėjų santykiais su viešąja administracija ir vietos bendruomenėmis.

Kadangi vis daugiau šių paslaugų perkama viešai, organizacijoms reikia techninės paramos, norint, kad jos sėkmingai dalyvautų naujose pirkimų procedūrose. Dauguma NVO yra VMĮ savo pobūdžiu ir todėl trumpesni terminai yra sunkiai įgyvendinami, atsizvelgiant į ribotus žmogiškųjų išteklių pajėgumus.

Dabartinės viešųjų pirkimų taisyklės neatsizvelgia į platesnę NVO misiją, nei vien tik paslaugų teikimas. Būtina įvertinti, jog pilietinės visuomenės organizacijos atlieka esminę visuomeninę paskirtį, pavyzdžiui, bendruomenių įgalinimo, socialinės įtraukties skatinimą, žmogaus teisių ir laisvių gynimo bei atstovavimo piliečių interesams funkcijas, į kurias negali būti atsizvelgta tinkamai konkurso būdu, nepaisant jų viešojo intereso ir dažnai tiesioginių sąsajų su perkančiąja organizacija.

Būtent šių tikslų įgyvendinimas suteikia galimybes organizacijoms veiksmingai teikti paslaugas savo bendruomenėms, tačiau tik nedaugelis perkančiųjų organizacijų užtikrina, kad pirkimo procedūros palengvintų organizacijų veiklą.

⁴⁷ http://www.enna-europe.org/en/news/publications/view/1:59:ENNA_Position_Paper_Public_Procurement_Policies_in_Europe_Making_it_Easier_to_Achieve_Social_Impact.html

Todėl organizacijos remia aukštesnių slenksčių (didesnių ribų sumoms, iki kurių netaikoma Direktyva dėl viešųjų pirkimų procedūrų) įvedimą kaip priemonę palengvinti biurokratinę našą paslaugų teikėjams ir taip pat perkančiosioms organizacijoms. Šiuo metu socialinės ekonomikos sektorius, taip pat ir perkančiosios organizacijos nukreipia ribotus išteklius iš tiesioginių paslaugų teikimo į neproporcingų administracinių ir ataskaitų rengimo prievolių vykdymą.

Viešųjų pirkimų procedūros turi perkelti dėmesį nuo reikalavimų laikymosi į pagrįstesnę socialinių kriterijų ir paslaugų vertinimą. Naujos specialios tvarkos įvedimas perkant socialines, sveikatos ir švietimo paslaugas suteiks aiškumo ir atskirs šias bei kitų sričių paslaugas, užtikrindamos tinkamą šios Direktyvos (2011/0438(COD)) taikymą pagal sutarties tipą, priešingai nei taikant patogų "vienas principo visiems" požiūrį.

Viešųjų pirkimų procedūros ir mechanizmai turėtų būti lankstesni, leidžiantys teikti paslaugas atsižvelgiant į įvairius vartotojų poreikius. Nors suprantama, kad rangovai turi užtikrinti kainą ir paslaugos santykį, tačiau naudojamas pernelyg griežtas ir iš anksto nustatytas pirkimas, slopina vietos socialinės priežiūros paslaugų teikėjų dalyvavimą ir neskatina paslaugų, kurios siūlo aukščiausią kokybę. Todėl siūloma atsisakyti viešųjų sutarčių ir taikyti įvairias finansavimo formas, kad valdžios institucijos ir paslaugų teikėjai galėtų plėtoti novatoriškas ir lanksčias socialines paslaugas.

Remiamas nuoseklus paslaugų, priklausančių specialioms grupėms, apibrėžimas ir rekomenduojama įtraukti bendruomenės paramos paslaugas į šią socialinių paslaugų grupę. Dėl nuoseklaus socialinės, sveikatos ir švietimo paslaugų apibrėžimo stokos, joms yra netaikoma speciali tvarka.

Todėl primygtinai rekomenduojama, kad bendruomenės paramos paslaugos būtų traktuojamos taip pat, kaip ir socialinės paslaugos asmeniui, kadangi jos dažnai yra teikiamos vietos lygmeniu, joms stinga tarpvalstybinio intereso, ir jos patenka į VSSP socialinių ir rūpybos paslaugų apibrėžimą. Tai reikštų lygiavertį požiūrį į bendruomenines paslaugas, pripažintų MVĮ ir pilietinės visuomenės (nevyriausybinių organizacijų) sektorių kaip tinkamus tokių paslaugų teikimo subjektus.

Pilietinės visuomenės organizacijos iš prigimties yra sudarytos iš asmenų, kurie skiria savo laisvalaikį vardan bendro viešojo intereso. Jos dažnai turi unikalią patirtį ir žinias apie vietos bendruomenes, kurias viešieji konkursai siekia sustiprinti. Kadangi jų pagrindinis rūpestis yra įgyvendinti savo tikslus, NVO tenka atsisakyti dalyvauti konkursuose, įvertinus sąnaudų ir naudos santykį. Flandrijoje atliktas tyrimas akivaizdžiai parodė, kad biurokratinė našta yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl pilietinės visuomenės organizacijose yra didelė savanorių kaita, o tai gali turėti neigiamą poveikį bendriems visuomeniniams tikslams.

Direktyvos 2011/0438 57 straipsnyje nustatoma supaprastinta ir ekonomiškė procedūra, leidžianti pripažinti *savideklaraciją* kaip pirminius įrodymus apie technines galimybes, ir panaikina reikalavimą iš naujo teikti dokumentus iš ankstesnio ar kelių pasiūlymų. Tai leis NVO efektyviau naudoti ribotus išteklius ir skatinti jų dalyvavimą konkursuose.

Apžvalgoje teigiama, jog perkančiosios organizacijos turėtų taikyti kompetentingą vertinimą ir metodus, kurie geriau įvertina pareiškėjų ypatumus ir kompetencijas, sukaupus per ankstesnius darbo patirties metus kaip pavyzdžiui, techninių galimybių įrodymą. Iš tiesų, daugelis NVO sėkmingai teikė paslaugas bendruomenėms savarankiškai, prieš dalyvaudamos formaliuose susitarimuose su valdžios institucijomis dėl galimybės tas paslaugas teikti pagal viešuosius konkursus.

Pabrėžiama, kad Direktyvoje 2011/0438(COD) viešuosius pirkimus reglamentuojančios nuostatos yra daug lankstesnės nei šiuo metu taikomos visoje ES. Viešųjų pirkimų įgyvendinimas skiriasi įvairiose šalyse, todėl kyla rimtų klausimų dėl teisingo ir vienodo jų taikymo visoje Europos Sąjungoje.

Iš dalies tai galima paaiškinti taip, kad tokie saugikliai buvo paskatinti nesąžiningo ES lėšų panaudojimo. Dėl to įvestos apsauginės biurokratinės procedūros, kurių sąnaudos yra didelės ir perkančiajai organizacijai, ir paslaugų teikėjams, kurie priversti personalo išteklius skirti dokumentų tvarkymui. Todėl siūloma, sprendžiant šiuos klausimus, administruojančioms institucijoms vykdyti papildomas mokymo programas, kurios leistų perkančiosioms organizacijoms palyginti gerąją praktiką ir novatoriškus požiūrius viešųjų pirkimų srityje.

Nors Europos Sąjunga siekia suvienodinti požiūrį į privačias įmones ir pilietinės visuomenės organizacijas, šie veikėjai negali būti traktuojami kaip gaunantys lygiavertę naudą iš veiklos programų. Susirūpinimą kelia tai, kad, taikant naujas taisykles, tai tik dar labiau pastūmės įsitvirtinti situacijai, kurioje privačios įmonės, atsižvelgiant į jų struktūrinę sandarą ir kainos, o ne kokybės kriterijų, išlaikys konkurencinį pranašumą prieš NVO.

Direktyvos pasiūlyme teigiama, jog bus remiamos griežtesnės valdymo ir reguliavimo priemonės, siekiant panaikinti procedūrų neapibrėžtumą. Toks neapibrėžtumas persmelkia dabartinę viešųjų pirkimų praktiką ir perkančiųjų organizacijų, ir vykdytojų požiūriu. Todėl būtina išaiškinti, informuoti ir remti tinkamą direktyvų aiškinimą ir įgyvendinimą. Aiškumo trūkumas veda prie bereikalingas konsultantų ir ekspertų rinkos plėtros, kurie teikia brangias ir, dažnai, klaidingas rekomendacijas sektoriui, pabrėždami autoritetingo informacijos šaltinio poreikį.

Nors griežtesnio valdymo siūlymai nėra visiškai tinkami, tačiau tokios priemonės vis dėlto yra naudingos. Geresnis direktyvų supratimas ir gerosios patirties nuoseklumas visose perkančiosiose organizacijose yra gyvybiškai svarbus atveriant rinkas ir sudarant palankias sąlygas augimui.

Svarbu pripažinti, kad viešųjų pirkimų stebėsenos ir vertinimo poreikis didėja, naudojant didesnę lankstumą, taikomą kitoms priemonėms, nurodytoms direktyvose.

IV DALIS

Valstybės biudžeto skiriama parama NVO sektoriui bei projektų finansavimui pagal temines sritis (jaunimo, kultūros, sporto, socialinė, švietimo, aplinkosaugos, kitos)

Pagrindiniai nacionaliniai NVO finansavimo šaltiniai yra teminės programos ir rėmimo fondai, koordinuojami ministerijų ar joms pavaldžių įstaigų. Šiose programose daugiausia skiriamas nedidelės apimties ir/ar dalinis finansavimas jau vykdomiems projektams ir veikloms.

Kaip ir įstruktūrinės paramos įgyvendinimo procese, nevyriausybinių organizacijos ir socialiniai ekonominiai partneriai neįtraukiami į programų rengimą, jų krypčių ir tikslų nustatymą. Todėl skelbiami konkursai ne visada atitinka srities ar tikslinių grupių poreikius.

Programose įprastai skiriamas dalinis finansavimas sudaro diskriminacines sąlygas dalyvauti nevyriausybiniams organizacijoms, ypač atsižvelgiant į skiriamų lėšų apimtį (nuo kelių iki keliolikos tūkstančių litų). Taip pat čia dažnai taikomas diskriminacinis NVO atžvilgiu draudimas apmokėti darbo užmokesčio, administravimo išlaidas, įsigyti būtinų priemonių. Tokios nuostatos sukuria prielaidas trumpalaikims veiksams ir daliniams rezultatams.

Nevyriausybinių organizacijos, priverstos taikytis prie vienkartinį veiksmų bei trumpalaikių rezultatų reikalavimų, neskatinamos nuosekliai siekti savo tikslų, teikiant visuomenei, tikslinėms grupėms ar vietos bendruomenėms paslaugas ar veiklas, remiantis jų poreikiais. Todėl būtina peržiūrėti nacionalinių programų finansavimo nuostatas, įtraukiant į jų valdymą nevyriausybines organizacijas ir kitus partnerius bei sudarant lygiavertes sąlygas visiems vykdytojams jose dalyvauti.

Pastaruoju metu išaugusi paraiškų kokybė iškelia į paviršių tam tikrą problemą: kaip pastebi atsakingų institucijų tarnautojai, ne visada yra tiesioginė koreliacija tarp paraiškų ir veiklos bei rezultatų kokybės. Pasak jų, samdomi konsultantai nėra suinteresuoti ir motyvuoti siekti ilgalaikių, tvarių rezultatų.

Aukščiau nurodyti veiksniai daro įtaką organizacijų orientacijai: dėmesys telkiamas ne tiek į veiklos tęstinumą ir pasiektų rezultatų įtvirtinimą ir išsaugojimą, kiek į naujų paslaugų ir produktų kūrimą bei finansinių ateities srautų užtikrinimą. Atsižvelgiant į tai, siūloma didinti projektų finansavimo vertę ir prailginti jų įgyvendinimo trukmę iki trejų metų, remiantis LR Biudžeto sandaros įstatymo nuostatomis.

Pastaraisiais metais vis plačiau naudojamas tikslinio programinio finansavimo principas, siekiant spręsti problemas prioritetinėse srityse. Konkursuose kviečiamos dalyvauti specializuotos, patyrusios organizacijos ir įstaigos. Nevyriausybinių organizacijos gali kelti opius socialinius ar bendruomeninius klausimus bei teikti siūlymus integruotai spręsti šias problemas.

Įprastai naujų programų (ir lėšų joms) skyrimas yra daug laiko ir pastangų reikalaujantis procesas. Šiuos klausimus padės spręsti nuo 2014 m. balandžio 1d. pradėsianti veikti NVO taryba. Be to, nevyriausybinių organizacijos turės iniciatyvos teisę šiuos klausimus kelti ir priimti sprendimus, dalyvaudamos savivaldybių NVO tarybose.

Centrinės valdžios institucijų programų, fondų ir priemonių, kurios skiria finansavimą NVO projektų įgyvendinimui, sąrašas*

Institucija/ fondas	Tikslas	Programos
Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	<ul style="list-style-type: none"> • Įgyvendinti valstybės jaunimo politikos tikslus ir priemones, stiprinančias jaunimo motyvaciją ir galimybes įgyti išsilavinimą, gauti darbą ir įsitraukti į aktyvų visuomeninį gyvenimą, • dalyvauti sprendžiant jaunimo problemas bei • plėtoti neformalų ugdymą ir jaunimo socializacijos procesus. 	<p>Jaunimo organizacijų stiprinimo programa: 2012/2013 m. – po 350 000 Lt.</p> <p>Jaunimo koordinacinės veiklos ir jaunimo politikos plėtojimo tikslinė programa: 2012/2013 m. – po 200 000 Lt.</p> <p>Regioninių jaunimo organizacijų tarybų stiprinimo programa: 2013/2012 m. – po 150 000 Lt.</p> <p>Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008 – 2012 m. programa: 2008–2012 m. – 120 500 Lt.</p> <p>Nacionalinė 2012-2013 m. programa <i>Globali Lietuva</i>: 2012 m. – 100 000 Lt.</p>
Sveikatos apsaugos ministerija/ Sveikatos skatinimo programa	<ul style="list-style-type: none"> • Formuoti bei įgyvendinti sveikatos politiką, • ugdyti visuomenės informuotumą, • skleisti informaciją apie sveiką gyvenseną, profilaktines programas ir kitas su sveikatos stiprinimu susijusias veiklas. 	<p>Nevyriausybinių organizacijų, dalyvaujančių sveikatinimo veikloje, skatinimo programa: 2012/2013 m. – po 200 000 Lt.</p>
Lietuvos ir Lenkijos jaunimo mainų fondas	<ul style="list-style-type: none"> • Stiprinti jaunosios kartos vaidmenį, formuojant tarptautinius tarpusavio santykius; • paskatinti jaunimą ir su jaunu dirbančius asmenis bendriems veiksams, siekiant tarpusavio suartėjimo; • drauge ieškoti bendrų šaknų; • padėti įveikti nusistatymą ir stereotipus vertinant bendrą istoriją ir puoselėjant dabartinius santykius; • sukurti veiksmingesnės jaunimo mainų paramos organizacinius ir teisinius pagrindus. 	<p>Informacija apie konkursams skiriamas lėšas neskelbiama.</p>

Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas	Teikti finansinę paramą privačiam ir visuomeniniam sektoriui aplinkos taršos mažinimo projektams įgyvendinti	2013 m. numatyta (skirta tik privačiam ir valstybiniam sektoriui) Vandenių apsauga: 4 mln. Lt Aplinkos oro apsauga 3 mln. Lt Atliekų tvarkymas 6 mln. Prevenciniai projektai – 9,3 mln. Lt
Lietuvos kultūros taryba	<ul style="list-style-type: none"> • vadovaujantis kultūros politikos prioritetais, sudaryti sąlygas įvairiapusei kultūros ir meno plėtrai ir sklaidai, užtikrinant racionalų ir pagrįstą skiriamų lėšų naudojimą; • pagal kompetenciją įgyvendinti kultūros politiką; • analizuoti kultūros ir meno procesus, darančius įtaką kultūros politikai. 	1. Kultūros edukacija: 1.4. Kultūros ir meno darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas; 1.5. Visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo ugdymas, siekiant didinti gebėjimus kritiškai vertinti ir analizuoti informaciją; 1.6.1. Muziejų ekspozicijų ir parodų pritaikymas vaikams ir jaunimui; 1.6.2. Muziejų ekspozicijų atnaujinimas. 2. Kultūra regionuose: 2.2. Lietuvoje rengiami testiniai prioritetiniai mėgėjų meno renginiai. 3. Kultūros produktų ir paslaugų kūrimas: 3.7. Regėjimo negalią turintiems asmenims leidinių leidyba; 3.8. Teigiamo meno poveikio žmogaus sveikatai ir socialinei gerovei skatinimas 4. Tarptautiniai ir mobilumo projektai: 4.1.2. Nacionalinis paviljonas Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje; 4.2.3. Lietuvoje rengiami tarptautiniai muzikos atlikimo meno konkursai. 5. Kultūros tapatumas: 5.1. Skaitmeninto kultūros paveldo sklaida; 5.3. Lietuvos tremtinių ir politinių kalinių kapų ir palaidojimo vietų paieška ir tvarkymas; 5.4. Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo, esančio užsienyje, paieška, sklaida, priežiūra, sugrąžinimas, įtraukiant į šį darbą užsienyje gyvenančius lietuvius; 5.7. Apsaugos techninių priemonių įrengimo projektavimas sakraliniuose kultūros paveldo objektuose, siekiant išsaugoti juos ir juose esančias kultūros vertybes; - Reprezentaciniai, valstybinės reikšmės renginiai / projektai Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos kultūros ir verslo forumui Sankt-Peterburge (Rusijos Federacija).

Kultūros rėmimo fondas	Skatinti visuomenės iniciatyvas ugdant menininkų kūrybinį potencialą, pristatant meną įvairiomis jo formomis Lietuvos gyventojams, plečiant tarptautinį meno kūrėjų ir kultūros darbuotojų bendradarbiavimą, vykdant kultūrinę edukaciją.	Remiamos kultūros ir meno sritys: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Architektūra ▪ Cirkas ▪ Dailė ▪ Fotografija ▪ Kinas ▪ Muziejai ▪ Kultūros paveldas ▪ Literatūra ▪ Muzika ▪ Šokis ▪ Tarpdisciplininis menas ▪ Tautodailė ▪ Teatro menas ▪ Mėgėjų menas 2012 m. – 16,7 mln. Lt
Kultūros ir sporto rėmimo fondas	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas ugdyti sveiką ir fiziškai aktyvią visuomenę, • profesionaliai rengti talentingus sportininkus atstovauti šaliai svarbiausiuose tarptautiniuose sporto renginiuose. 	Rėmimo sritys: <ol style="list-style-type: none"> 1. Sporto visiems sąjūdžio plėtotė 2. Didelio sportinio meistriškumo plėtotė 3. Sporto bazių priežiūros ir statybos plėtotė 4. Sporto inventoriaus ir įrangos įsigijimas 5. Sporto mokslo ir sporto specialistų rengimo bei jų tobulinimo plėtotė 2013 m. – 17 mln. Lt, 2012 m. – 16,5 mln. Lt
Užsienio reikalų ministerija/ Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa	Teikti paramą projektams prisidedantiems prie Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo prioritetų įgyvendinimo	Remiamos sritys: <ol style="list-style-type: none"> 2. demokratijos stiprinimo, 3. žmogaus teisių, 4. gero valdymo ir įstatymo viršenybės, ekonominės plėtros, 5. eurointegracijos procesų, 6. administracinių gebėjimų stiprinimo. atsižvelgiant į šalių partnerių poreikius ir savo galimybes, Lietuva gali teikti paramą ir kitose srityse. 2012 m. – 4 mln. Lt; 2013 m. – 3,4 mln. Lt; 2014 m. planuojama skirti 3,5 mln. Lt.
Krašto apsaugos ministerija/ asociacijų ir viešųjų įstaigų veiklos programa	Skatinti visuomenei naudingą ir nesavanaudišką veiklą, tiesiogiai prisidedančią prie visuomenės pasirengimo gynybai, saugumo ir gynybos politikos, Lietuvos kariuomenės istorijos išmanymo, pilietinės visuomenės ugdymo.	2013 – 34 000 Lt, 2012 – 67 000 Lt

Neįgaliųjų reikalų departamentas/ Neįgaliųjų socialinės aprėpties programa	Stiprinti neįgaliųjų socialinę integraciją	Neįgaliųjų asociacijų veikla: 2013 –3,7 mln. Lt, 2012 – 4 mln. Lt Statinių pritaikymo neįgaliesiems priežiūra: 2013 – 380 000 Lt, Žmonių, turinčių fizinę negalią, mobilumo ir savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: 2012/2013 – po 150 000 Lt
---	--	---

* Duomenys yra negalutiniai, kadangi programos dažnai keičiamos ir pertvarkomos. Be to, atsakingų institucijų svetainėse skelbiami ne visi duomenys arba iš viso nėra skelbiami.

Valstybės biudžeto skiriamo finansavimo NVO sektoriui optimizavimui taikytinos iš esmės tos pačios rekomendacijos kaip ir 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos įgyvendinimui. Pagrindiniai siūlymai nacionaliniam NVO finansavimui yra šie:

- Įtraukti nevyriausybinės organizacijas į nacionalinių programų rengimą, jų kryptį ir tikslų nustatymą.
- Sukurti Nacionalinę pilietinių iniciatyvų skatinimo / Nevyriausybinių organizacijų stiprinimo programą (fondą), per kurį būtų skiriamas finansavimas ne organizacijų kasdieninės veiklos vykdymui, tačiau jų institucinių gebėjimų stiprinimui.
- Užtikrinti nacionalinių programų nuoseklumą ir tvarumą, prailginant jų įgyvendinimo trukmę iki trejų metų, remiantis LR Biudžeto sandaros įstatymo nuostatomis. Vadovaujantis biudžeto sandaros įstatymu ir asignavimų valdytojo nustatyta tvarka, įdiegti projektų finansavimo principą, kuriuo remiantis finansavimas organizacijų projektų įgyvendinimui būtų skirtas 3 metų laikotarpiui. Taip būtų sumažinta biurokratinė našta asignavimų valdytojui kasmet skelbiant konkursus, o organizacijoms užtikrinti ilgalaikį projektų įgyvendinimo stabilumą. Taip būtų sukuriama ne trumpalaikių projektų, o *grantų* sistema.
- Užtikrinti NVO dalyvavimą institucionalizuotose nacionalinių programų įgyvendinimo struktūrose (tarybose, komitetuose, komisijose, darbo grupėse ir kt.), remiantis subsidarumo, pariteto ir lygiateisiškumo principais. Peržiūrėti ir revizuoti esamą asignavimų valdytojo administracinę struktūrą, išskiriant visuomeninių komisijų, tarybų ar darbo grupių skaičių bei jų narių pasiskirstymą. Tai suteiktų galimybę optimizuoti tokių visuomeninių darinių darbą, galbūt komisijas/tarybas sujungti, panaikinti ar išplėsti, įgalinant kiekvieną komisijos narį aktyviam ir efektyviam darbui jose.
- Derinti nacionalines programas prie ESSP prioritetų ir priemonių taip, kad jos koreliuotų su ir papildytų pastarąsias. Asignavimų valdytojams įdiegti strateginio planavimo principą, kuriant tarpinstitucines programas, kuriomis siekiama apimti ne tik kultūros, socialinę ar sporto srities finansavimą, bet apjungus šias viešosios politikos sritis finansuoti tokius organizacijų projektus, kurie apimtų platesnį mastą veiklą. Plėtoti *pilotinių* projektų iniciatyvas.

- Taikyti organizacijoms pozityvios diskriminacijos principą; įtraukti visas būtinas veiklų įgyvendinimui išlaidas. Skiriant finansavimą tiek biudžetinėms įstaigoms, tiek ir NVO, sudaryti lygias sąlygas abiejų juridinių asmenų finansavimui: asignavimų valdytojo skiriamas finansavimas biudžetinei įstaigai neturėtų pastarosioms sudaryti tokių pačių sąlygų dalyvauti ir projektų finansavimo konkursuose. Nustatyti, jog projektų finansavimo konkursuose galėtų dalyvauti tik nevyriausybines organizacijos, nepriklausomos ir tiesiogiai iš valstybės ar savivaldybės biudžeto nefinansuojamoms organizacijoms.
- Didinti projektų finansavimo vertę: nustatant skiriamų lėšų dydį, vadovautis ne kiekybiniu finansuojamų organizacijų skaičiumi, o siekiamų rezultatų ir jų veiksmingumo vertinimu. Įtvirtinti nuostatą, kad projektų atrankos komisijos sprendimuose nedominuotų principas „visiems po lygiai ar po truputį“, tačiau atrinkti ir finansuoti tik tuos projektus, kurie yra tinkamai parengti ir pagrįsti bendruomenės poreikių ir siūlomos veiklos principais.
- Nustatyti, jog projektai, kurių biudžetas yra iki 1000/3000 litų nebūtų finansuojami pagal bendrąją projektų atrankos tvarką. Tokiems mažo biudžeto projektams turėtų būti skiriamos tiesioginės dotacijos (*voucher* principu) pagal organizacijos pateiktą prašymą konkrečiam renginiui suorganizuoti, prekėms ar paslaugoms įsigyti. Tokių prašymų nagrinėjimo tvarką ir sprendimų priėmimą nustato konkretus asignavimų valdytojo skyrius, biudžetiniams metams numatantis atitinkamą biudžeto dalį galimų dotacijų teikimui (pvz. 30/50 tkst.). Už tokių lėšų panaudojimą organizacijos atsiskaito supaprastinta tvarka, pateikiant minimalios vertės ataskaitą. Taip būtų sudarytos sąlygos iš esmės sumažinti administracinę naštą ir palengvinti organizacijoms galimybę gauti bei atsiskaityti už mažos vertės projektus.
- Vengti politikų dalyvavimo projektų atrankos komisijose, skiriant didesnę dėmesį ekspertinių potencialą turinčių asmenų įtraukimą į atrankos komisijas. Taip būtų sudaromos palankios sąlygos objektyviam projektų turinio vertinimui ir optimaliam biudžeto tvirtinimui, išvengiant politinių sprendimų.
- Užtikrinti, jog asignavimų valdytojai domėtusi viešųjų paslaugų reformų galimybėmis ir imtusi iniciatyvos šią situaciją keisti. Tam galėtų pasitarnauti išorės ekspertai, valstybės ir/ar savivaldybės administracijos darbuotojai ar pačios nevyriausybines organizacijos. Tam būtina sąlyga nuolatiniams NVO ir valstybės/savivaldybės institucijų bendravimui, pasiūlymų teikimui ir sprendimų priėmimui. Šios rekomendacijos įgyvendinimą galėtų užtikrinti visų suinteresuotų partnerių dalyvavimas visose įgyvendinimo pakopose.